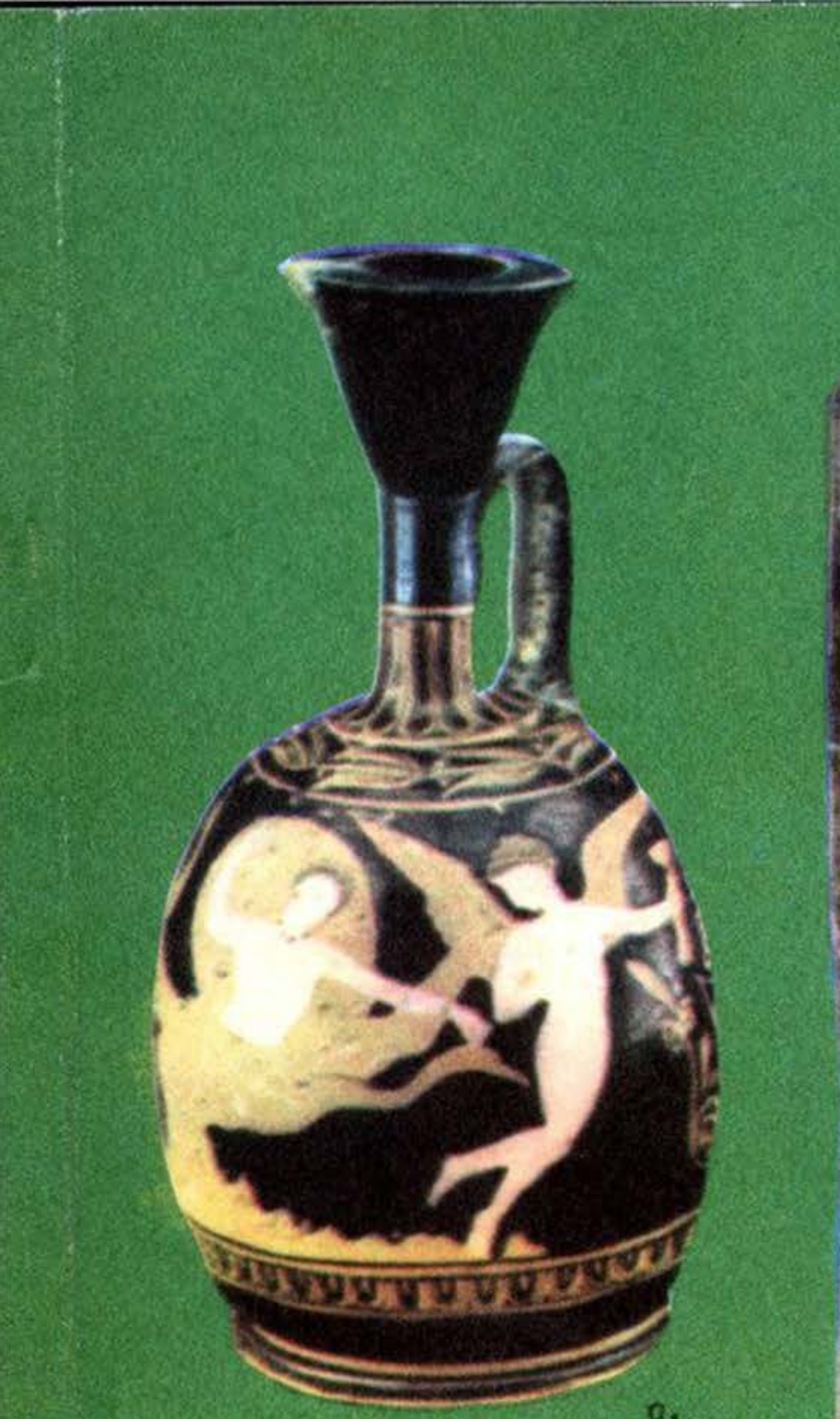

C.

D.

magazin istoric

ANUL XVI Nr. 2 (179) FEBRUARIE 1982

magazin istoric

Revistă de cultură istorică

Anul XVI

Nr. 2 (179)

februarie 1982

Redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU

Redactor şef adjunct
NICOLAE MINEI

Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
VIRGIL CĂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DIMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

① ④ ② ③

SUMAR

Profundă responsabilitate faţă de istorie:
Mircea Muşat — 2

Vocaţia de pace a românilor (III) — 4

Politica şi pacea:
Nicolae Titulescu — 6

1893 — Farul ideilor socialiste:
Vasile Niculae — 10

Dezrobirea celor flămînzi şi apăsaţi:
Elena Bărbulescu — 13

Congresul VI al P.S.D.M.R. — 1899 — 16

Nicolae Milescu Spătarul — în arhive istorice chineze:
Ionel Gâl — 18

Negru Vodă — între tradiţie şi istorie:
Ion Hurdubeţiu — 21

Vasile Alecsandri susţine alegerea domnului Unirii:
Marta Anineanu — 24

Gazeta Transilvanici — Strigătul unui popor apăsat şi jignit:
Vasile Cărăbiş — 28

Telef — un prim rege get în izvoare antice:
Nicolae Copoiu — 31

Regrete pentru un imperiu:
Valer Vlasiu — 33

Jocul nazist la ruleta monarhică:
Nicolae Minei — 35

Istoria — definiţia omului despre sine însuşi:
Charles-Olivier Carbonell — 39

Treptele de la Mauthausen:
Christian Bernadac — 41

Babilonul — fabulosul oraş al antichităţii:
Pierre Amiet — 46

O dispută în culisele războiului mondial (II):
Eugen Preda — 51

Cicero contra Catilina:
Bruno Gallotta — 56

• **Cărţi sosite la redacţie... 38** • **Cîştigătorii concursului Magazin istoric... 55** • **Poşta Magazin istoric... 62**

COPERTELE NOASTRE

①④ Muzeul Pergamon, din capitala Republicii Democrate Germane, adăposteşte unicate artistice de o inestimabilă valoare istorică, multe dintre ele reprezentînd construcţii ale antichităţii asiatice sau europene transferate aidoma la Berlin:

a. aryballos (vas farmaceutic) decorat cu figurile zeităţilor Eros şi Afrodita, provenind din Corint şi datat aproximativ în sec. V-IV î.e.n.; **b. portretul** — în culori, pe lemn — al unui băiat, „cu bucla tinereţii", datînd din sec. II e.n. şi descoperit în regiunea Fayum, Egipt; **c.** sculptură datată aproximativ 320 î.e.n. şi denumită „Leul din Attica" (?); **d.** fragment din marele altar al cetăţii Pergam, înfăţişînd pe uriaşul Alkyoneus, din grupul statuar al zeiţei Atena; **e.** gigantul Otos, în mitologie adversarul zeiţei Artemis (detaliu); **f.** grup de statui de pe friza sudică a acelaşi mare altar din Pergam, evocîndu-l pe Helios, zeul Soarelui (**Pergamon — Berlin**, p. 49)

② În timpul misiunii sale diplomatice în China, spătarul Nicolae Milescu a fost primit de împăratul Kangxi. Pictură de epocă, înfăţişîndu-l pe suveran cu suita sa — detaliu dintr-un rulou pictat de misionarul iezuit Castiglione, în colaborare cu pictori chinezi (**Nicolae Milescu Spătarul — în arhive istorice chineze**, p. 18)

③ Ororile nazismului. Dintr-o expoziţie a pictorului Marcel Condor, prezentată la Teatrul evrelesc de stat (**Treptele de la Mauthausen**, p. 41)

Macheta artistică a copertelor ①④: arh. Ascanio Damian

PROFUNDĂ RESPONSABILITATE FAŢĂ DE ISTORIE

Dr. MIRCEA MUŞAT

În aceste săptămîni ale noului an 1982, poporul român, președintele țării Nicolae Ceaușescu își reafirmă, în continuare, prin grăitoare mărturii, înalta răspundere pe care o manifestă față de destinul Europei și al lumii întregi. O preocupare născută din îngrijorarea pe care partidul și statul nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu au evidențiat-o energic și răspicat în marile demonstrații pentru pace ce s-au desfășurat de la un capăt la altul al țării, încununate prin grandioasa adunare populară de la București de la sfîrșitul anului trecut. Cuvintele pline de semnificație și de responsabilitate față de istoria umanității rostite de secretarul general al partidului în fața celor peste 300 000 oameni, de diferite profesii și vîrste, trezesc și astăzi în mințile și inimile noastre un vibrant legămînt: „Sînt în pericol minunatele cuceriri ale științei, roadele evoluției naturii, măreţele realizări ale societății umane. Este în pericol creația cea mai de preț, creația supremă a naturii — omul, viața însăși!"

Prin cuvîntarea rostită atunci, prin strălucitele sale inițiative de pace, reafirmate cu atîta pregnanță în Mesajul din noaptea Anului nou, șeful statului român, Nicolae Ceaușescu, omul pentru care pacea țării și a lumii este un crez de viață, exprimă încă o dată, clar și răspicat, apelul conștiințelor noastre către conștiințele lucide ale întregii omeniri: „Să ne unim, în numele dreptului la viață! Să acționăm, pînă nu este prea tîrziu, pentru a salvgarda p ea, însăși existența și civilizația Terrei!"

O istorie multimilenară stă mărturie faptului că pentru noi, românii, pacea constituie rațiunea devenirii noastre istorice, este starea normală a existenței. Am fost întotdeauna împotriva războiului, am dorit pacea și buna conlucrare cu vecinii și cu toate popoarele lumii, și am pus mîna pe arme doar atunci cînd existența, independența și integritatea teritorială, drepturile noastre istorice strămoșești ne-au fost încălcate în mod abuziv.

În acest spirit au gîndit și au acționat strămoșii noștri geto-daci și marii lor conducători — Dromichete, Burebista și Decebal; în acest spirit au făptuit marii conducători de țară și de oști — Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare, Neagoe Basarab, Mihai Viteazul, Dimitrie Cantemir, Al. Ioan Cuza; pe aceleași coordonate au acționat marile personalități ale independenței din 1877 și ale marii uniri național-statale din 1918. În spiritul acestor principii au acționat comuniștii români care, într-o perioadă de ascensiune a fascismului, au organizat puternicele manifestații și demonstrații antirăzboinice ce au culminat, în mai 1939, cu una din cele mai mari demonstrații antirăzboinice de pe continentul european, în organizarea căreia un rol important a revenit tînărului Nicolae Ceaușescu — stima generației sale de atunci și mîndria României de azi.

Aspirațiile de pace ale poporului român au întărit demnitatea și libertatea românilor, dorința lor de a trăi de-sine-stătător în vatra strămoșească. Am devenit în acești ani deplini stăpîni pe propria noastră istorie, stăpîni ai destinului național, angrenați cu toate forțele într-un vast program de prefaceri înnoitoare care vor ridica România pe noi trepte de progres și civilizație.

Tocmai de aceea s-a întipărit pe frontispiciul istoriei noastre multimilenare o virtute de relief, veritabilă chintesență a spiritualității poporului român, a țelurilor sale prin vremuri — grija pentru ființa neamului și soarta pămîntului strămoșesc moștenit și lăsat legămînt din tată în fiu. Poporul român și-a iubit cu patimă acest pămînt, i-a fructificat rodniciile prin iscusința hărnîciei lui, s-a contopit cu el, a năzuit să-l propășească și să-l păstreze de-sine-stătător. Felul de a fi al românilor a însemnat voința necurmată de libertate națională și socială, demnitate și vitejie, care au zădărnicit încercările vrăjmașe de a-i abate din rosturile lor constructive.

În cel mai înalt grad cunoscut de existența noastră națională se împlinește această vir-

tute a istoriei românești prin acțiunea militantului revoluționar și patriot, a gînditorului de impresionantă profunzime și creație novatoare, a bărbatului de stat vajnic ctitor de istorie dreaptă și demnă — tovarășul Nicolae Ceaușescu —, în care voința națiunii noastre se întruchipează în mod suprem. Crescut la înțelepciunea, vrerea și tăria neamului, împlinindu-și destinul de viață în rîndul dintîi al luptei revoluționare înnoitoare, tovarășul Nicolae Ceaușescu, fiul cel mai iubit al națiunii noastre socialiste, eminentă personalitate a mișcării comuniste și muncitorești internaționale, a vieții politice și științifice internaționale, simbolizează cele mai nobile trăsături ale poporului român, exprimate la altitudinile evului nou al patriei, mîndria noastră de a fi pe deplin liberi și stăpîni în propriul edificiu național și de a ne făuri noi înșine viitorul luminos.

Cu strălucita sa viziune asupra cursului devenirii noastre istorice, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a aplecat asupra istoriei poporului nostru, i-a deslușit permanențele, i-a detașat și i-a valorificat marile sensuri, conferind înalte dimensiuni relației dialectice trecut-prezent-viitor. Secretarul general al partidului a înțeles minunat dragostea, simțămîntul oamenilor pentru istorie, faptul că ei se regăsesc în această dintîi carte a nației, că prin ea își fundamentează drepturile, în ea își află temeiurile înțelegerii prezentului și ale prefigurării viitorului.

Ne cunoaștem temeinic trecutul, pe care-l cinstim prin fructificarea plenară a învățămintelor sale în opera grandioasă ce o întreprindem, strîns uniți în jurul partidului, al secretarului său general. Conceperea istoriei în spirit profund creator conferă acesteia sensul cel mai deplin și mai rodnic direcționării științifice a prezentului și a viitorului, ținînd seama de antecedente istorice, de tradiție ca forță menită a sluji contemporaneității. „Nimic nu se poate construi ignorînd trecutul — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu. Esențial este să se ia ce este bun și să se asigure o dezvoltare pe baze noi, în raport cu nivelul de cunoaștere la care a ajuns societatea într-un moment sau altul".

Îndemnul de a scrie istoria așa cum a fost ea, nu după dorințele subiective ale oamenilor, nu după nevoi politice de moment, constituie o călăuză care a făcut și va face din istorie o știință cu adevărat revoluționară. În opera tovarășului Nicolae Ceaușescu n-au fost omise umbrele, eșecurile, limitele privind unele evenimente sau personalități istorice, dar, în același timp, au fost înălțate la cotele lor reale trăsăturile esențiale, momentele fundamentale care au durat temelii trainice istoriei naționale, începînd cu originile și vechimea poporului român, cu autohtonia sa în vatra străbună a Daciei, cu tradiția statală de la care am sărbătorit nu de mult 2 050 ani, continuînd cu luptele înaintașilor pentru păstrarea ființei naționale, a independenței și unității de stat, cu bătăliile sociale și de clasă conduse de partidul comuniștilor pentru înfăptuirea revoluției și construcției socialiste, pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. Într-o asemenea succesiune a veacurilor, istoria a gravat tradiția, a fundamentat prezentul și a prospectat viitorul. Într-o asemenea continuitate neîntreruptă, istoria a dat țării, la vremuri noi, oameni noi, oamenii epocii lor care se contopesc cu marile momente ale istoriei naționale și, în același timp, personifică lupta maselor largi populare, ale poporului, adevăratul făuritor de istorie.

Prin gîndirea președintelui Nicolae Ceaușescu, întruchipată în vasta sa operă, istoria și-a redescoperit valențele de știință revoluționară a societății, a pus în lumină gloria și demnitatea trecutului, a deschis, într-o viziune largă, orizontul cercetării științifice spre contemporaneitate și viitor. „De milenii — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — aici s-a născut poporul nostru și aici a trăit, a înfruntat multe greutăți, dar și-a păstrat ființa și a dezvoltat-o pînă la nivelul de astăzi al națiunii noastre socialiste".

Subliniind importanța și sarcinile istoriei ca știință de studiere a societății, tovarășul Nicolae Ceaușescu spunea: „Prin esența sa, istoria este o știință revoluționară. De aceea și istoricii trebuie să militeze de pe poziții revoluționare și să dea o ripostă fermă, științifică, materialist-dialectică, acelor încercări ale unor istorici de peste hotare care se străduiesc — în neputința, și nu vreau să-i jignesc — dar poate unii în neștiința lor — de a demonstra că pe aceste meleaguri a fost un vid. Vidul nu pe aceste meleaguri a fost, ci poate, în conștiința acestor istorici, care, servind interese străine de națiunile și popoarele lor, lucrînd în interesul politicii imperialiste de dominație, încearcă, în continuare, ca și în trecut, să învenineze și să dezbine oamenii muncii de diferite naționalități".

Avem obligația — a arătat președintele Nicolae Ceaușescu — să ducem o asemenea politică, inclusiv în domeniul istoriei, încît să contribuim la crearea unui climat de pace, a unui viitor al prieteniei și frăției tuturor popoarelor. În judecarea faptelor și evenimentelor istorice să ținem seama de ceea ce trebuie să realizăm, de opțiunea noastră spre o politică generală de prietenie, de colaborare între popoare. Trebuie să fim fermi împotriva politicii imperialiste de forță, de dictat, pentru o politică de largă conlucrare economică, cultural-științifică, de egalitate și respect între toate popoarele. Numai așa istoria va servi adevăratelor scopuri ale științei, și, totodată, năzuințelor noastre socialiste, politicii de dezvoltare a României, a poporului nostru asigurîndu-i un loc demn, egal în cadrul națiunilor socialiste, al tuturor națiunilor lumii.

REPERE ISTORICE

VOCAȚIA DE PACE A ROMÂNILOR (III)

Declanşarea marii crize economice din anii 1929-1933 pune în evidenţă cu şi mai mare putere contradicţiile dintre marile puteri imperialiste. Pe fundalul unor profunde convulsii social-economice are loc intensificarea activităţii cercurilor militariste şi a organizaţiilor fasciste, care preluaseră puterea într-o serie de state, ameninţînd făţiş pacea şi securitatea popoarelor.

Direct vizată de politica cercurilor fascisto-revizioniste, România depune eforturi susţinute pentru consolidarea alianţelor sale defensive, promovînd o politică de securitate colectivă, de întărire şi activizare a tuturor organismelor internaţionale care, într-un fel sau altul, îşi pot aduce contribuţia la menţinerea păcii.

● La invitaţia Comitetului pentru înţelegere internaţională din Germania, la 6 mai 1929, Nicolae Titulescu ţine, în Reichstag conferinţa intitulată *Dinamica păcii*: „Poate că în lume nu e încă pace, însă omenirea merge în întîmpinarea ei. Pacea este în realitate un fenomen de mişcare. Ea este ceva viu care se înfăptuieşte treptat. Pacea nu este nici odihnă, nici delăsare. Pacea este numai un scop, o direcţie... Forţei care imprimă mişcare îi corespunde cea mai mare forţă a lumii, adică gîndirea... Pentru a împiedica războiul ca fenomen social, trebuie să începem prin a-l desfiinţa ca instituţie legală. Spre acest prim ideal trebuie să tindă noile legi internaţionale despre pace...

Desigur că nimeni nu-şi închipuie că o pace veşnică se poate asigura pe pămînt numai prin ceea ce s-a înfăptuit pînă acum... [Dar] dacă legislaţia internaţională nu-şi va îndeplini misiunea de a asigura pacea, atunci la ce altă metodă s-ar putea recurge, în afară de forţă? Însă dacă aceasta din urmă trebuie exclusă ca inadmisibilă, ce altă lege internaţională ar trebui creată, dacă nu aceea care desfiinţează dreptul la război ca instituţie legală? Desigur, trebuie create legi în diferite domenii: economic, cultural, financiar, militar, politic. Fiecare din aceste legi are condiţii precise, de care depinde realizarea. Dar, ca regulă generală, *toate aceste legi pot fi elaborate numai într-o colectivitate care crede în pace*".

● Recunoscut şi apreciat pentru activitatea depusă în slujba cauzei păcii şi înţelegerii între popoare, la 10 septembrie 1930, Nicolae Titulescu este ales preşedinte al celei de-a XI-a sesiuni ordinare a Adunării Societăţii Naţiunilor (reales, în 1931, ca preşedinte al celei de-a XII-a sesiuni).

● Prima conferinţă balcanică întrunită la Atena (5-13 octombrie 1930), cu participarea reprezentanţilor Albaniei, Bulgariei, Greciei, României şi Turciei; participanţii se pronunţă în favoarea încheierii unui pact balcanic menit să menţină pacea şi să prevîntîmpine elementele de încordare în raporturile dintre statele acestei zone.

● Nicolae Iorga salută pe participanţii la cea de-a 27-a conferinţă a Uniunii interparlamentare, care îşi deschide lucrările la Bucureşti, în ziua de 2 octombrie 1931: „Vă urez ca, în această ţară care este foarte măgulită de a putea să vă primească, opera domniilor voastre de apropiere să poată servi la împiedicarea spiritului rău al urilor naţionale şi al concurenţelor înverşunate, în această oră în care ici şi colo continuă să se ridice, ca o ameninţare a viitorului, ceea ce trecutul a avut mai crud şi să întărească pacea lumii".

● Constantin Bacalbaşa: „Dorinţa noastră, ieşită din inimă românească curată, este să nu facem nimănui umbră pe pămînt. Idealul nostru naţional, atît de legitim, odată înfăptuit, sîntem astăzi cei mai evlavioşi apostoli ai păcii. Şi dacă cîntăm izbînzile noastre naţionale, nu le cîntăm ca să umilim pe alţii, ci numai ca să ne îmbărbătăm pe noi la muncă". (*Universul*, din 8 octombrie 1931)

● Cea de-a doua conferinţă balcanică (Istanbul, 20-26 octombrie 1931), la care participă reprezentanţi ai Albaniei, Bulgariei, Greciei, Iugoslaviei, României şi Turciei, adoptă o rezoluţie privind necesitatea încheierii unui pact pentru eliminarea războiului ca instrument de rezolvare a litigiilor ce s-ar ivi între statele respective.

● Delegaţi din România participă, alături de alte delegaţii din 29 state, reprezentînd 362 asociaţii politice, sociale, culturale ş.a., la Conferinţa dezarmării (Paris, 26-27 noiembrie 1931); rezoluţia finală adoptată subliniază că „dezarmarea este de o importanţă vitală pentru organizarea păcii şi restabilirea încrederii, de care depinde prosperitatea economică".

● România. participă la conferinţa generală pentru dezarmare (Geneva, 2 februarie 1932-11 iunie 1934), la care iau parte 63 state. În cadrul şedinţei plenare din 17 fe-

bruarie 1932, ministrul român de externe, D. Ghika, declară: „România n-a încetat să proclame de mulți ani, prin glasul guvernelor ei succesive, dorința de a trăi în relații amicale cu toate statele, vecine sau îndepărtate; ea rămîne ferm atașată acestor principii și gata, pe drumul întăririi păcii și al dezarmării consecutive, să subscrie la toate acordurile internaționale de ordin general sau regional care vor tinde spre acest scop, sub egida asigurărilor de ajutor mutual".

● În cursul lunii iulie 1932, din inițiativa Partidului Comunist Român, se constituie Comitetul Național Antirăzboinic, cu sediul la București; aderă importante personalități ale vieții cultural-științifice: C.I. Parhon, Ilie Cristea, Liviu Rebreanu, N.D. Cocea, Panait Mușoiu ș.a. Noua organizație (dizolvată, în baza legii stării de asediu, în februarie 1933) editează *Buletinul de acțiune împotriva războiului*.

● Congres internațional antirăzboinic la Amsterdam (2 200 delegați din 27 țări, între care și România) desfășurat între 27 și 31 august 1932, sub lozinca *Război războiului imperialist!* Congresul alege un Comitet internațional permanent (din care face parte și delegatul român Petre Constantinescu-Iași).

● A treia conferință balcanică, desfășurată la București în zilele de 22-28 octombrie 1932, cu participarea, reprezentanților Albaniei, Greciei, Iugoslaviei, României și Turciei, adoptă, cu majoritate de voturi, un proiect de pact balcanic care așază la temeliile raporturilor dintre statele balcanice principiile neagresiunii, amiciției și asistenței mutuale, principii menite să mențină pacea în această parte a Europei.

● Între 15-16 februarie 1933, se desfășoară puternicele lupte ale muncitorilor ceferiști din București, acțiuni cu profund caracter politic anticapitalist și antiimperialist; ele reprezintă de asemenea, o primă mare ridicare la luptă organizată de proletariat și pe plan internațional, după venirea hitlerismului la putere în Germania.

● Ovid Densușianu: „Pe noi, românii, nu ne sminteșc ambiții de dominațiuni cu orice preț, nu avem nevoie de educare politică pentru evitarea lor — numai doar să stăm de veghe mereu, să ne împotrivim celor care se lasă amețiți de fumuri imperialiste". (1933)

● „Doritori de a menține și organiza pacea; avînd ferma voință de a intensifica raporturile economice cu toate statele fără deosebire și în special cu statele Europei Centrale; cu grijă de a vedea salvgardată pacea în toate împrejurările, de a asigura evoluția spre o stabilizare definitivă a condițiilor în Europa Centrală și de a face să se respecte interesele comune ale țărilor lor; decișii să dea, în acest scop, raporturilor de amiciție și de alianță care există între cele trei state ale Micii Înțelegeri, o bază organică și stabilă" la 16 februarie 1933, la mai puțin de o lună de la venirea lui Hitler la putere în Germania, la Geneva este semnat pactul de organizare a Micii Înțelegeri dintre Cehoslovacia, Iugoslavia și România, prin care este întărit caracterul ei defensiv de instrument al păcii, securității și colaborării internaționale. Nicolae Titulescu definește astfel acest moment: „Cînd pacea este amenințată, nu se răspunde cu războiul, ci cu organizarea păcii". (*Dimineața*, din 18 martie 1933)

● Mica Înțelegere dă publicității un comunicat (25 martie 1933) prin care se pronunță împotriva proiectului de „Pact al celor patru" (Anglia, Franța, Italia, Germania), ce urmărește stabilirea unui directorat al marilor puteri, care ducea la încălcarea intereselor și drepturilor statelor mici și mijlocii.

● În cursul lunii iunie 1933, din inițiativa P.C.R., la București se constituie Comitetul Național Antifascist (C.N.A.) — largă organizație democratică de luptă împotriva fascismului și războiului. C.C. al P.C.R. trimite în conducerea acestei organizații pe înflăcăratul revoluționar Nicolae Ceaușescu, care se remarcă prin activitatea sa neobosită, prin patriotismul fierbinte, simț organizatoric și un neobișnuit dinamism. Reunind reprezentanți ai clasei muncitoare, personalități ale vieții social-politice și cultural-științifice a țării, studenți, meseriași, funcționari etc., Comitetul Național Antifascist este expresia profundă a spiritului antifascist și antirevizionist al poporului român, hotărît să-și apere pacea, independența și integritatea patriei. Comitetul Național Antifascist desfășoară numeroase acțiuni, în țară și străinătate, prin care demască caracterul reacționar, antipopular al fascismului, pune stavili puternice ideologiei războinice. Printre acțiunile la care C.N.A. își aduce o importantă contribuție, amintim: participarea la Congresul antifascist de la Paris (4-6 iunie 1933), organizarea conferinței din 9-10 septembrie 1934, cu prilejul căreia se redactează proiectul de program pentru „un front unic împotriva fascismului", editarea publicațiilor antifasciste și antirăzboinice *Buletinul de acțiune împotriva fascismului*, *Clopotul*, *Alte zări*, *Cuvînt nou*, *Veac nou* etc.

● În zilele de 3 și 4 iulie 1933, la Londra, România semnează, împreună cu Polonia, U.R.S.S., Afganistan, Iran, Letonia, Estonia, Turcia, Cehoslovacia, Iugoslavia, convențiile pentru definirea agresorului și a agresiunii. Conform articolului 2, în cadrul unui conflict internațional, este recunoscut ca agresor (sub rezerva acordurilor existente între părțile beligerante) statul care, primul, săvîrșește una din următoarele agresiuni: *a)* declarație de război către alt stat; intrarea cu trupe, chiar fără declarație de război, pe teritoriul altui stat; *b)* atac cu trupele terestre, navale sau aeriene, chiar fără declarație de război, împotriva teritoriului, navelor sau aeronavelor altui stat; *c)* blocarea navală a coastelor sau porturilor altui stat; *d)* sprijinirea bandelor înarmate care, de pe teritoriul său, ar fi intrat pe teritoriul altui stat, precum și refuzul de a da curs cererii statului atacat de a lua toate măsurile pentru ca acele bande să nu mai poată primi nici un sprijin.

Microcronică realizată de:
M. ȘTEFAN, Gh. DAVID, I. LĂCUSTĂ

Centenar Nicolae Titulescu

PLEDOARII ROMÂNEŞTI PENTRU PACE

Asprul dar dreptul judecător care este timpul confirmă în esenţă gîndirea şi acţiunea lui Nicolae Titulescu, consacrîndu-i un loc proeminent în biografia secolului XX; el face parte dintre aceia a căror operă s-a întîlnit cu istoria, transmiţînd umanităţii un profund mesaj, care îi aşază la loc de cinste în conştiinţa tuturor generaţiilor care i-au urmat.

A fost numit pe drept „tribun al păcii", „pelerin al păcii", „academician al păcii", „herald al păcii". El merită să fie considerat însă înainte de toate, un mare luptător pentru pace, aşezat voluntar şi statornic, timp de peste 20 ani, în „tranşeele păcii".

La capătul a două decenii de activitate politico-diplomatică ce i-a consacrat un loc proeminent în devenirea românească şi internaţională a primei jumătăţi a veacului nostru, Nicolae Titulescu mărturisea: „Nimeni nu va tăgădui că mi-am consacrat activitatea mea cauzei păcii". Mai mult decît un bilanţ, aceste cuvinte afirmau şi reafirmau, cu calitatea opţiunilor ce-l erau caracteristice, un crez politic şi moral. Pe care el l-a slujit cu scînteletoare inteligenţă şi exemplară devoţiune.

La 6 mai 1929, Nicolae Titulescu rostea la Berlin, în Reichstag, conferinţa Dinamica păcii. **La numai două săptămîni după aceea, la 21 mai 1929, la Londra, el pronunţa discursul** Politica şi pacea, **în calitate de preşedinte al celei de-a 54-a Conferinţe anuale a Societăţii internaţionale de filologie, ştiinţe şi arte frumoase. Îi vor urma, în anii următori,** Progresul ideii de pace **(Universitatea din Cambridge, 19 noiembrie 1930);** Sancţiunile pot stăvili agresiunea **(Societatea medicală a litoralului mediteranean, Cap Martin, 11 aprilie 1937);** Despre metodele practice de a apăra pacea existentă **(Camera Comunelor, Londra, 3 iunie 1937);** Situaţia internaţională actuală **(Universitatea din Oxford, 4 iunie 1937);** Orientarea în politica internaţională a democraţiilor europene **(Camera Comunelor, Londra, 9 iunie 1937);** Ordinea în gîndire **(Universitatea Komensky, Bratislava, 19 iunie 1937).**

Punctele de vedere avansate şi susţinute de marele diplomat român în urmă cu peste jumătate de veac rămîn, în esenţa lor, şi astăzi valabile. În gîndul şi fapta înaintaşilor de pretutindeni, dedicaţi unor nobile misiuni, contemporaneitatea poate găsi numeroase izvoare de înţelepciune. A le identifica şi a le supune atenţiei publice reprezintă o necesitate. Este credinţa noastră că răspundem unui asemenea deziderat, oferind cititorilor, prin intermediul revistei Magazin istoric, **textul inedit al Conferinţei** Politica şi pacea, **pronunţat la Londra în luna mai 1929.**

Gîndurile exprimate de Nicolae Titulescu şi în această conferinţă reverberează în conştiinţa noastră un mesaj românesc al raţiunii şi umanismului, un apel pentru eliberarea definitivă a omenirii de sub domnia dreptului forţei şi pentru aşezarea sa pe bazele forţei dreptului, pentru fundamentarea relaţiilor dintre state pe temelul normelor şi principiilor de legalitate şi moralitate internaţionale, pentru rezolvarea tuturor marilor probleme ce confruntă omenirea pe baza bunei-credinţe şi a bunei-voinţe, pentru făurirea unei lumi a păcii, mai matură şi mai profund morală, care să nu cunoască învinşi şi învingători şi să asigure perspective certe de dezvoltare şi afirmare a tuturor popoarelor, în numele dreptului la viaţă şi libertate al tuturor.

În opera de construcţie a păcii — cum reiese şi din textul conferinţei amintite — erau chemaţi să-şi dea mîna, într-o acţiune solidară, oamenii politici şi oamenii de ştiinţă. Relevînd legătura dintre funcţia omului politic şi funcţia savantului, a căror asociere indisolubilă îi părea a fi o necesitate imperioasă, Nicolae Titulescu va insista pentru ca el să-şi dea „unul altuia mîna pentru cucerirea unui drum nou pe care omenirea este chemată să meargă metodic,

căci altfel va fi pedepsită cu anihilarea".

Va reveni în numeroase rînduri asupra acestui deziderat. Astfel, primind, la 21 octombrie 1933, titlul de doctor honoris causa al Universității din Atena, pentru „foarte marile servicii aduse atît științei juridice, cît și ideii păcii internaționale", Nicolae Titulescu avea să releve din nou obligațiile comune ale oamenilor politici și ale oamenilor de știință față de destinele păcii și colaborării internaționale. „Aceste imperative, omul de știință le descoperă în urma unei analize obiective — sublinia diplomatul român — într-un climat de seninătate sufletească. Omului politic îi revine sarcina de a lupta pentru ca ele să fie acceptate de colectivitate. Sarcină grea, sarcină ingrată, dar căreia trebuie să ne dedicăm clipă de clipă, căci altfel nu vom putea spune că ne-am îndeplinit datoria".

Gîndirea și acțiunea lui Nicolae Titulescu pun în lumină un mod original de asumare conștientă a datoriilor pe care omul politic și omul de știință le au de îndeplinit, relefînd o capacitate de excepție — generată și susținută de patriotism și umanism, de luciditate și responsabilitate — de a se ridica deasupra vicisitudinilor timpului și de a lăsa un mesaj care trăiește prin esența sa profund rațională, ca exemplu de dăruire și implicare în numele unui ideal slujit și apărat cu toată convingerea. Idealul păcii.

Textul conferinței Politica și pacea se publică pentru prima oară. Întreruperile în text au fost marcate prin trei puncte, iar intervențiile explicative ale redacției Magazin istoric prin paranteze drepte.

George G. POTRA,
Constantin I. TURCU

Politica și pacea

NICOLAE TITULESCU

Permiteți-mi întîi să mulțumesc tuturor, în modul cel mai călduros, pentru marea onoare ce mi-ați făcut alegîndu-mă ca președinte al savantei dumneavoastră Societăți[1]. Examinînd lista persoanelor eminente care m-au precedat în acest fotoliu și care au fost în măsură să atragă alegerea de către dumneavoastră prin calități personale la care eu nu pot ajunge, am tras concluzia că alegerea mea nu este decît o reflecta e a amabilității dumneavoastră. De aceea, sînt atît de profund mișcat, deoarece aceasta îmi dovedește că aplicarea constantă a facultăților minții la cercetările științifice riguroase nu distruge neapărat bunătatea inimii. Dar celor care nu sînt satisfăcuți de o asemenea aplicare, le pot oferi o alta: ceea ce v-a determinat să mă alegeți ca președinte este curiozitatea dumneavoastră științifică de a încerca o nouă experiență și anume aceea de a constata ce a făcut politica dintr-un om predestinat științei.

Dacă aceasta ar fi adevărata explicație a alegerii mele ca președinte, vă pot asigura că ați ales bine obiectul experienței dumneavoastră, întrucît eu sînt prin vocație profesor, iar politician numai prin accident. Aș putea să adaug, de asemenea, că, în calitate de simplu obiect de experiență, mă simt mai confortabil, deoarece în această privință nu valoarea în sine a ceea ce vă spun vă interesează, ci gradul de sinceritate cu care vă vorbesc.

Pe tărîmul sincerității, pot promite că nu vă voi dezamăgi și voi spune pe de-a întregul ceea ce simt.

Concluzia la care am ajuns, după 14 ani de funcții ministeriale diferite, este că politica nu poate face față astăzi fără știință și că prima îndatorire a omului de stat este aceea de a se asocia cu omul de știință pentru a păși împreună pe calea indicată de dreptul moral.

De multă vreme, politica a încetat să mai fie o simplă artă căreia cineva poate să i se dedice doar cu simplul ajutor al bunului simț.

Desigur, bunul simț se află la baza tuturor lucrurilor. Nimic solid nu se poate construi pe o bază care contrazice bunul simț. Dar viața internațională a devenit atît de complicată, încît a pretinde că ești capabil să-i rezolvi dificultățile doar cu simplul ajutor al cunoștințelor comune, îmi pare tot atît de puțin eficace ca și cum ai chema la căpătîiul unui bolnav lovit de teribilul flagel al cancerului, nu un chirurg specialist, nu un specialist în radiații, ci un om de bun simț!

Politica și-a dezvoltat de multă vreme o tehnică a sa proprie. Dar dacă înainte această tehnică era mai mult sau mai puțin concretă, deoarece ea nu contempla o lume care, cel puțin în intențiile sale, excludea dreptul de a face război ci, dimpotrivă, o lume care credea că prima sa îndatorire este aceea de a se pregăti pentru următorul război, tehnica politică actuală, care prin definiție trebuie să se aplice la organizarea păcii și la dezvoltarea națiunilor pe căi pașnice, este nu numai abstractă, ci este embrionară, inconsecventă, este un fapt care trebuie să vină, nefiind un fapt complet, deja existent.

Lumea a vorbit de oribilele ravagii provocate de marele război mondial; distrugerea teritoriilor, moartea a milioane de oameni, întreruperea pro-

[1] Societatea Internațională de filologie, științe și arte frumoase.

ducției. Nu cunosc nimic care să egaleze haosul teribil în care a fost aruncat pentru un timp cugetul omului!

Trăim într-o epocă în care un mare număr din adevărurile în care am crezut sînt moarte și în care apar noi adevăruri, dar care ies la lumină încet și treptat avînd toată fragilitatea copilăriei. Trăim într-o epocă în care toate raporturile sociale au dobîndit o importanță atît de mare, au devenit aproape sinonime cu ideea vieții, încît a devenit imposibil să ocolești marele cerc social în a cărui evoluție sîntem prinși și să ne retragem în noi înșine, așa cum au făcut-o oamenii în evul mediu. Trăim într-o vreme cînd dacă refugiul în sine ar fi practicabil, am fi totuși constrînși să ne dăm seama că multe din luminile care au strălucit în mintea strămoșilor noștri sînt fie stinse, fie întunecate de toate acele noțiuni dobîndite ca urmare a uzanțelor sociale care s-au lărgit și s-au aprofundat continuu.

Trăim într-o epocă în care datoria fiecărui om care gîndește, care simte, care caută să înțeleagă fenomenele vieții, constă în a trece de la camaraderia impusă de viața socială modernă, la o singurătate interioară a minții în care să examineze fiecare act al raporturilor sociale în lumina conștiinței sale descătușate.

Ce poate face un om politic atunci cînd aceasta este starea de spirit a unei omeniri confruntată cu cele mai mari dificultăți economice și psihologice imaginabile? După părerea mea, trei lucruri: să se abțină de la orice act care ar putea provoca revenirea teribilului flagel al războiului; să se asocieze cu omul de știință, studiind cu el prin metode riguroase toate problemele ridicate de viața internațională modernă; să aplice concluziile la care s-a ajuns treptat, luînd în considerare toate elementele de relativitate pe care le prezintă alcătuirea socială concretă din țara în care guvernează.

Deoarece omul politic — și mă refer la cei care merită acest nume — dispune de cunoștințe prețioase, el cunoaște reacțiile maselor în fața noilor realizări propuse. Și aici găsim legătura dintre funcția omului politic și a savantului, a căror asociere indisolubilă pare a fi o necesitate imperioasă; dacă omul de stat nu-și poate îndeplini singur sarcinile, nu cred că omul de știință ar avea mai mult succes dacă și-ar publica concluziile direct în laborator sau din studiile sale, sub formă de legi, fără nici un sfat suplimentar.

Cele două puncte de vedere, aceste două prisme prin care poate fi contemplată lumea, sînt atît de complementare una față de cealaltă încît, trecînd succesiv prin cele două experiențe, noi vedem mari savanți capabili să devină mari miniștri și mari miniștri capabili să devină valoroși oameni de știință.

Cu toate acestea, în ciuda dificultăților pe care le-am moștenit de pe urma marelui război, eu zăresc un punct luminos: este faptul că omul de stat a început să înțeleagă ajutorul pe care i-l poate acorda omul de știință și să înțeleagă funcția politică pe care cunoștințele sale o pot îndeplini. Și frățește, ei și-au întins unul altuia mîna pentru cucerirea unui drum nou pe care omenirea este chemată să meargă metodic, altfel va fi pedepsită cu anihilarea.

Prezint această dovadă din experiența pe care am avut-o la Societatea Națiunilor.

Există obiceiul de a considera Societatea Națiunilor drept, pur și simplu, o întîlnire de oameni de stat. Numai în aparență este așa. Este privilegiul oamenilor de stat să se vadă situați imediat în centrul atenției, oriunde s-ar afla — un privilegiu pentru care plătesc scump; ei se văd criticați, pe drept sau pe nedrept, de oricine, după sau înaintea unei serioase examinări, iar aceste critici ating imediat înălțimile exagerate pe care lumea le atribuie funcțiilor lor. Este adevărat că există un Consiliu care se întrunește de patru ori pe an și Adunarea care se întrunește o dată pe an, dar ce fac de fapt aceste două organe politice ale Societății Națiunilor? În cea mai mare parte a timpului, ele lucrează asupra unor materiale pregătite pentru ele cu răbdare, fără întrerupere, de-a lungul unui întreg an de către oamenii de știință. Căci dacă există un loc în care lenea este necunoscută, acesta este la Geneva [sediul Societății Națiunilor].

Să examinăm mai îndeaproape modul în care acționează acel mecanism pe care lumea și l-a făurit cu scopul organizării păcii și să vedem care este noul sens în care acțiunea sa este politică. Să începem cu reglementarea pașnică a diferendelor, prima sarcină a Societății Națiunilor. Întrucît toate diferendele rezultă din disputarea unui drept, ce face Societatea Națiunilor în acest caz? Ea încredințează examinarea problemei fie unor juriști experți numiți de Societatea Națiunilor, sau, în cazul unui acord între părți, transferă problema Curții Permanente de Justiție Internațională pentru hotărîre sau pentru aviz consultativ. Iată, deci, cum, în asemenea cazuri, savanții dreptului sînt chemați, prin intermediul factorului politic, să contribuie la menținerea și dezvoltarea păcii.

Apelează un membru al comunității internaționale la Societatea Națiunilor pentru a obține ajutorul acesteia în cazul unor dificultăți financiare? Consiliul dă instrucțiuni Comitetului Financiar al Societății Națiunilor — un organ permanent compus din persoane care se bucură de o stimă universală pentru capacitatea lor în materie financiară — să-i studieze situația și să propună soluții. Și într-un asemenea caz deci specialiștii în materie financiară și în economie politică sînt solicitați, prin intermediul factorului politic, să contribuie la dezvoltarea păcii.

A adus oare primul război mondial o scădere a nivelului general de igienă publică? Societatea Națiunilor, în virtutea Pactului, este obligată să coordoneze colaborarea sta-

telor în vederea soluționării acestei probleme de mare interes internațional...

Se vorbește de dezarmare? Dacă cineva insistă mai mult sau mai puțin asupra caracterului tehnic al acestei probleme, care este o problemă cu totul politică, nu este mai puțin adevărat că nici un acord nu poate fi realizat fără o bază tehnică solidă.

Vedem, prin urmare, cum matematica și toate științele aplicate care derivă din ea sînt chemate ca, prin intermediul factorului politic, să contribuie la statornicirea păcii pe o bază permanentă. Dorește cineva să explice ce este, în ultimă instanță, această nouă organizație — Societatea Națiunilor — care organizează această vastă cooperare internațională în toate direcțiile, care sînt forțele care au creat-o, cum pot fi depășite dificultățile de limbaj, care este viitorul Societății Națiunilor, care sînt legile dezvoltării ei, care este scopul pe care ea trebuie să-l urmărească?

Aici istoricii, filologii, sociologii și moraliștii sînt chemați să contribuie, să explice omenirii — biată locomotivă alergînd pe șinele sale — mecanismul propriei sale funcționări.

Dacă înainte de război, ca regulă generală, oamenii de stat întîlneau doar oameni de stat, după război și datorită Societății Națiunilor, nu există om politic care să nu aibă prilejul, dacă dorește, să întîlnească specialiști din orice domeniu al științei, să se bizuie pe lumina nesecată a cunoștințelor lor, să mediteze asupra avantajelor pe care le poate obține din aceste cunoștințe pentru înfăptuirea misiunii sale politice.

Dar, mai mult încă, Societatea Națiunilor nu se mulțumește doar să invite oamenii de știință ca pe niște ajutători auxiliari. Știința nu poate fi tratată numai ca o călăuză. Știința trebuie să aibă locul ei bine determinat în viața internațională. Recunoscută ca un factor internațional, știința trebuie să genereze o cooperare intelectuală sistematică și permanentă.

După părerea mea, activitatea depusă de Societatea Națiunilor pentru cooperarea intelectuală trebuie să ne inspire cele mai mari speranțe.

Așa cum s-a spus, o pace durabilă și trainică cu greu este posibilă fără ajutorul unor forțe morale și intelectuale, iar activitatea diplomatului trebuie să fie întărită prin asocierea minților oamenilor...

Oricîte schimbări vor fi intervenit în compoziția Comisiei cooperării intelectuale, prin deces sau demisie, de la începutul activității sale, savanți ca Bergson[1], Murray[2], Einstein[3], Lorentz[4], Painlevé[5] și mulți alții, și-au asumat misiunea pe care Societatea Națiunilor le-a cerut să o accepte. Să aruncăm o scurtă privire aici și la rezultatele obținute de cooperarea intelectuală, așa cum apare din documentele oficiale, astfel încît să nu poată fi făcut nici un reproș de interpretare subiectivă.

A fost cerută o anchetă cu privire la situația activității intelectuale în diferitele țări afectate în mod deosebit de război. A fost trimis un chestionar diferitelor guverne. Răspunsurile guvernelor, precum și cele provenite de la academii, universități, societăți științifice, au permis constituirea unei documentații dintre cele mai interesante...

Propunerea guvernului român pentru stabilirea unui sistem care să permită ca solidaritatea dintre națiuni să se manifeste în domeniul intelectual, așa cum s-a manifestat în alte domenii, a primit un vot favorabil „de principiu" din partea Comisiei, care a decis să se continue ancheta privind mijloacele realizării ei practice.

În numeroase țări, comitete înființate pe diferite linii, dar cu același scop, au dat un ajutor dintre cele mai valoroase Comisiei centrale, activînd deseori în calitate de corespondenți oficiali în raporturile acesteia cu intelectualii...

Putem spune deschis că oamenii de stat de astăzi acordă treptat științei rolul preponderent pe care aceasta este chemată să îl joace în noua organizare a Păcii. De la război încoace, politica a dovedit o recunoaștere treptată, dar constantă, a suveranității științei.

Dar știința nu este suficientă pentru a crea fericirea omului și pentru a-l ajuta să-și îndeplinească misiunea sa în lume.

În noi înșine, în adîncimile profunde ale conștiinței noastre trebuie să căutăm și să găsim legile finalității morale a vieții.

În acest domeniu, sîntem liberi. Cu cît coborîm mai adînc în inimile noastre, cu atît ne ridicăm mai sus. Cu cît dăm mai mult din noi înșine, cu atît devenim mai bogați.

Iată de ce, gîndindu-mă la numele acestei Societăți la care mi-ați făcut onoarea de a mă alege președinte, mi se pare că descopăr firul misterios care leagă cuvintele care îl compun: *Societate internațională*, deoarece are ca scop înțelegerea între popoare; *de filologie*, deoarece nici o înțelegere nu este posibilă fără comunicarea gîndurilor prin intermediul limbii; *de arte*, deoarece nici o omenire demnă de acest nume nu poate exista fără creație artistică care să o zugrăvească liber în viața mecanică a eului fiecăruia; și *de știință*, deoarece nici o realizare nu este posibilă dacă nu se iau în considerare legile lumii mecanice exterioare în care noi avem tendința instinctivă și constantă de a insera creațiile eului nostru și ale ființei spirituale.

---

[1] Henri Bergson (1859-1941) — filozof francez; a adus contribuții importante în etică și estetică.

[2] Sir James Augustus Henry Murray (1837-1915) — lexicograf englez; autorul celebrei lucrări *Dicționarul istoric al limbii engleze*.

[3] Albert Einstein (1879-1955) — fizician german; creatorul teoriei relativității restrînse și al teoriei relativității generalizate, care a revoluționat orientarea fizicii moderne. A explicat legile efectului fotoelectric, a elaborat teoria căldurii specifice a solidelor etc.

[4] Hendrik Antoon Lorentz (1853-1928) — fizician olandez; a elaborat teoria electronică a materiei.

[5] Paul Painlevé (1863-1933) — matematician și om politic francez; prim-ministru în 1917 și 1925.

Uniunea Tineretului Comunist 1922-1982

Tineretul, prin dinamismul și receptivitatea sa la idealurile de libertate și dreptate socială, la schimbările înnoitoare, a reprezentat întotdeauna de-a lungul istoriei un însemnat factor al progresului societății. Din veac în veac, el a preluat și dezvoltat virtuțile și tradițiile înaintate ale poporului; înfruntînd greutăți, dînd nenumărate jertfe, el a jucat un rol de seamă în lupta împotriva asupritorilor, pentru dezrobirea socială, pentru cucerirea și apărarea independenței și suveranității naționale.

NICOLAE CEAUȘESCU

1893: FARUL IDEILOR SOCIALISTE

VASILE NICULAE

De la începuturile sale, mișcarea revoluționară a tineretului în România s-a identificat pe de-a-ntregul cu lupta generală a proletariatului și a intelectualității legate de interesele și aspirațiile sociale și naționale ale clasei muncitoare, ale maselor largi ale poporului. Fenomen firesc, dacă avem în vedere faptul că cei mai mulți dintre primii mesageri, susținători și răspînditori ai ideilor socialiste pe pămîntul românesc au fost tineri. O atestă experimentul socialist-utopic de la Scăieni-Prahova (1835-1836), datorat lui Teodor Diamant[1], aflat atunci la vîrsta de numai 25 ani; o întărește constituirea în mai multe orașe transilvane (Arad, Gheorghieni, Tîrgu Mureș, Oradea, Sibiu), în anii 1868-1876, a unor asociații profesionale ale calfelor și tinerilor lucrători; o confirmă apariția, începînd din 1868-1870, a celor dintîi organizații socialiste, în cadrul cărora au activat, ani de-a rîndul, tinerii luptători Eugen Lupu, V. Gh. Manicea, C. Stăuceanu, Al. Spiroiu, A.S. Trușcă, Nicolae Codreanu, Paul Scorțeanu, C. Dobrogeanu-Gherea, Constantin C. Bacalbașa, Ioan și Gheorghe Nădejde, C. Mille, Th. Speranția ș.a. Numele și activitatea acestor tineri și ale multor altora asemenea lor ocupă un loc de cinste în istoria mișcării muncitorești și socialiste din România în faza sa de început. Ei s-au străduit și au găsit forme de organizare adecvate tinerilor, precum societățile studenților din București și Iași (1875), organizații ale studențimii democrate, cu puternică aderență la ideile socialiste, Grupul elevilor socialiști din Iași (1880), Grupul studenților socialiști români de la Paris și Bruxelles (care a editat, în 1883, prestigioasa revistă Dacia viitoare), Cercul de studii sociale „Drepturile omului" din București (1884-1885) și Cercul de studii sociale de pe lîngă Clubul muncitorilor din Capitală (începînd din 1892).

Pe măsura dezvoltării și maturizării mișcării noastre muncitorești și îndeosebi după făurirea, în 1893, a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, militanții partidului au întreprins o activitate sistematică de organizare a mișcării de tineret, care a acționat în strînsă legătură și sub conducerea partidului politic al clasei muncitoare. Socialiștii considerau, așa cum se aprecia la congresul partidului din 1910, că tinerețea este „vîrsta cea mai prielnică pentru răspîndirea ideilor de libertate și de luptă pentru idealul socialist". Lupta pentru împlinirea acestui ideal — societatea nouă, lipsită de exploatare — se împletea strîns cu lupta pentru pace, împotriva războiului, pentru relații de prietenie și colaborare între popoare. „Noi știm — scria Foaia tînărului în octombrie 1914 — din cele ce auzim vorbindu-se între ai noștri, că nu vrem război". Însuflețit de aceste sentimente, tineretul a ieșit deseori în stradă, demonstrînd sub lozincile Jos războiul! Trăiască pacea!

[1] *Magazin istoric*, nr. 2/1975.

GRUPUL STUDENȚILOR SOCIALIȘTI ROMÂNI DIN PARIS

Dela stânga la dreapta: Sus: Vasile Ștefan, avocat; P. Antonescu, arhitect; Mützner, medic; Gâlcă, medic; I. Slătineanu; C. Garoflid, fostul ministru; I. Purcăreanu; dr. Stoicescu-Ploiești; Ion Eustațiu; dr. Cruceanu. La mijloc: Mitrany; prof. P. Anghel; George Georgescu; prof. Dragomir Hurmuzescu; dr. I. G. Radovici; romancierul C. Nottara; dr. S. Irimescu. Jos: dr. Matza, ginerele lui Al. Dumas-fiul; prof. dr. Al. Slătineanu; dr. Mihăilescu. — Se remarcă lipsa actualilor profesori *Ion Cantacuzino* și *Emil Racoviță*, studenți socialiști și membri ai Cercului; erau absenți din Paris când s'a făcut tabloul.

Muncă în condiții omenești

Un prim domeniu privind preocupările partidului revoluționar al clasei muncitoare pentru tînăra generație este legat de lupta sa pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și de viață, de activitatea de instruire și de educare a tinerilor. Pe lîngă obiectivele generale ale întregului proletariat — opt ore de muncă, repausul săptămînal, majorarea salariilor etc. — partidul și-a propus să militeze pentru obținerea unor revendicări economice și social-politice specifice tinerei generații.

Situația materială a tineretului muncitor și, în legătură cu aceasta, problema elaborării și aplicării unei legislații corespunzătoare a muncii pentru ucenici și tinerii lucrători au stat în permanență în atenția partidului, găsindu-și reflectarea în documentele sale programatice. La sfîrșitul veacului trecut, un obiectiv prezent în aceste documente, inclusiv în Programul P.S.D.M.R., a fost acela privind interdicția angajării în fabrici și ateliere a tinerilor sub 14 ani, insuficient fortific ți fizic spre a face față rigorilor activității industriale și, în plus, datori a-și încheia, pînă la această vîrstă, ciclul primar și cel profesional de învățămînt. La începutul veacului nostru, obiectivele în această direcție s-au diversificat, cuprinzînd revendicări menite a mărgini exploatarea ucenicilor și a tinerilor muncitori. Astfel, în rezoluția *Munca copiilor și a tinerilor*, adoptată de congresul-conferință al cercurilor socialiste și al sindicatelor de la București din 13-15 august 1906, s-au formulat cerințe ca: „tinerii de 14-18 ani nu pot fi întrebuințați mai mult de șase ore în întreprinderile industriale și ateliere"; „munca tinerilor în industrie în zilele de duminică și de sărbători va fi interzisă fără nici o excepție"; „minorii de [sub] 18 ani... sînt excluși de la munca de noapte". Proiectul de program al Uniunii Socialiste (1907), ca și programul din 1910 al Partidului Social-Democrat din România, prevedeau de asemenea, necesitatea unor „legi ocrotitoare pentru ucenici și muncitorii minori", între care interzicerea lucrului de noapte și a celui în „industriile vătămătoare". La congresele din 1912 și 1914 ale partidului, s-a protestat împotriva neaplicării corecte a legii din 1906 de reglementare a muncii minorilor și a femeilor, participanții la discuție arătînd că „munca femeilor și a copiilor, chestiune atît de importantă pentru familiile noastre și viitorul copiilor noștri, trebuie rezolvată conform cu interesele clasei muncitoare".

Obiectivele cuprinse în documentele programatice ale partidului au formulat, de asemenea, cerințe privind organizarea învățămîntului potrivit cu aspirațiile tineretului. S-a cerut crearea de condiții materiale necesare unei largi accesibilități la instrucțiunea publică pentru fiii de muncit ri și țărani, precum și extinderea rețelei de școli pr fesionale industriale și agricole, necesare instruirii viitoarelor cadre destinate sectoarelor direct productive ale economiei naționale. Programul P.S.D.M.R. prevedea: „Organizarea învățămîntului gratuit, obligatoriu și integral pentru toți copiii muncitorilor, fără deosebire de naționalitate și religie. Dezvoltarea școlilor profesionale și agricole. Cantine școlare. Copiii săraci vor primi la școală haine, cărți și hrană. Obligativitatea instrucției pînă la etatea de 14 ani". Problema reformării radicale a învățămîntului, a dezvoltării școlilor profesionale industriale și agricole s-a situat la loc de frunte și în dezbaterile congreselor partidului (în 1906, 1910, 1912, 1914).

Sînt, de asemenea, remarcabile eforturile partidului pentru angrenarea tinerei generații în viața politică a țării. Pentru aceasta, decenii de-a rîndul s-a militat în vederea înlocuirii sistemului electoral cenzitar, cu „votul universal, egal și direct pentru toți supușii României *ce au trecut de vîrsta de 20 ani*, fără deosebire de sex, de religie și de rasă [subl. ns.]." Tinerii puteau astfel să participe la alegerea unei reprezentanțe naționale care să acționeze în favoarea înfăptuirii revendicărilor maselor populare, a democratizării structurilor politice ale țării.

Pregătirea viitorilor revoluționari

O atenție deosebită a acordat partidul politic al clasei muncit are activității de organizare pe principii socialiste a tineretului muncitor și a celui studios. La numai un an de la făurirea sa, P.S.D.M.R. a trecut la înființarea unor organizații ale tineretului în Capitală (Cercul elevilor tipografi, Societatea „Tinerimea", Cercul de propagandă al studenților social-democrați ș.a.) și în principalele centre muncitorești din țară.

Aceste organizații, conduse direct de către partid, au desfășurat o rodnică activitate de propagare a ideilor socialiste, de educare patriotică și revoluționară a tineretului. O mențiune specială merită Cercul de propagandă al studenților social-democrați din București, constituit la 17 noiembrie 1896. Continuare a activității desfășurate în anii anteriori de Cercul de studii sociale „Drepturile omului" și de către Cercul de studii sociale de pe lîngă Clubul muncitorilor din București, noua organizație și-a propus ca, în calitate de secțiune a partidului, să acționeze spre „a lărgi cîmpul de activitate al propagandei socialiste între muncitori și între studenți și a stabili o strînsă solidaritate între toți studenții s ialiști, pe de o parte, și între studenții socialiști și partidul muncitorilor, pe de altă parte". Aceasta prin „ținerea de conferințe populare, propaganda și agitația pentru luminarea și organizarea muncitorilor", precum și prin „propaganda și agitația socialistă între studențime". În conducerea Cercului, alături de tinerii studenți socialiști C.I.Parhon, Titu Frumușanu, C. Niculescu, s-au aflat cunoscuți militanți ai partidului, ca C.Z. Buzdugan, Th. V. Ficșinescu, Emil D. Fagure, ei înșiși studenți. La Congresul IV al P.S.D.M.R. (14-16 aprilie 1897), la care Cercul a fost reprezentat prin C. Niculescu, s-a adoptat o rezoluție prin care se cerea tinerilor „dornici de a servi clasa proletarilor", să militeze „pentru propaganda socialismului printre breslele [sindicatele] de muncitori, pentru popularizarea științei, prin întruniri sau alte mijloace, sfătuind și *conducînd* chiar breslele de muncitori [subl. ns.]".

Cum era și firesc, evoluția generală a țării, dezvoltarea mișcării muncitorești și revoluționare la începutul sec. XX au pus tot mai pregnant în evidență necesitatea creării unei organizații de tineret la nivel național. Dezbătută la Congresul socialist din ianuarie 1908, această chestiune a fost inclusă în Statutul Uniunii Socialiste din România, la capitolul *Organizarea tineretului și a femeilor*, în care s-a prevăzut: „Pentru răspîndirea ideilor socialiste, comitetele locale, ca și Comitetul Central [al Uniunii Socialiste], pot avea organizații speciale pentru muncitorii tineri". Drept urmare, la 3 februarie 1908 s-au pus bazele „Cercului ucenicilor" din București, în conducerea căruia au activat, între alții, C. Niculescu, C. Angelescu, Ștefan Păunescu, N.B. Mihăilescu, Paul Constantinescu; Cercul a fost sprijinit de cunoscuți militanți revoluționari ca: I.C. Frimu, Gh. Cristescu, Alexandru Constantinescu ș.a. În septembrie 1909, organizația și-a schimbat denumirea în Cercul „Tineretul muncitor" și și-a extins activitatea și în alte orașe ale țării — Iași, Galați, Ploiești, Pitești, Brăila, Piatra Neamț — cercul din Capitală acționînd ca un centru de coordonare a întregii mișcări revoluționare de tineret din țară.

Problema organizării tineretului a stat și în atenția Congresului partidului din 31 ianuarie-2 februarie 1910. „Lucrătorul tînăr cu simțirea vie — se spunea în raportul cu privire la organizare și propagandă, prezentat de Gh. Cristescu — poate fi mai ușor educat în scopul ideilor noastre. Să facem, de acum, în fiecare oraș, cercuri de elevi [ucenici], care vor pregăti pe viitorii luptători". Iar în rezoluția intitulată *Pentru tineret*, după ce se sublinia îndatorirea partidului „de a lumina și educa pe tinerii muncitori", se hotăra ca toate cluburile social-democrate să acționeze pentru „a crea asemenea organizații unde ele nu există și de a sprijini prin toate mijloacele pe cele existente".

(Continuare în p. 30)

Din tradiţiile alianţei muncitoreşti-ţărăneşti

DEZROBIREA CELOR FLĂMÎNZI ŞI APĂSAŢI

Dr. ELENA BĂRBULESCU

Făurirea, la 8 mai 1921, a Partidului Comunist Român a reprezentat încununarea unui drum glorios parcurs de mişcarea revoluţionară a proletariatului din România de-a lungul unui secol şi mai bine de frămîntări şi lupte muncitoreşti[1]. De la primele conflicte de muncă ce au avut loc la manufactura de postav de la Pociovalişte[2], la sfîrşitul secolului XVIII şi începutul sec. XIX şi pînă în mai 1921, proletariatul român a străbătut calea transformării sale dintr-o clasă „în sine" într-o clasă „pentru sine", proces îndelungat şi complex, marcat de alcătuirea primelor organizaţii muncitoreşti, apariţia şi dezvoltarea presei editate de acestea, proces care, în final, avea să impună o nouă forţă pe scena vieţii politice româneşti: partidul politic al clasei muncitoare.

[1,2] *Magazin istoric*, nr. 1-5/1981; 12/1969.

Reprimarea mişcării ţărăneşti din iunie 1899 în Gara Slatina. Desen apărut în ziarul Adevărul din 17 iunie 1899

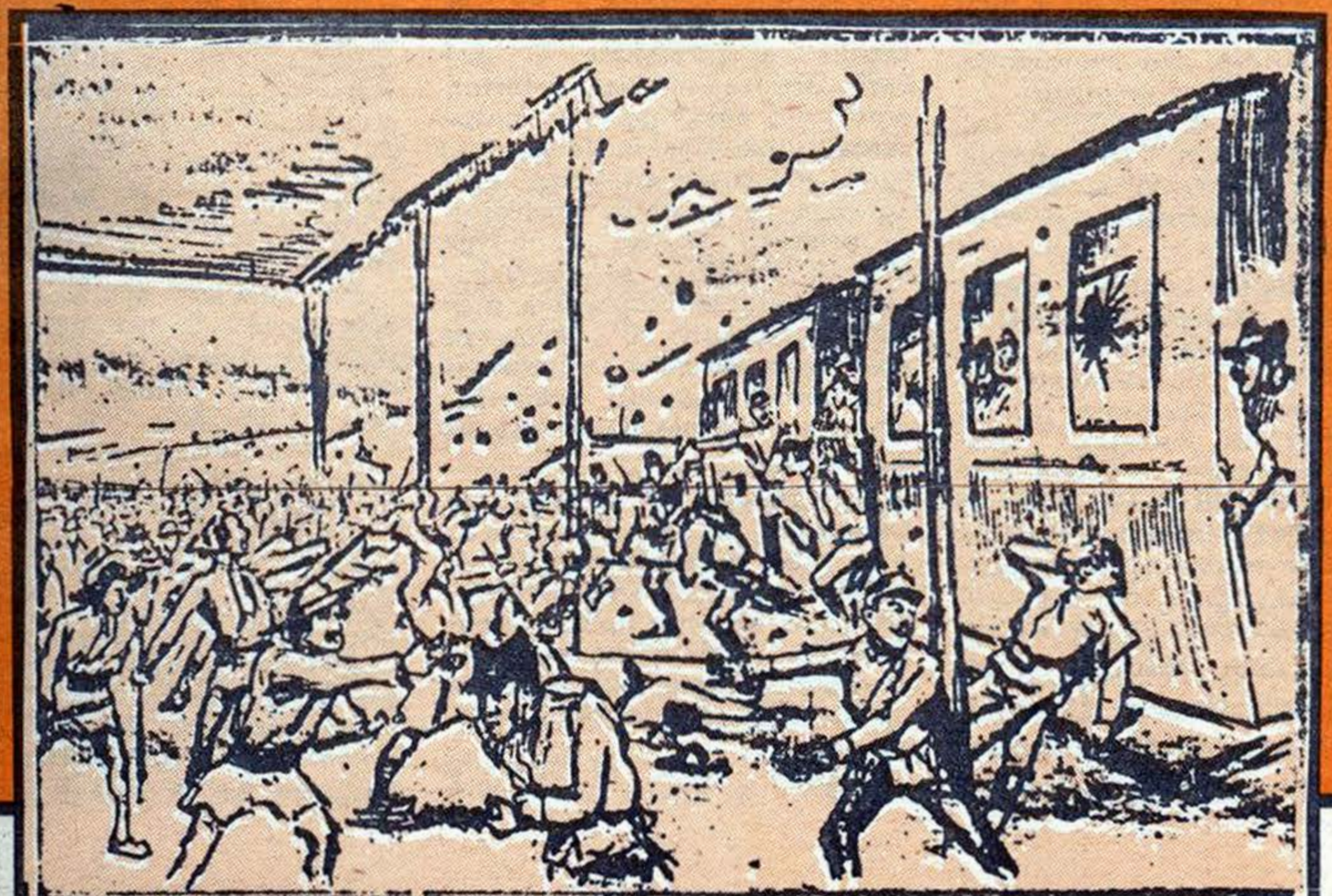

Poporul muncitor de la țară

Încă de la primii săi pași, mișcarea muncitorească și socialistă din România a dovedit o mare receptivitate față de situația social-politică și economică a satelor. Apreciind în termeni realiști potențialul revoluționar pe care îl reprezenta lumea satelor, socialiștii au relevat totodată rolul pe care țărănimea l-a avut în decursul istoriei ca factor important în apărarea independenței și fiin ei de neam. „Această populațiune [țărănimea] — arăta N. Codreanu în 1877 —,... ea singură și împreună cu clasa muncitoare de prin orașe ne-a păstrat naționalitatea română, limba și datinile străvechi".

După 1877, în noile condiții de dezvoltare a societății românești, cercurile și cluburile muncitorești au desfășurat o intensă activitate în rîndul țărănimii. O bogată literatură de propagandă socialistă a fost editată special pentru locuitorii satelor, iar presa muncitorească a ținut treaz interesul opiniei publice față de realitățile satului românesc. Rezolvarea stringentei chestiuni agrare nu se putea face decît prin desființarea marilor latifundii și trecerea acestora în proprietatea țăranilor.

„Poporul muncitor de la țară — arăta C. Dobrogeanu-Gherea, în studiul său pogramatic intitulat *Ce vor socialiștii români* — știe că pămîntul, tot pămîntul lucrat de dînsul, udat de sudoarea și sîngele său și al strămoșilor săi, este al lui".

Experiența istorică, maturizarea politico-ideologică a mișcării muncitorești i-a condus, obiectiv, pe socialiștii români spre înțelegerea rolului țărănimii în societate, spre susținerea luptei acesteia împotriva asupririi. Pe plan internațional, preocupările socialiștilor româ i pentru problematica luptei de clasă la sate au devenit cunoscute cu prilejul unor reuniu i socialiste internaționale. În repetate rînduri, delegații români la aceste reuniuni au depus eforturi susținute pentru a introduce pe ordinea de zi un punct special consacrat chestiunii agrare. Amintim în acest sens congresele Internaționalei a II-a din anii 1889, 1892 și 1893, cînd socialiștii români au reușit să rețină atenția asupra problematicii luptei de clasă în lumea satelor.

Unul din cele mai interesante și originale capitole din activitatea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România (P.S.D.M.R) creat în 1893[1], l-a reprezentat tocmai preocuparea neslăbită față de marile probleme ale țărănimii. Programul adoptat de Congresul I al P.S.D.M.R. aprecia că „*numai prefacerea mijloacelor de producție, cum sînt pămînturile, fabricile, atelierele, minele* etc., *din proprietate privată... în proprietate socială a societății întregi*", însoțită de transformarea producției de mărfuri în producție socialistă, „condusă de societate și prin societate", poate duce la înlăturarea societății împăr ită în clase antagonice. Vorbind în numele tuturor exploataților, asumîndu-și rolul de conducător al luptei acestora împotriva asupritorilor, în programul partidului existau — sub titlul *Pentru clasa munci orilor agricoli* — 12 puncte speciale referitoare la țărănime. Ele vizau îmbunătățirea stării generale materiale, morale și culturale a locuitorilor de la sate, desființarea taxelor, prestațiilor, a învoielilor în natură, dreptul la izlaz, reforma creditului rural pentru micșorarea dobînzilor la împrumuturile efectuate de țărani etc. În ceea ce privește problema proprietății asupra pămîntului, în program se prevedea răscumpărarea treptată a marilor latifundii și „darea în arendă a acestor pămînturi lucrătorilor agricoli, preferîndu-se sindicatele de muncitori agricoli..."

Printre cei 94 delegați la Congresul II al P.S.D.M.R. s-au aflat și șase reprezentanți ai țărănimii. Ei s-au bucurat de mare atenție în zilele congresului, participînd activ la dezbateri. Congresul IV, din aprilie 1897, a adoptat o rezoluție specială — *Organizarea țărănimii* — prin care Consiliul general al partidului era însărcinat ca, pînă la viitorul congres, să organizeze anchete agricole pentru a trage concluziile cele mai potrivite „cu condițiile țării noastre". „Pînă atunci [viitorul congres] partidul socialist se va mulțumi să sprijine măsurile care pot aduce îmbunătățiri imediate în starea țăranilor și să agite cererile pentru izlazuri comunale, care să se dea obștii locuitorilor din comună". Congresul V al P.S.D.M.R. a pus, de asemenea, un mare accent pe problema țărănească. S-a creat o comisie agrară, compusă din I. Nădejde, Șt. Pcțică, C. Săndulescu, Th.V. Ficșinescu și Gh. Dumitrescu-Ochea, însărcinată cu organizarea propagandei socialiste printre țărani. În anul 1898 și în prima jumătate a celui următor, socialiștii au desfășurat o amplă activitate la sate, materializată prin crearea cluburilor socialiste sătești.

[1] *Magazin istoric*, nr. 3/1968 și 4/1973.

Puterea organizării

O vie ilustrare a atenției și preocupărilor intense pe care mișcarea muncitorească și socialistă le-a avut pentru lumea satelor o găsim în faptele petrecute la sfîrșitul sec. XIX în fostele județe Olt și Romanați, actualmente județul Olt. În a doua jumătate a sec. XIX, industria în această zonă era slab dezvoltată. Agricultura, deși deținea rolul hotărîtor în viața economică a celor două unități administrative, era practicată la un nivel aproape rudimentar, viața țăranilor fiind foarte grea.

Pătrunderea ideilor socialiste în satele din cele două județe a dus și aici la crearea cluburilor socialiste. Astfel, în anii 1898-1899, în județul Olt, din 102 comune, în 39 activau cluburi socialiste, iar în județul Romanați ființau cluburi în 32 din cele 116 comune. În unele comune existau chiar două-trei cluburi, cîte unul în fiecare cătun. Organizarea acestor cluburi a pus în lumină cu tărie capacitatea țăranilor de a înțelege sensul luptei socialiștilor, încrederea lor în partidul clasei

muncitoare. Imediat, în lumea satelor s-au făcut remarcați propagandiști talentați, entuziaști, curajoși, înzestrați cu o mare dorință de a îmbunătăți situația celor asupriți. Între alții, în județul Olt s-au remarcat C. Genescu și St. Chivu, care n-au precupețit nici un efort pentru a răspîndi printre țărani ideile socialiste, îndemnîndu-i să-și creeze organizații proprii.

Procesul de organizare a cluburilor socialiste la sate s-a dezvoltat cu mare repeziciune. Îngrijorate de perspectiva consolidării alianței muncitorești-țărănești, care ducea la întărirea poziției și rolului P.S.D.M.R. în viața politică a țării, cercurile guvernante au declanșat o amplă campanie de reprimare a cluburilor socialiste sătești. Numeroși membri ai acestora, precum și militanții socialiști care se deplasau în sate pentru sprijinirea organizării țăranilor, au fost arestați și deferiți justiției. În primul rînd au fost vizați I. T. Banghereanu și Th. V. Ficșinescu, membri a conducerii P.S.D.M.R. Urmăriți în județul Teleorman, cei doi au fost arestați în județul Olt și implicați într-un lung proces[1].

Țăranii arestați au fost acuzați de „rebeliune" și condamnați împreună cu cei doi militanți socialiști.

Amplele represiuni din primele luni ale anului 1899 împotriva cluburilor socialiste sătești au avut însă și consecințe mai puțin dorite de autorități: curînd, nemulțumirile țăranilor au început să se manifeste tot mai deschis în chipuri diferite, uneori ajungîndu-se la răscoale, tocmai în zonele în care ființaseră cluburile socialiste reprimate cu atîta brutalitate. În forma cea mai puternică, aceste nemulțumiri au izbucnit în iunie 1899 la Slatina, capitala județului Olt.

Cu prilejul alegerilor parlamentare din luna mai, țăranii din județul Olt au propus un candidat pentru Colegiul III. La 27 mai ei s-au prezentat în număr mare la Slatina spre a determina alegerea candidatului lor, dar autoritățile au falsificat rezultatele scrutinului și țăranii nu au avut cîștig de cauză. În urma protestelor repetate, o comisie parlamentară a fost însărcinată cu efectuarea unei anchete la fața locului. În ziua de 7 iunie, o coloană de peste 2 000 săteni din diferite comune ale județului s-a îndreptat spre Slatina și s-a oprit în gară, în așteptarea trenului de București cu care trebuia să sosească amintita comisie. În gară se aflau masate trupe locale. Deși nu s-a ivit nici un fel de dezordine, autoritățile au cerut, disperate, ajutoare. Din Craiova a pornit imediat un tren cu trupe și, cînd acesta a intrat în gara din Slatina, țăranii — crezînd că este cursa de București, cu care trebuia să vină comisia — au dat buzna spre tren în strigăte de „Ura". Dar, în loc de comisie, au fost întîmpinați de gloanțe și baionete. Au căzut peste 20 morți și numeroși răniți, printre ei aflîndu-se și muncitori din depoul și stația C.F.R. Slatina.

Răscoala — cea mai puternică manifestare de acest fel între 1899 și 1907 — a stîrnit o amplă campanie de solidarizare din partea clasei muncitoare și a forțelor politice progresiste. „Vor trece anii — scria *Lumea nouă* din 20 iunie 1899, organul de presă al P.S.D.M.R. — dar din mintea noastră, a celor ce ne-am închinat viața pentru dezrobirea și deșteptarea celor flămînzi și apăsați, nu se va șterge fapta odiosului... regim care a săvîrșit neomenoasele orori de la Slatina". În același număr al publicației exista și această precizare privind adevăratele cauze ale răscoalei: „E naiv acela care ar crede că adevărata cauză a răscoalei țăranilor din Olt este nealegerea d-lui Bogdan-Pitești deputat al țăranilor din Olt... Aceasta nu e decît o cauză secundară..., nu e decît chibritul aprins, azvîrlit în niște materii explozibile. Adevărata cauză a răscoalei este mizeria crudă în care zac acei țărani".

Este semnificativ faptul că gazeta *Drepturile țăranului* — supliment gratuit al organului central de presă socialist, destinat lumii satelor și care a început să fie editat la 11 iulie 1899 — în loc de articol-program tipărea, sub titlul *Spre pomenire*, o listă cu numele țăranilor uciși în timpul represiunilor de la Slatina. În primul număr al gazetei a apărut și apelul *Pentru cei închiși*, din care spicuim: „În Vlașca, Teleorman și Olt, boierii haini au aruncat în închisori o mulțime de frați de-ai noștri. Nu mai e nevoie să vă spunem ca să nu lăsați să se risipească gospodăria tovarășilor noștri, să nu lăsați să rămîie pe drumuri femeile și copiii celor ce s-au jertfit pentru drepturile țăranului.

Puneți umăr la umăr, îndoiți-vă puterile și vă faceți datoria de oameni. Să nu se bucure ciocoiul de nenorocirea fraților noștri, ci să se îngrozească de unirea și de dragostea ce o avem unii pentru alții!

Faceți totul pentru cei închiși!"

Lumea nouă, *Adevărul* și alte organe de presă progresiste au publicat apeluri pentru ajutorarea familiilor celor uciși.

Răscoala de la Slatina a avut și un puternic ecou internațional. Astfel, revista *Les Temps nouveaux* (Paris, 28 iulie 1899) sublinia cauzele sociale adînci ale răscoalei, faptul că țăranii erau îndreptățiți să se ridice la luptă.

Evenimentele petrecute în 1899 în județul Olt au arătat că și aici, ca și în restul țării unde au activat militanții socialiști, s-a produs o evidentă radicalizare a maselor țărănești, care se maturizau politic manifestînd o deosebită receptivitate față de principiile promovate de mișcarea socialistă.

---

[1] *Magazin istoric*, nr. 12/1975.

1899
(20-22 aprilie)

CONGRESUL VI AL

DELEGAŢI PARTICIPANŢI

Pentru desfăşurarea congresului, organizaţiile locale ale partidului au desemnat un număr de 43 delegaţi, dintre care 38 au luat parte la lucrări. Ei reprezentau 14 cluburi muncitoreşti şi organizaţii profesionale; 27 erau delegaţi ai cluburilor muncitoreşti din: Bucureşti (18), Iaşi (1), Galaţi (1), Tulcea (1), Bîrlad (2), Ploieşti (1), Alexandria (1), 2 ai Clubului social-democrat german din Bucureşti, iar 11 reprezentau şase sindicate muncitoreşti din Capitală: Societatea lucrătorilor în fier şi metal (1), Societatea „Nicovala" a lucrătorilor lăcătuşi (2), Societatea „Egalitatea" a lucrătorilor cizmari (2), Societatea lucrătorilor pălărieri (2), Societatea lucrătorilor curelari (2), Societatea lucrătorilor olari (2). Pe baza stenogramei lucrărilor congresului şi a altor documente, au fost identificate numele următorilor 35 delegaţi:

BUCUREŞTI: **I. C. Frimu, C.Z. Buzdugan, Al. Georgescu, Iosif Nădejde-Armaşu, Al. Constantinescu, N.I. Acelenescu, C. Antonescu, C. Dinescu, Tache Georgescu, Gh. I. Ţăranu, Pascu Carovici, I. Dobrescu, Iacob Ţăranu, N. Nicolicescu, I. Marinescu, M.I. Şerban, Niţă Ionescu, Valerian Prescurea, Petre I. Ţancu, I. Munteanu, Gh. Ionescu, N. Ţanu, Iordan Ionescu, Gh.I. Sprangate, I. Tulceanu, N. Vasilescu, I. Duţulescu, V.G. Morţun, G. Diamandy.**

IAŞI: **Vecemar.**

GALAŢI: **N. Constantinescu-Garibaldi.**

Au fost identificate fotografiile următorilor 12 participanţi la congres:

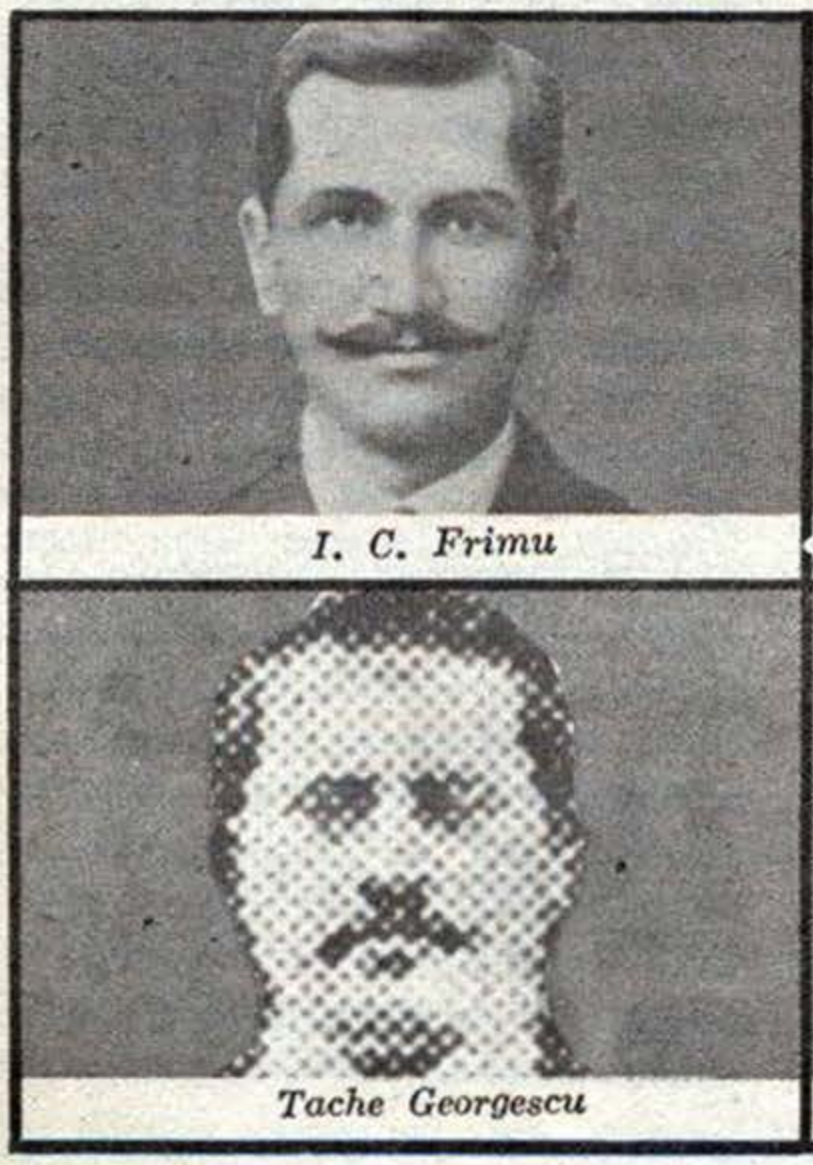

I. C. Frimu

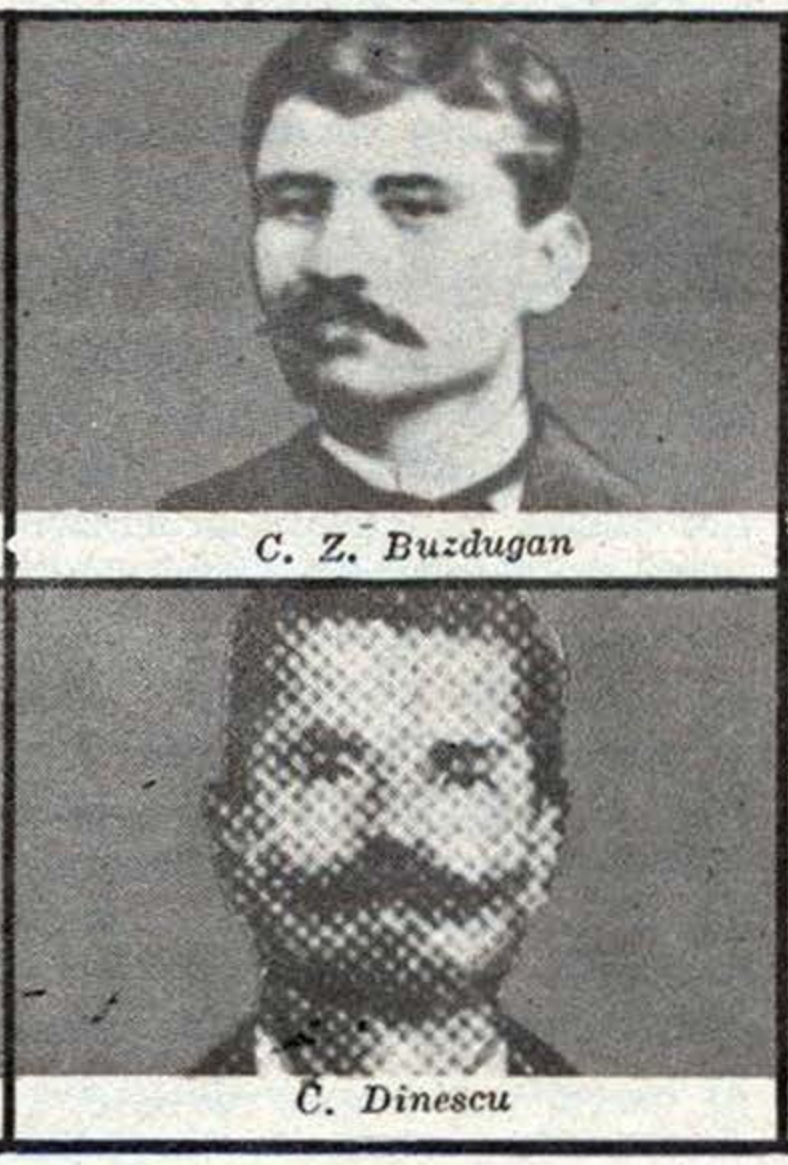

C. Z. Buzdugan

Al. Georgescu

Tache Georgescu

C. Dinescu

Iordan Ionescu

Crearea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, în 1893, a deschis era organizării politice a clasei muncitoare la scară națională, a afirmat cu putere rolul clasei muncitoare ca forța socială cea mai progresistă în dezvoltarea națiunii noastre pe calea progresului și civilizației.

NICOLAE CEAUȘESCU

P.S.D.M.R. (PARTEA I)

LA CONGRES

TULCEA: **Al. Borlacoff.**
BÎRLAD: **Gr. D. Vasiliu, I. Florescu.**
PLOIEȘTI: **I. Botez.**

N-au participat la congres următorii delegați: C. Dobrogeanu-Gherea și I. Nădejde (București). I.C. Atanasiu (bolnav) și D.A. Țăranu (Galați), Sofia Nădejde (sat Luceni, com. Stînca, jud. Iași).

Ordinea de zi a congresului

1. Activitatea parlamentară [a partidului] — raportor: **V.G. Morțun.**
2. Situația [organizatorică a] partidului.
3. Tactica noastră [a partidului clasei muncitoare].

Conducerea lucrărilor congresului

Președinte provizoriu (pînă la alegerea organelor de conducere): **I. Botez.**

Președinte ales al congresului: **V.G. Morțun,** care „renunță la mandatul său de președinte, pentru a putea mai liber lua parte la discuție". În locul său este ales **I. Botez.**

Vicepreședinți: **G. Diamandy, Gr. D. Vasiliu.**

Secretari: **C.Z. Buzdugan, Iosif Nădejde-Armașu.**

Congresul a hotărît reluarea lucrărilor în zilele de 27-29 iunie 1899 și a ales o comisie pentru conducerea organului central de presă al partidului, **Lumea nouă,** „pînă la redeschiderea congresului", comisie compusă din: **C.Z. Buzdugan, Iosif Nădejde-Armașu, I.C. Frimu, Gh. I. Sprangate** și **Tache Georgescu.**

Iosif Nădejde-Armașu

Al. Constantinescu

Iacob Țăranu

Valerian Prescurea

V. G. Morțun

G. Diamandy

În cadrul relațiilor de prietenie dintre istoricii din Republica Socialistă România și cei din Republica Populară Chineză, ne-a vizitat țara o delegație de arhiviști chinezi, condusă de Zhang Zhong, directorul general al Arhivelor Statului din R.P. Chineză. La scurt timp după întoarcerea lor în patrie, cercetătorii chinezi, cu care am avut un util schimb de experiență, ne-au oferit mai multe reproduceri de documente referitoare la vizita lui Nicolae Milescu Spătarul[1] în China, în anii 1675-1678, în urma căreia a scris Itinerarul siberian, Descrierea Chinei și Jurnal de călătorie în China. **Având în vedere valoarea istorică a acestor mărturii inedite, le prezentăm însoțite de câteva comentarii.**

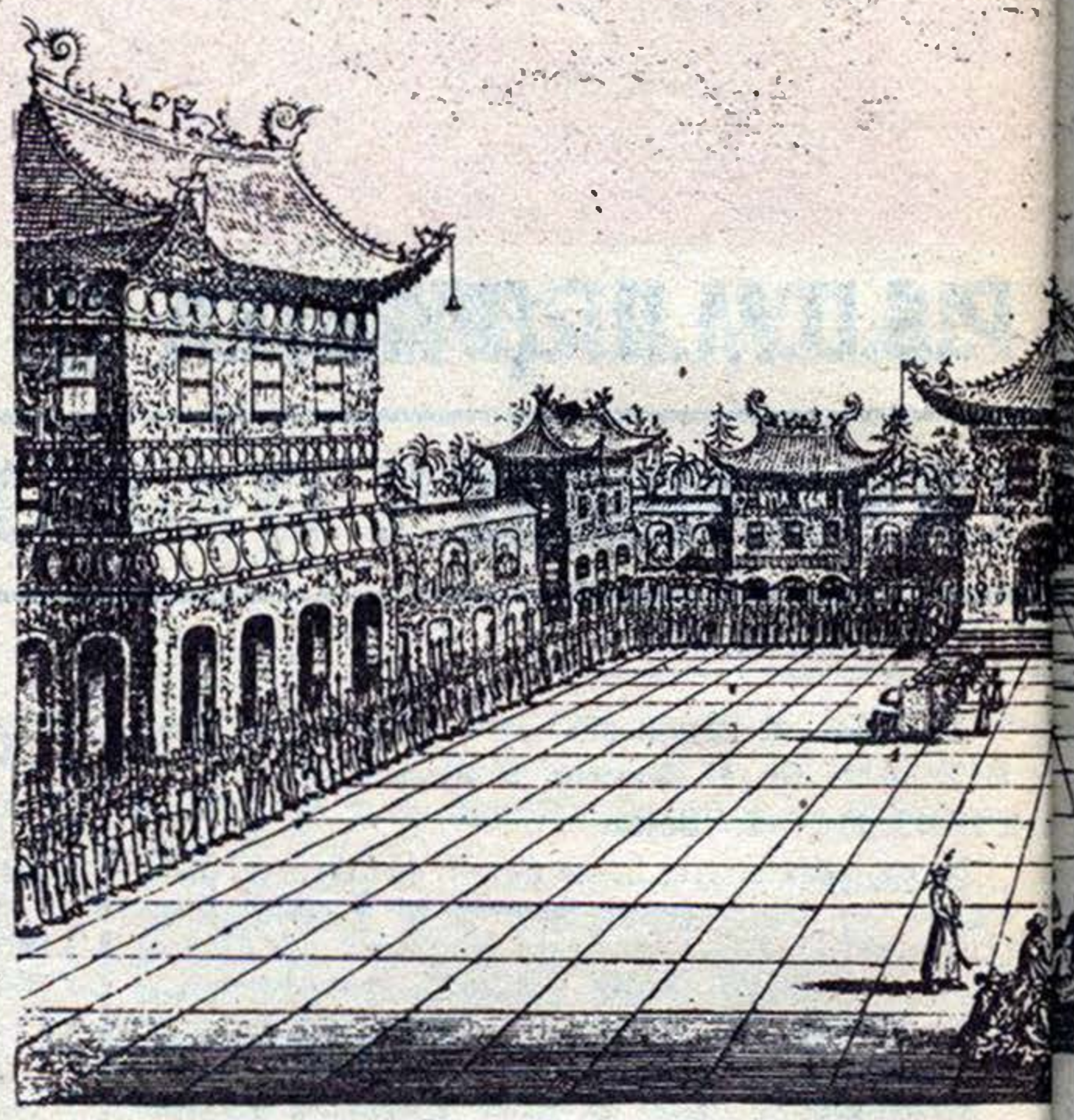

NICOLAE MILESCU SPĂTARUL — ÎN ARHIVE ISTORICE CHINEZE

IONEL GAL

Este vorba mai întîi de două extrase din *Cronica împăratului*, scriere din vremea dinastiei Qing (1644-1911). Primul fragment care cuprinde relatări despre diplomatul român, sosit în China ca sol al țarului Rusiei, Aleksei Mihailovici, este datat a cincisprezecea zi a celei de-a cincea luni a celui de-al cincisprezecelea an de domnie a împăratului Kangxi (1662-1722), adică ale anului 1676, și are ca scribi pe Sun zaifeng și Kulena. În rezumat, cronica menționează că, în dimineața acelei zile, Maiestatea Sa Imperială[2] a sosit în Sala armoniei supreme, pentru o ceremonie de Curte. În timpul ei, împăratul a avansat în funcții și în grade mai multe oficialități civile și militare, care i-au mulțumit apoi pentru favoruri, după care Nikolai Gavrilovici Spatarii (cum este consemnat numele diplomatului român în cronicile imperiale chineze), emisarul țarului Rusiei, împreună cu suita sa, l-au salutat pe împărat. La sfîrșitul acestei primiri, Maiestatea Sa s-a înapoiat la reședința imperială.

Cel de-al doilea extras din *Cronica împăratului* relatează întîmplări din a douăsprezecea zi a celei de-a șasea luni a celui de-al cincisprezecelea an de domnie a împăratului Kangxi. Dimineața devreme, menționează documentul, Maies-

[1] *Magazin istoric*, nr. 7-8/1969, 12/1975.

[2] Domnia împăratului Kangxi, unul dintre cei mai remarcabili suverani chinezi, promotor al confucianismului, poliglot (cunoștea și latina), bun matematician, reprezintă o perioadă de importante realizări culturale.

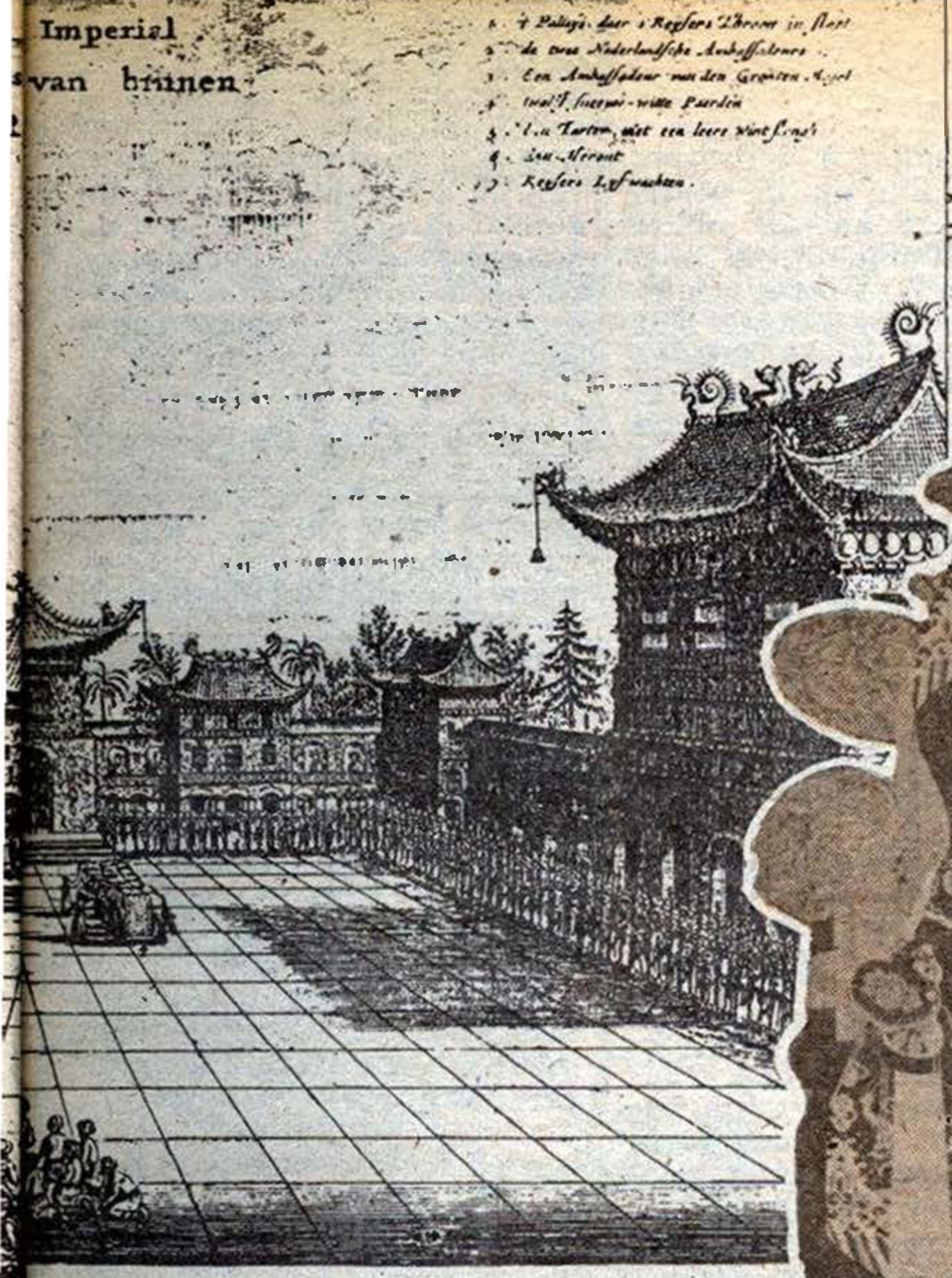

Palatul imperial din Beijing, într-o imagine de epocă, și împăratul Kangxi

tatea Sa Imperială a sosit la Poarta universului limpede, pentru a asculta rapoartele reprezentanților diferitelor ministere și departamente. În jurul orei 2 p.m., în Sala armoniei supreme, monarhul a oferit o masă în cinstea lui Nikolai și a suitei sale. După ce au mîncat, notează în continuare cronica, suveranul chinez a poruncit unui om din garda sa să toarne vin în cupa lui Nikolai, apoi a chemat în preajma tronului mai mulți invitați și a închinat cu ei o cupă cu vin.

Mărturiile din arhiva dinastiei Qing confirmă deci că Nicolae Milescu Spătarul a fost primit de către împăratul Chinei și s-a bucurat de onoruri. Deși călătoria diplomatului a fost plină de greutăți, deși el s-a izbit de neîncrederea și suspiciunea cu care, în China acelei epoci, erau tratați toți străinii, reticențe generate și de insuficienta înțelegere a soliei sale, după cum relatează Milescu în însemnările sale totuși el a reușit — o probează documentele chineze — să fie primit la Palatul imperial, împreună cu suita sa, și să-l salute pe suveran. Atenția specială pe care i-a acordat-o monarhul chinez reiese din întreaga ceremonie, dar mai ales din acea cupă cu vin, turnată, în mod particular, solului sosit din Rusia.

Cu toate că sînt foarte lapidare, aceste informații, scrise la un an de la evenimentele pe care le relevă, contribuie la cunoașterea obiceiurilor și tradițiilor epocii, infirmînd, totodată, unele interpretări străine, nefavorabile, despre felul cum a fost primit spătarul Milescu la Curtea imperială chineză.

După moartea împăratului Kangxi, alte două documente din timpul dinastiei Qing, întocmite de istorici de la Curte, reiau datele referitoare la misiunea diplomatului Milescu. Spre deosebire de însemnările precedente, istoricii notează că în edictul imperial se preciza: „Să-l lăsăm pe ministrul Wang, al Consiliului problemelor de stat, să studieze memoriul solului și să-mi raporteze".

Într-un al patrulea document, ministrul Wang raportă că, în conformitate cu porunca Maiestății Sale Imperiale și în urma discuțiilor purtate, rezultă că „Nikolai, trimisul țarului, nu este obișnuit cu ritualurile și ceremoniile noastre. Să lăsăm Curtea afacerilor coloniale[1] să-l instruiască"... Maiestatea Sa a aprobat raportul ministrului Wang, apoi a dat solului și însoțitorilor săi cai, șei, veșminte și blănuri pentru țarul Rusiei.

Analiza sumară a acestui ultim document relevă importanța pe care o avea la Curtea

[1] Asimilată cu un departament de relații externe.

Chinei cunoașterea ritualurilor și ceremoniilor locului, pe care în *Jurnalul* său Milescu Spătarul le-a relatat în detaliu. În acest sens, sînt semnificative notațiile sale: „Este obiceiul statornicit în toate țările și ține de dreptul general al neamurilor ca domnii cei mari să se cinstească deopotrivă. Și așa după cum vreunul din ei scrie, cu respectul datorat oricăruia altul, așa face și el la rîndul său, potrivit rangului și puterii sale".

În acea vreme, la Curtea chineză protocolul diplomatic prevedea un ceremonial puțin obișnuit pentru un european. Cărturarul moldovean, adept al principiului arătat mai sus, a urmărit să respecte normele care să cinstească deopotrivă pe cei doi monarhi, dovedind, în îndeplinirea misiunii sale, multă inteligență și măiestrie diplomatică.

Cum rezultă din *Documentul de stat al soliei lui Nicolae Spătaru în China*, publicat în lucrarea: Nicolae Spătaru-Milescu *Jurnal de călătorie în China* (Editura „Eminescu", 1974), cărturarul moldovean era la curent cu ceremonialul existent la Curtea chineză în legătură cu primirea solilor. El studiase, în acest scop, și modul cum fuseseră primite și alte solii, de pildă misiunea olandeză și portugheză: „Înălțatul bogdihan [cum îl numește Milescu pe împăratul Kangxi în *Jurnalul* său] se înclină cu prietenie și cu dragoste... și i-a trimis la tine pe cei mai apropiați sfetnici — îi spune un înalt demnitar —, care sînt puțini la cancelaria solilor și se ocupă cu primirea solilor tuturor statelor străine, în timp ce alți soli sînt întîmpinați de dregători mărunți ai cancelariei. De aceea, astăzi de dimineață te-au invitat pe domnia-ta la cancelaria solilor să duci scrisoarea țarului și acolo să o predai celor mai înalți mandarini kolai ai noștri, care ar fi primit scrisoarea cu cea mai mare cinste; toți ceilalți soli veniți sînt primiți și discută cu micii dregători, diacii, și tot aceștia iau și scrisorile". La insistențele solului de a i se îngădui să predea scrisorile direct împăratului chinez, același reprezentant îi spune: „În ce privește pe bogdihanul însuși, să primească scrisoarea țarului, aceasta nu se poate, pentru că ei au un obicei vechi, împămîntenit, și nici hanul însuși nu-l poate schimba. Cărțile împărătești sînt luate mai întîi și cercetate de ei ca să vadă ce este scris în ele, apoi sînt duși solii în fața hanului, unde s-ar putea să fie întrebați despre sănătatea stăpînului lor".

Dealtfel, cum reiese și din documentele pe care le publicăm, solul a fost primit în două rînduri de către împăratul Kangxi. În ciuda rigorilor protocolului amintit, Milescu a fost primit de suveranul chinez cu multă cinste. Iată, în acest sens, cîteva fragmente din *Documentul de stat al soliei lui Nicolae Spătaru în China*, care relatează a doua întrevedere: „De jur-împrejurul tronului, în toată încăperea erau așezați cam trei sute de mandarini, căpetenii de oaste împodobiți cu pene de păun, iar la dreapta hanului erau așezați kolaii. În spatele lui erau cîte patru oameni cu sulițe și cu săbii, iar la sulițe erau legate snopuri de păr de cal, vopsite în roșu, și mai jos, cozi de tigru. Nu departe de han, kolaiul care avea rangul de alihamba l-a așezat pe ambasador. Dar hanul a trimis un alt kolai la locul unde fusese așezat solul, poruncind să îl mute mai în fața kolailor; și între han și sol nu mai ședea nimeni. Iar perna roșie pe care trebuia să stea solul a așezat-o chiar alihamba... «Bogdihanul a auzit că domnia-ta ești un om înțelept și dorește să știe dacă ai învățat filozofia, matematicile și trigonometria».

Solul a răspuns că este în vîrstă de patruzeci de ani, iar despre învățătură a răspuns că are, așa cum o știu iezuiții cu care a vorbit adeseori. Hanul pusese întrebarea fiindcă el însuși învățase de la iezuiți trigonometria și astronomia. După ce l-au întrebat, iarăși s-au întors la han și i-au spus, dar în afară de asta hanul nu i-a mai pus altă întrebări; iar solul sta la vreo opt stînjeni depărtare de han și a putut să-l vadă foarte bine.

După aceea, în fața hanului, doi mandarini au adus o masă nu prea mare pe care erau felurite fructe și mîncăruri pe talere de aur, apoi s-au așezat mese în fața kolailor și în fața solului. Ambasadorul avea o masă la care era așezat singur, pe cînd mandarinii stăteau cîte trei la o masă, iar curtenii moscoviți, preotul, grămăticii și fiii de boieri stăteau doi la o masă... Hanul a trimis apoi kolailor pe un taler de aur fructe, iar solului i-a trimis două talere de aur: unul cu mere de Persia, și celălalt cu diferite cofeturi... După aceea hanul i-a trimis solului pe o tipsie de aur un pepene roșu tăiat în felii. Masa a ținut cam un ceas, și apoi slujitorii au adunat toate vasele, dar mesele nu le-au luat și în fața hanului au adus pe două tăvi mari de aur pepeni galbeni mici, din care o tavă i-a trimis-o hanul solului... Au luat masa din fața hanului și toate celelalte mese și au adus alta, pe care au așezat-o lîngă ușa din fața hanului și pe masă era o cupă mare de argint în care se afla vin de struguri. Au turnat vinul în cupe de aur cu o lingură de argint cu coadă lungă și, umplînd o cupă, slujitorii au dus-o hanului, care a poruncit ca această primă cupă să fie dată solului".

În tratativele pe care solul le-a dus, oficiul de tălmaci a fost asigurat, printre alții, de călugărul iezuit Grimaldi, care îl aprecia pe Milescu ca pe „un om de o deosebită cultură". În timpul traducerii discuțiilor în limba latină (Milescu nevorbind chineza), acesta adăuga însă sau escamota anumite episoade ale conversației, potrivit propriilor aprecieri, cum se menționează și într-o notă de subsol la ediția românească a *Jurnalului*.

Cele patru documente, pe care le comunicăm pentru prima dată prin revista *Magazin istoric* și pentru a căror descoperire exprimăm calde mulțumiri arhiviștilor chinezi, vin să dea noi mărturii despre primul român care a fost în China și care nu numai că a stabilit această premieră istorică, dar a și adus — prin lucrările sale — o contribuție de cea mai mare valoare la patrimoniul cultural universal.

NEGRU VODĂ
între tradiție și istorie

Dr. ION HURDUBEȚIU

Stolnicul Constantin Cantacuzino, scriind Istoria Țării Românești, **constata, că „din om în om ne-au rămas și aci niște spuneri și niște povești, mai vîrtos bătrînii ce povestesc de cele ce au fost". Conștiind aceasta, stolnicul adăuga că e primejdios „de a le crede", căci „unul una, altul alta băsnuiaște". Cu alte cuvinte, acest erudit boier ținea seamă de tradiție, fără a-i acorda însă credit total, semnalînd astfel importanța tradiției în cunoașterea și înțelegerea unor fapte ale trecutului, cu condiția unei analize critice a informațiilor, de orice natură ar fi ele...**

Ar fi fost azi de mare ajutor istoricilor gîndirea logică a stolnicului Constantin Cantacuzino dacă el și-ar fi putut termina cronica sa, tratînd nu numai originea poporului român, ci și a statului Țării Românești. Judecînd însă că și cronicarul Stoica Ludescu, arătat ca „slugă bătrînă" a Cantacuzinilor, admitea existența lui Negru Vodă, în a sa compilație Istoria Țării Românești de cînd au descălecat pravoslăvnicii creștini, **denumită și** Letopisețul cantacuzinesc, **la fel ca și rivalul politic al Cantacuzinilor, mai bine documentat, Radu Popescu, în ale sale** Istoriile domnilor Țării Românești, **este probabil că și stolnicul ar fi înglobat-o în cronica sa. Cu atît mai mult cu cît în vremea lui Cantacuzino, Radu Negru — o deformare cărturărească a lui Negru Vodă — era menționat în pisanii și amintit într-o serie de hrisoave drept ctitor al bisericii din Cîmpulung, cît și ca fondator al Țării Românești.**

Contestată vehement de o seamă de istorici (în frunte cu D. Onciul), admisă de alții (printre care Gh. I. Brătianu), existența unui Radu Negru voievod, „descălecător" din Transilvania, a stîrnit multe comentarii în istoriografia românească, iar numeroase puncte de vedere au apărut chiar în Magazin istoric[1].

Negru Vodă — gravură din sec. XIX de Worms, apărută în iunie 1869 în revista Magazin pittoresque

O dată certă...

S-a spus și s-a repetat de atîtea ori, pe drept, istoriceste dovedit, că Munții Carpați n-au constituit niciodată un zid despărțitor între români. Ca atare, frații argeșeni, musceleni și făgărășeni nu știau de granițe despărțitoare între ei. Aceasta a făcut ca, în destule cazuri, grupuri mai mult sau mai puțin compacte de români, așa-zișii „ungureni", trăitori și astăzi pe versantul sudic carpatin, să fi venit de-a lungul veacurilor de la nord de Carpați pentru a scăpa de oprimarea la care erau supuși. Ei au găsit întotdeauna sprijin și s-au bucurat de o bună primire din partea fraților lor de la sud de Carpați, organizați de secole în formațiuni politice — cnezate și voievodate — așa cum o atestă o serie de documente contemporane. De pildă, Diploma acordată la 2 iunie 1247 Cavalerilor ioaniți menționează — pe teritoriul viitoarei Țări Românești — nu mai puțin de patru formațiuni: cnezatele lui Ioan și Farcaș, voievodatele lui Seneslau și Litovoi, dintre care ultimul se întindea în

[1] *Magazin istoric*, nr. 6/1967, 5/1969, 8/1970, 1/1971, 10/1976, 5/1978.

mod sigur de-o parte și de alta a Carpaților — în Oltenia și Țara Hațegului.

Rămîne deci valabilă constatarea pe care o face Dimitrie Cantemir în *Hronicul vechimii romano-moldo-vlahilor* că „greșesc hronicele noastre" cînd îi arată pe moldoveni sau munteni descălecați, în realitate, nefiind în aceste pendulări de populație decît „întoarceri din bejenii" pe același teritoriu străbun. Așezați în calea „tuturor răutăților", strămoșii noștri, pentru salvarea lor, erau adeseori siliți a se adăposti în regiuni mai puțin expuse primejdiilor, pentru ca în vremuri de liniște să revină iarăși la vechile lor vetre, realitate pe care o regăsim redată de popor în legenda rucăreană despre descălecatul lui Negru Vodă din Țara Oltului, dincoace de plai.

În acest cadru istoric și geografic, existența lui Negru Vodă nu mai este atît de îndoielnică, chiar dacă ea nu va fi avut întocmai sensul atribuit de cronici, căci viață politică, formațiuni politice existau, în Țara Românească, de peste o jumătate de secol. Dar, iată cum relatează Radu Popescu acest eveniment: „Cînd au fost cursul anilor de la Adam leat 6798 [1290], Radu-Vodă Negrul, care avea scaunul său la Făgărași de la moșii și strămoșii românilor, carii venise de la Roma în zilele lui Traian, împăratul Romii, s-au socotit ca să-și mute scaunul dencoace, peste plai. Pricina pentru ce — nu se găsește scris nici de ai noștri, nici de străiini, numai mi se pare, pentru doao priçini să-și fi mutat scaunul. Pentru care, socotind bine una tot va să fie fost. Și poate-fi pentru frica turcilor... de care auzind și Radul-Negru-Vodă, ș-au mutat scaunul dencoace de plai, pentru ca să-și facă întărituri locurilor de paza oamenilor și să-i fie mai lesne a păzi pre cei den Ardeal, de s-ar cumva apropia turcii. Iaste și altă pricină a socoti, și poate ca să fie învrăjbit domnul românilor cu domnii ungurilor și cu ai sașilor, de niscaiva pricini și de aceia să se fie mutat dencoace. Și nu iaste a nu se crede aceasta, că, după ce au trecut domnul dencoace, n-au mai avut stăpînire pentru români în Ardeal; iar nici pă dînsul să-l stăpînească cineva n-au fost; ci den plai încoace pînă în Dunăre stăpînea domnul... Ci dar Radul-Vodă s-a așăzat în cîtăva vreme în Cîmpul Lungu unde și mănăstire frumoasă și mare au făcut. După aceia s-au dus la Argeș, de au făcut scaunul acolo, făcînd curți domnești și biserică, care și pînă astăzi iaste". Așadar, potrivit tradiției cronicărești înainte de a trece în Țara Românească, Negru Vodă și-ar fi avut scaunul în Făgăraș. Poate la Breaza, unde tradiția menționează o cetate a lui Negru Vodă, identificată pe calea cercetărilor arheologice efectuate de către Thomas Nägler.

După cum se vede, cronicarul nu se mulțumește numai să relateze tradiția evenimentului narat din generație în generație, ci îl și analizează. Cauzele descălecatului pe care el le discută rămîn valabile, numai că în locul pericolului extern turcesc trebuie să vedem primejdia tătarilor care, în 1285, deci cu cinci ani înaintea descălecatului, fixat de cronică la 1290, întreprinseseră o incursiune asupra Ungariei. Față de iminența unor noi incursiuni ar fi fost posibil ca, la sfîrșitul domniei lui Ladislau IV Cumanul (1272-1290) sau la începutul domniei lui Andrei III (1290-1301), să fi avut loc trecerea unui voievod supranumit de popor Negru Vodă, care să fi luat în stăpînire voievodatele și cnezatele de la sud de Carpați sub suzeranitatea coroanei arpadiene. Nu este exclus ca între stăpîniri să-i fi fost acordată drept feudă și aceea a Banatului de Severin, teritoriu în care, între anii 1290 și 1330 nu mai sînt consemnați, documentar, dregători unguresti.

Augustin Bunea, un bun cunoscător al Țării Oltului, emitea în 1912 părerea că acel Negru Vodă ar fi fost un urmaș al acelui voievod român care, aliat cu regele Bela IV, s-a remarcat, în luptele acestuia cu Ottocar, regele Boemiei, în 1260, fiind răsplătit apoi cu danii de regele Ungariei. O variantă asemănătoare au emis G.D. Florescu și Dan Pleșia, în articolul *Temeliile străvechi ale Țării Românești*. Ei consideră că după lupta dintre Litovoi și fratele acestuia Bărbat cu ungurii în 1282-1285, în care Litovoi a murit și după împăcarea lui Bărbat cu ungurii, acesta a primit în schimbul Hațegului, ca feudă, Țara Oltului, „vecină cu posesiunile sale", întrucît el și-ar fi avut scaunul domniei la Rîmnicul Vîlcea.

Fie că mutarea scaunului Basarabilor din Făgăraș în actualul județ Argeș s-a făcut dintr-un calcul strategic al suzeranului sau din cauza unei restrîngeri a autonomiei lor, cum crede Gh. I. Brătianu, un lucru rămîne sigur și anume că această mutare s-a petrecut în anul 1290, dată consemnată de toate cronicile Țării Românești, axate pe o tradiție vie și acum în Muntenia.

Această dată e confirmată din punct de vedere istoric, de hotărîrile consiliului regal din 11 martie 1291, prezidat la Alba Iulia de către regele Andrei III, și la care a participat și nobilimea română din Țara Oltului, fiindcă se discuta o problemă locală care o interesa. Nobilului Ugrinus (după Augustin Bunea, român) i s-au restituit cu acest prilej, cu încuviințarea tuturor participanților la consiliu, domeniile Sîmbăta și Făgărașul „care au fost și sînt ale magistrului Ugrinus și ale înaintașilor săi și i-au fost înstrăinate pe nedrept". Consider că această înstrăinare n-o putuse face decît regele Bela IV în beneficiul voievodului român care-l servise cu credință, alături de secui și pecenegi, în conflictul cu Ottocar, așa cum am mai amintit. Prin plecarea lui Negru Vodă în sudul Carpaților, moșiile au revenit coroanei arpadiene. Ugrinus a profitat de acest fapt și și-a revendicat cele două posesiuni care i s-au retrocedat, căci din cuprinsul documentului reiese că era un favorit al noului suveran.

Dacă documentul din 11 martie 1291 nu ne lămurește asupra persoanei fostului beneficiar pînă la acea dată, în schimb tradiția ne indică precis drumul parcurs de el. De pe plaiul Brezei, unde și azi ruinele cetății lui „Negru Vodă" îi păstrează amintirea, el a traversat Carpații prin trecătoarea Brătila, peste Muntele Otic și apoi pe apa Dîmboviței, ajungînd la Rucăr. Tradiția descălecatului se o-

glindește într-o legendă rucăreană, reluată de Gh. Părnuță în *Monografia Rucărului*. „La trecerea lui Negru Vodă [deci nu Radu Negru al cronicii] din Făgăraș, la Cîmpulung l-a întîmpinat, sub Orații, o ceată de haiduci, al cărei căpitan se numea Berchea. Căpitanul Berchea căzu în genunchi înaintea lui Negru Vodă și îi zise:

— Mărite Doamne Negru, *bună fie venirea Măriei Tale la vechia Moșie părintească* [subl. m.—*I. H.*]! Domnul să-ți ajute a o scăpa din ghiara păgînului.

— Amin, răspunse Negru Vodă. Ce vreți voi?

— Vrem să urmăm pe Măria Ta ca să fim și noi de ajutor Măriei Tale la goana tătarilor din Țara Românului".

...și o identificare

Cum se vede, legenda nu pomenește de un Radu supranumit Negru Vodă, ci pur și simplu Negru Vodă. Menționarea sa în documente sub numele Radu s-a produs în sec. XVI, prin suprapunerea a două personaje istorice diferite. Radu voievod (1377-1383) și Negru Vodă, astfel că în sec. XVI și XVII, sub portretele de la Curtea de Argeș și Cîmpulung, zugravii au notat Radu Negru. În realitate, cred că identificarea lui Negru Vodă trebuie făcută cu un alt personaj real și anume cu tatăl lui Basarab I, Tihomir, a cărui existență istorică este de netăgăduit. Așa cum admitea Constantin C. Giurescu, el ar fi domnit peste Țara Românească sau peste unul din voievodatele ce o alcătuiau între 1290 și 1310 sau 1315.

Că Negru Vodă al tradiției, menționat de către cronicarii cărturari în sec. XVI și XVII sub numele de Radu Negru, la fel ca și în pisanii și hrisoave, nu este altul decît voievodul Tihomir, părintele marelui Basarab I, o arată hrisovul din 13 noiembrie 1618 al lui Gavrilă Movilă prin care se confirma mănăstirii „Negru Vodă" din Cîmpulung dania moșiei Bădești, făcută „dă răposatul Nicolae voievod, feciorul bătrînului răposatului Io Basarab voievod, *nepotul răposatului Negru Vodă voievod* [subl.m.—*I.H.*] care este pristăvit și îngropat trupul lui în această sfîntă biserică". Reiese deci clar că Negru Vodă din tradiția vie a poporului (prezentă la Breaza, în Făgăraș și la Rucăr, în Argeș) a fost identic cu tatăl lui Basarab I. Ulterior, călugării și cronicarii care au alcătuit cronicile s-au gîndit la Radu I Basarab (1377-1383), atribuindu-i lui tot ceea ce s-a creat frumos în țară, inclusiv făurirea statului Țara Românească. De la Rucăr, voievodul a putut poposi mai întîi la Cetățeni (unde cercetările arheologice efectuate de L. Chițescu, au depistat o așezare urbană și temeliile a două biserici, datate în sec. XIII și unde cetățuia și schitul îi păstrează pînă astăzi amintirea), după care; chiar în 1290 sau 1291, și-ar fi mutat reședința la Cîmpulung.

Aici după *Letopisețul cantacuzinesc*, Negru Vodă a ridicat o frumoasă biserică. Radu Popescu îi va spune nu biserică, ci mănăstire, ceea ce-i o dovadă că textul cronicii ce i s-a atribuit s-a redactat după 1636, an în care Matei Basarab a transformat vechea biserică, prăbușită în 1628 de cutremur în mănăstire. Cu această ocazie, deasupra ușii de la intrare au fost puse două pisanii în care se arată că biserica s-a început și zidit de milostivul creștin Radu Negru voievod, „care a fost d'început *descălcătorul* Țării Românești cînd a fost cursul anilor 6723 = 1215". Onciul consideră că această dată — 1215 — provine dintr-o greșită citire a vechii pisanii. Convins că Negru Vodă al cronicii nu-i altul decît Radu I Basarab, el a presupus că în loc de 1385, s-a citit și s-a trecut pe noua clădire 1215, fără a-și da seama că tatăl lui Radu I, Nicolae Alexandru Basarab (1352-1364) nu putea fi înmormîntat la 16 noiembrie 1364 într-o biserică ce nu exista!

Înclin să cred că 1215 a fost o dată reală, ce figura pe pisania bisericii tîrgoveților din Cîmpulung, fiind logic ca românii cîmpulungeni să fi avut, la acea dată, o biserică ortodoxă, așa cum sașii aveau una catolică. În vremea lui Matei Basarab această dată a fost trecută ca atare pe noua pisanie, dar pusă pe seama lui Negru Vodă — Radu Negru cum i-au spus călugării și cronicarii.

În lumina celor arătate mai sus, Negru Vodă apare ca un personaj real, care la 1290, într-un moment de accentuare a presiunilor tătarilor, a trecut Carpații din Făgăraș în Argeș, a reunit cnezatele și voievodatele existente în Muntenia încă de la 1247, îngăduind orășenilor sași să-și mențină pe *comesul* (primarul) lor Laurențiu, decedat și înmormîntat la anul 1300 în biserica Bărăției, punînd bazele Țării Românești a cărei independență avea să o statueze Basarab I, în anul 1330. Mai mult, tradiția cronicărească și informațiile documentelor ne îngăduie să aflăm și numele acelui căruia poporul i-a spus Negru Vodă: Tihomir, tatăl voievodului Basarab I.

Invazie a tătarilor. Imagine din Cronica lui Thuroczi

VASILE ALECSANDRI SUSŢINE ALEGEREA DOMNULUI UNIRII

MARTA ANINEANU

În corespondenţa lui Vasile Alecsandri, din care am publicat pentru întîia oară în limba română, unele fragmente în numerele trecute ale revistei noastre, se află şi cîteva scrisori care se referă la momentul alegerii ca domnitor al românilor a colonelului Alexandru Ioan Cuza[1].

Cum se ştie, la Iaşi, în lupta pentru domnie s-au înfruntat partida naţională, care cuprindea pe foştii revoluţionari de la 1848 şi pe prietenii acestora şi partidele lui Mihail Sturdza, fostul domnitor, şi a fiului său, Grigore Sturdza, care servise în armata Imperiului otoman, ambii reprezentînd forţele conservatoare. Pe lista de candidaţi la domnie, se aflau peste 40 persoane. Este meritul membrilor Adunării Elective din Moldova care, înţelegînd însemnătatea actului istoric pe care îl săvîrşeau, au reuşit să se ridice deasupra intereselor personale şi să voteze un singur candidat. Printre cei propuşi a fi domn s-a aflat şi Vasile Alecsandri, dar el şi-a retras candidatura în favoarea lui Costache Negri[2], votînd apoi, cînd deputaţii unionişti s-au oprit asupra colonelului Cuza, pentru alegerea acestuia. Prin acest act, poetul şi-a dovedit, încă o dată, marele său ataşament faţă de interesele supreme ale ţării.

[1-2] *Magazin istoric*, nr. 1/1969, 5/1973, 1/1976; 5/1975.

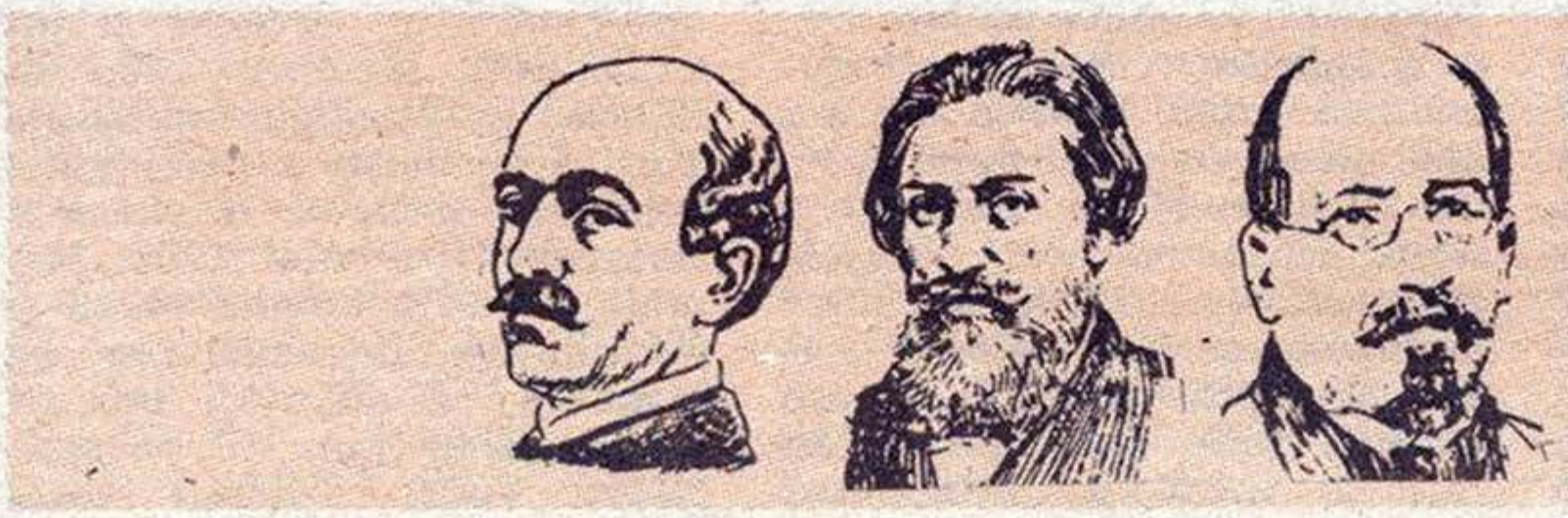

Pe lista de candidaţi la domnie s-au aflat reprezentanţi ai partidei naţionale, printre care (de sus în jos şi de la stînga la dreapta): *Vasile Alecsandri, Costache Negri, Mihail Kogălniceanu, Petre Mavrogheni, Vasile Sturdza, Lascăr Catargi şi... ai partizanilor lui Mihail Sturdza şi Grigore Sturdza.* Imaginea din mijloc: *Al. I. Cuza şi tronul domnitorului, aflat la Muzeul de istorie al R.S. România*

Desfăşurarea acestor evenimente a fost relatată de Vasile Alecsandri în scrisorile adresate fratelui său Iancu, aflat în acea vreme la Paris, cu misiunea de a ralia opinia publică franceză la marea cauză a românilor. Vestea dublei alegeri a lui Al. I. Cuza, la 24 ianuarie 1859, a fost comunicată fratelui său la Paris, tot de Vasile Alecsandri. Curînd după aceea, Cuza şi-a trimis reprezentanţi în străinătate, printre ei şi Vasile Alecsandri, pentru a obţine de la marile puteri recunoaşterea dublei alegeri[1]. Înainte de plecarea sa în misiune, poetul îi scria domnitorului, cu grija sfetnicului, dar şi cu afecţiunea prietenului: „Vă veţi găsi peste puţine zile [în Muntenia] în mijlocul unei populaţii entuziaste care vă va aclama ca şef al Românlei; veţi fi înconjurat de o societate pe care nu o cunoaşteţi deloc şi care va căuta să dea o semnificaţie fiecăruia din gesturile voastre şi celui mai neînsemnat cuvînt al vostru. Rolul dumneavoastră, în afară de măreţia pe care i-o dau chiar evenimentele, are de asemenea şi părţi grele... Încercaţi, deci, să daţi strălucire primului efect pe care îl veţi produce, căci, foarte adesea, totul depinde de prima impresie. Sînteţi bărbatul indicat să fie adorat de popor...“

Redăm, în continuare, cîteva fragmente din aceste scrisori, cuprinse într-un volum aflat în pregătire la Editura Minerva. Întreruperile în text au fost marcate prin trei puncte, iar intervenţiile explicative ale redacţiei Magazin istoric prin paranteze drepte.

Iaşi, 20 ianuarie [stil vechi] 1859

Dragă Iancule,

Iată povestirea ultimelor evenimente; vei vedea din ele cum era gata să devin prinţ domnitor şi cum am făcut un frumos act de abnegaţie în favoarea cauzei celei bune. Vorbesc despre asta cu dragă inimă pentru că este, poate, ceea ce am făcut mai meritoriu în viaţă.

[1] Magazin istoric. nr. 11/1981.

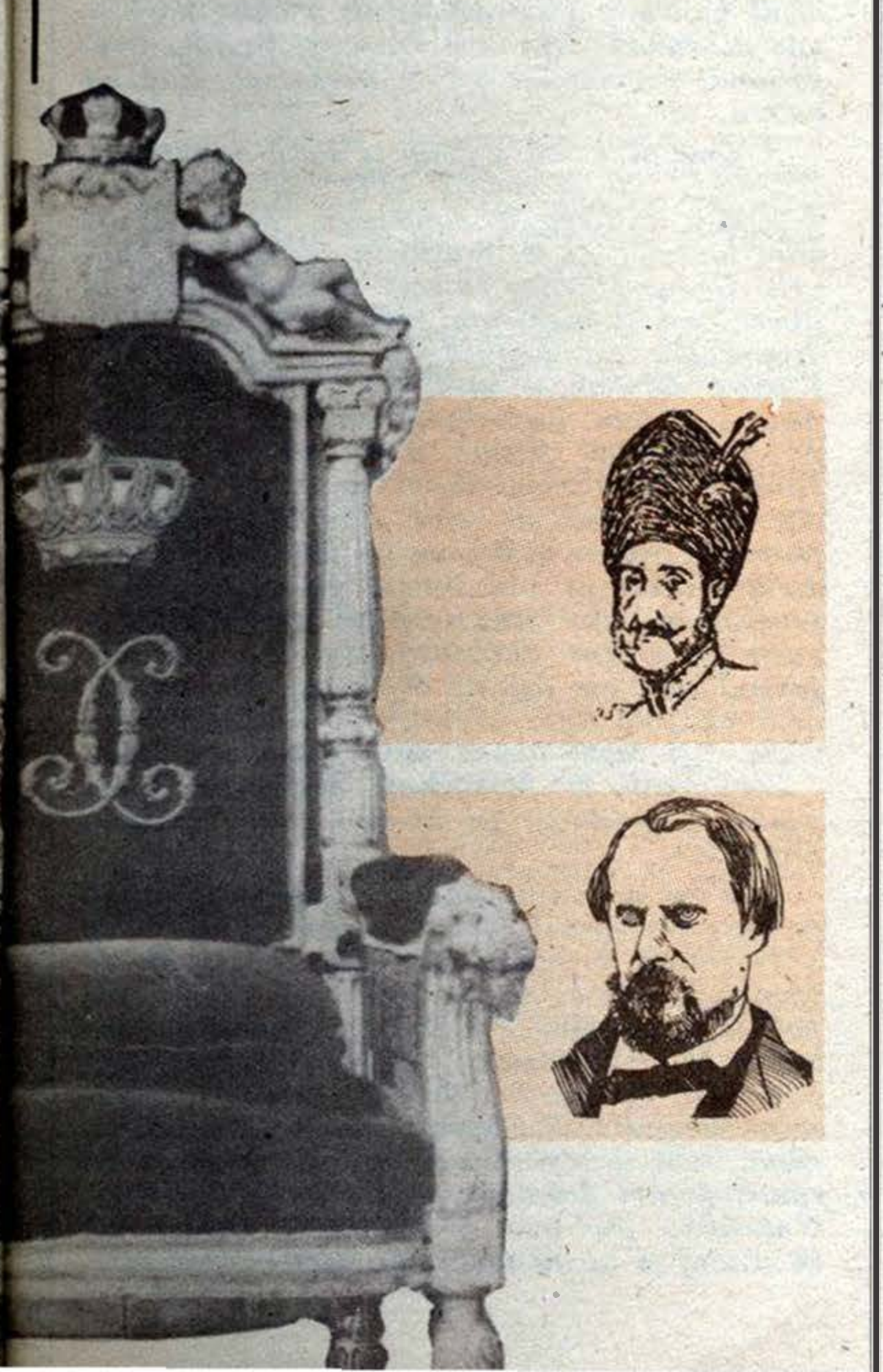

Odată terminate alegerile de deputaţi, a început numărătoarea. Erau de faţă trei partide bine distincte. Partida lui Mihail Sturdza, compusă din cîţiva bătrîni vampiri; cea a fiului său, alcătuită dintr-un număr destul de mare de fanatici, şi partida naţională, care era în majoritate, pentru că, ea singură, cuprindea peste jumătate din deputaţi.

Noi am început prin a alege un local pentru reuniunile noastre pregătitoare şi am ales apartamentul prietenului nostru [Dimitrie] Rallet, la Cabinetul de Istorie Naturală, ceea ce a atras societăţii noastre numele de Societatea Elefantului! Odată instalaţi, am întocmit un jurnal, prin care ne angajăm pe onoare să combatem cu înverşunare candidaturile prinţilor Mihail şi Grigore Sturdza, şi să votăm în Adunare pentru acela dintre noi care va întruni cel mai mare număr de voturi.

Pînă aici totul a mers foarte bine, dar în curînd ambiţia a muşcat inima cîtorva dintre noi... În acest timp, o nouă partidă se forma în mijlocul unui tumult de patimi prosteşti, partida deputaţilor clasei a doua, care nemaivoind pe Ghica, Balş, Sturdza etc. pe tron, puseseră ochii pe mine. Această partidă era cea mai numeroasă, cea mai activă, şi, într-o bună zi, mă trezi în fruntea majorităţii în partida naţională. Candidatura mea se întîlnea văzînd cu ochii, se vorbea despre ea în oraş, în provincie şi părea că satisface în general publicul. Atunci s-au dezlănţuit valuri de ură, s-a mers pînă a se răspîndi tot soiul de calomnii pe seama mea şi cîteva persoane, pe care le crezusem pînă atunci că-mi sînt prieteni au dovedit, în această împrejurare, micimea inimii lor ... Aşa încît, mulţumită neînţelegerilor noastre, Grigore Sturdza avea foarte multe şanse. Partida sa era compactă, în timp ce a noastră, divizată în mai multe fracţiuni, putea de pe o zi pe alta să se risipească şi să îngroaşă rîndurile duşmanilor noştri...

Trebuia să ieşim din această situaţie şi să salvăm ţara printr-un act de abnegaţie. M-am oferit cel dintîi să fac acest act şi, în preajmul alegerilor de domn, ducîndu-mă la sala noastră de şedinţe, le-am vorbit cam aşa: „Domnilor, împrejurările sînt mai grave ca niciodată; ambiţia s-a strecurat în sufletele cîtorva dintre noi şi ne-a făcut să uităm interesele ţării de dragul intereselor noastre personale. Vrem noi oare să pierdem sau să salvăm ţara? Vrem

noi oare să o dăm pradă duşmanilor? Nu, veţi spune dv. Bine, dar trebuie să o dovedim şi, în ceea ce mă priveşte, mă rog lui Dumnezeu să mă trăsnească, sub ochii dumneavoastră, dacă voi contribui, direct sau indirect, la triumful lui Grigore sau Mihail Sturdza. Vin deci să declar sus şi tare că eu renunţ la toate drepturile mele la tron, cu toate că partida mea este cea mai puternică, şi cer ca fiecare din noi să-mi urmeze exemplul în favoarea unui om care să reunească toate simpatiile şi care să grupeze toate partidele într-unul singur! Aţi ghicit, este în favoarea lui Negri. D-le Lascăr Rosetti, renunţaţi în favoarea lui Negri? (răspuns: «da»); d-le Vasile Sturdza, renunţaţi în favoarea lui Negri? (răspuns: «da»); d-le Mavrogheni, sînteţi pentru candidatura lui Negri? («da»); d-le Kogălniceanu, veţi susţine pe prietenul nostru Negri? («da»); şi dumneavoastră, d-le L. Catargi? (răspuns negativ). Sînteţi, deci, singurul care nu vrea să cedeze din pretenţiile sale; ei bine, dacă duşmanii noştri ne-o iau înainte, răspunderea să cadă asupra dumneavoastră şi alor dumneavoastră!"

A fost o scenă de un efect dramatic, impresionant. Au venit din toate părţile să mă felicite pentru conduita mea şi partida noastră naţională nu s-a mai împărţit decît în două tabere. Tabăra Negri şi tabăra L. Catargi. Totuşi, persoanele care mă aleseseră ca stindard au fost foarte nemulţumite de renunţarea mea. Ele s-au înţeles, deci, pentru a opune pe Cuza lui Negri şi, cînd am procedat la scrutin, în ajunul alegerii domnitorului, Cuza a căpătat majoritatea voturilor. Mavrogheni, în ciuda intrigilor sale oculte, nu a avut decît 5 voturi iar Negri 11. Într-un cuvînt, Cuza a profitat de toate şansele mele. El nu a putut să creadă în această întorsătură a soartei; i se părea că este o glumă. Totuşi, a trebuit să accepte evidenţa, cînd a doua zi ne-am dus la Cameră, cu hotărîrea fermă de a susţine pe candidatul nostru şi de a combate fără cruţare pe prinţul Grigore. Să menţionăm aici, spre cinstea ţării noastre, că în noaptea care a precedat alegerea domnului, Mihail Sturdza îşi deschisese cuferele şi pusese 300 000 de ducaţi la dispoziţia deputaţilor, pentru ca să-şi facă o partidă, dar că nimeni nu s-a atins de aurul său blestemat. Aşa că, a doua zi, nu a avut nici un vot în Adunare. În schimb, a pus să i se ia sînge de două ori, ca să scape de atacuri de apoplexie.

Cu cîteva zile mai înainte se făcuse dovadă de generozitate faţă de prinţul Grigore [Sturdza], admiţîndu-l pe lista deputaţilor, cu toate stagiile sale de serviciu în străinătate [ofiţer în armata Imperiului otoman], şi poate că s-ar fi împins această imprudentă generozitate pînă la admiterea acestui domn pe lista candidaţilor la tron, dacă nu ar fi survenit un incident care a indignat Adunarea. În ajunul alegerii domnului, m-am urcat la tribună, pentru a-l determina pe prinţul Grigore să-şi modereze ambiţia şi să ne demonstreze că pune interesele ţării deasupra propriilor sale interese: „Vreţi să deveniţi domn al Moldovei, i-am spus eu; este o ambiţie mare şi nobilă, căci, în ochii moldovenilor, nu există coroană mai frumoasă decît coroana Moldovei; dar aţi făcut destule sacrificii pentru această ţară, ca să meritaţi o asemenea cinste? Aţi fost oare tovarăşul nostru de muncă, aţi fost simplu ostaş în rîndurile noastre, mai înainte de a năzui să deveniţi şeful nostru? Nu. Aţi fost pînă acum departe de noi. Nu ne sînteţi destul de cunoscut. Lucraţi aşadar mai întîi alături de noi, faceţi-vă apreciat, faceţi-vă iubit şi viitorul va putea să vă rezerve o soartă măreaţă. Amintiţi-vă cuvintele pe care le-aţi pronunţat acum cîteva zile: «Nu este o mai mare onoare decît aceea de a face parte dintr-o adunare atît de patriotică cum este aceasta!» Mărginiţi-vă mai întîi la această cinste, rolul dv. este indicat. Ocupaţi locul unui reprezentant al naţiunii române şi acest loc, trebuie să o ştiţi, este, în multe împrejurări, superior aceluia pe care îl ocupă un prinţ domnitor, după cum această tribună, acest tron sacru al naţiunii întregi este deasupra tronului unui singur om. Ei bine, dacă aveţi o adevărată inimă de român, urcaţi des la această tribună, pentru a apăra drepturile ţării, urcaţi-vă mai ales într-un spirit de conciliere pentru a declara că renunţaţi la pretenţiile dv. la tron şi ţara va aplauda cu entuziasm acest act de abnegaţie patriotică... etc."

Se zice că am fost sublim în acea clipă, dar elocinţa mea nu a avut nici un efect asupra prinţului Grigore... S-a hotărît să se voteze împotriva admiterii prinţului Grigore pe lista candidaţilor la tron. Aşa s-a şi întîmplat şi omul nostru a fost respins cu o mare majoritate de voturi. Din acel moment, partida Gregoriană, nemaiavînd şef, a trecut sub drapelul nostru.

A doua zi, adică a noua zi după deschiderea Adunării [28 decembrie 1858, stil vechi] am procedat la alegerea domnului. Toţi soldaţii erau înarmaţi şi tot oraşul în picioare. Tribunele Camerei abia puteau să mai cuprindă lumea care se înghesuia acolo de la ora opt de dimineaţă. La amiază, a început operaţia. Fiecare deputat, a urcat pe rînd la tribună, pentru a face jurămîntul obişnuit; cu mîna pe Evanghelie, fiecare a trebuit să spună: Giur şi Dumnezeu să-mi fie întru ajutor! Pe urmă, cînd a venit rîndul scrutinului, fiecare a trebuit să declare pe faţă numele candidatului său şi să-l înscrie pe un pergament pregătit în acest scop. Apelul nominal făcîndu-se în ordine alfabetică, am fost din nou primul care am deschis defilarea. Am declarat deci, cu voce tare, că votez pentru Alexandru Cuza... şi toată lumea mi-a urmat exemplul.

Gregorienii şi Mihăilenii ne-am dat mîna pentru a proclama pe domnul nostru în unanimitate!

Este cu neputinţă să-ţi descriu entuziasmul pe care l-a stîrnit această alegere. Bucuria de a fi scăpat de cei doi Sturdza a fost atît de spontană, atît de mare, încît timp de trei zile populaţia Iaşului s-a dedat la adevărate nebunii. Mase de oameni, purtînd torţe şi tablouri alegorice, străbăteau străzile strigînd: „Trăiască domnul!..." Ofiţerii, fericiţi că aveau un domn ieşit din rîndurile lor, au venit să ne caute, pe noi deputaţii, la Cabinetul de Istorie Naturală; au pus mîna pe noi, ne-au dus în triumf şi ne-au maltratat, care mai de care,

în accesul lor de entuziasm. Eu le-am ținut un speech, care a fost cît pe aci să-mi fie fatal, atîtea dovezi de admirații mi s-au dat. A doua zi, de Sf. Ion, m-am dus pe la nouă seara la Zizine [I.A. Cantacuzino], m-am întîlnit cu o imensă mulțime populară înarmată cu făclii, drapele, etc. Oricît am vrut să evit această întîlnire, m-au recunoscut în sania mea și, într-o clipă, m-am văzut înconjurat de mai mult de 3 000 oameni, care s-au apucat să strige, salutîndu-mă: „Trăiască Alecsandri! Trăiască deputatul nostru! Trăiască poetul nostru!" Au vrut să mă smulgă din sanie, pentru ca să mă ducă în triumf; doi comisari de poliție, care se găseau acolo, m-au apărat, spunînd mulțimii că eram bolnav. În sfîrșit, am început să vorbesc spunînd: „Fraților, să trăiască steagul Moldovei! Steagul românesc pe care îl purtați cu atîta fală!" La aceste cuvinte, era gata să fiu asurzit de urale. Era o scenă de noapte dintre cele mai fantastice. În mijlocul acestui tumult, am auzit o voce de adevărat stentor, strigînd: „Unde-i muzica?" Muzica militară a trecut prin masa compactă care mă înconjura. Atunci, aceeași voce a strigat: „Cîntați, măi Hora Unirii, că Alecsandri au făcut-o!" Noi urale însoțite de dansuri, de cîntece. Era minunat! Am rămas astfel buimac timp de-o oră, pînă ce mulțimea mi-a dat pace, pentru a se duce să-i sărbătorească pe Kogălniceanu, Panu și alții.

Într-un cuvînt, toată lumea este mulțumită că are un domn nou și că a scăpat de pericolul care amenința țara. Numai bătrînii boieri mari nu știu ce să facă; ei nu înțeleg nimic. Cum, adică spun ei, un Cuza prinț domnitor! Este imposibil, este un coșmar! Și totuși, a doua zi după alegerea lui Cuza, ei s-au dus cu toții să facă sluj în fața lui. Pînă și Grigore Sturdza, pînă și Mihail Sturdza, și toți s-au prosternat cu umilință în fața noului astru!...

Adio, dragă Iuncule, sînt fericit de a fi rămas cu iubita mea independență și de a fi contribuit puternic să-mi salvez țara de o imensă calamitate.

Fratele tău,
ALECSANDRI

Poate că te voi vedea curînd, căci domnul vrea să mă însărcineze să duc scrisori de mulțumire regilor și împăraților[1] care au ratificat Tratatul de la Paris [referire la Convenția de la Paris, din 1858].

Iași, 5 februarie [stil nou], ora 4.25 [1859]

Dl. [Iancu] Alecsandri
Rue Rivoli 172, Paris

Adunarea valahă a proclamat în unanimitate pe Alexandru Cuza, domnitor al Valahiei. Dorințele Unirii s-au realizat.

[VASILE] ALECSANDRI

Iași, 7 februarie [stil nou] 1859

Dl. [Iancu] Alecsandri
Rue Rivoli 172, Paris

Alegerea lui Cuza, în Valahia, a produs în cele două țări un mare entuziasm... Toate ținuturile i-au trimis felicitări; Căimăcămia valahă i-a înmînat puterile și armata a făcut act de devotament față de persoana sa. Calmul cel mai perfect domnește peste tot. O deputație a plecat din București pentru a veni să felicite pe prinț la Iași.

Ministrul afacerilor străine.
V. ALECSANDRI

Iași, 10 februarie [stil nou] 1859

Dl. [Iancu] Alecsandri
Rue Rivoli 172, Paris

Astăzi a avut loc recepția deputației valahe în aclamațiile poporului și în zgomot de tunuri. Domnitorul a primit actul Adunării de la București, care constată alegerea sa, și a răspuns deputației cu tact, cu demnitate și inimă. Entuziasmul popular este foarte mare. Clopotele sună din toate puterile. Ordinea cea mai perfectă domnește peste tot. După această prezentare, deputația valahă a fost primită de Adunarea moldovenească reunită în ședință extraordinară. Mai mulți deputați, atît munteni cît și moldoveni, s-au urcat la tribună și discursurile lor au fost primite cu strigăte „Trăiască Unirea!"

Ministrul afacerilor străine
V. ALECSANDRI

[1] *Magazin istoric*, nr. 12/1981.

• CLIO ANUNȚĂ •

Ecouri braziliene ale istoriei dacilor

În cadrul sărbătoririi a 2 050 ani de la întemeierea primului stat dac centralizat și independent de sub conducerea marelui rege Burebista, în Brazilia, Fundația culturală „Profesor Mota", din Macambos, statul Bahia, a tipărit studiul Romanizarea Daciei, datorat conducătorului acestui așezămînt, prof. Ático Vilas Boas da Mota.

Profesorul da Mota a fost oaspete al țării noastre cu prilejul celui de-al XVI-lea Congres internațional de istorie a științei și este un bun cunoscător al istoriei și folclorului românesc, cercetător al relațiilor româno-braziliene în sec. XIX și XX.

Studiul său, cu bogate referințe bibliografice din literatura de specialitate română (sînt citați, între alții, Gh.I. Brătianu, G. Călinescu, I.H. Crișan, C. Daicoviciu, Ov. Densușianu, Constantin C. Giurescu, S. Mehedinți, Șt. Pascu, Al. Rosetti, A.D. Xenopol) evidențiază semnificațiile măreței și eroicei încleștări de la începutul primului mileniu al secolului nostru, între „invincibilii daci" și oștirile Romei. Ca un fapt relevant pentru istoria geto-dacilor, autorul subliniază că aceștia au purtat întotdeauna războaie defensive: „de apărare contra lui Darius Histaspe (514 î.e.n.); de apărare contra lui Alexandru cel Mare (335 î.e.n.); de apărare contra lui Lisimah (292 î.e.n.); în fine, de apărare contra romanilor, timp de mai bine de două secole".

Dintre referințele citate direct în limba română în lucrarea cercetătorului brazilian, reproducem și noi cele scrise de G. Călinescu, în 1968, în compendiul său de Istoria literaturii române, despre geto-daci, strămoșii poporului român: „Noi sîntem în fond geți, și geții reprezintă unul din cele mai vechi popoare autohtone ale Europei, contemporane cu grecii, cu celții, cu grupurile italice, anterioare Imperiului roman. Acest Imperiu roman găsea aici un stat vechi, se lupta cu el și-l răpunea cu greu".

În îndepărtata Brazilie — un elogiu adus eroicei istorii a geto-dacilor.

L. IOAN

[1] *Magazin istoric*, nr. 1/1982.

GAZETA TRANSILVANIEI:

STRIGĂTUL UNUI POPOR APĂSAT ŞI JIGNIT

VASILE CĂRĂBIŞ

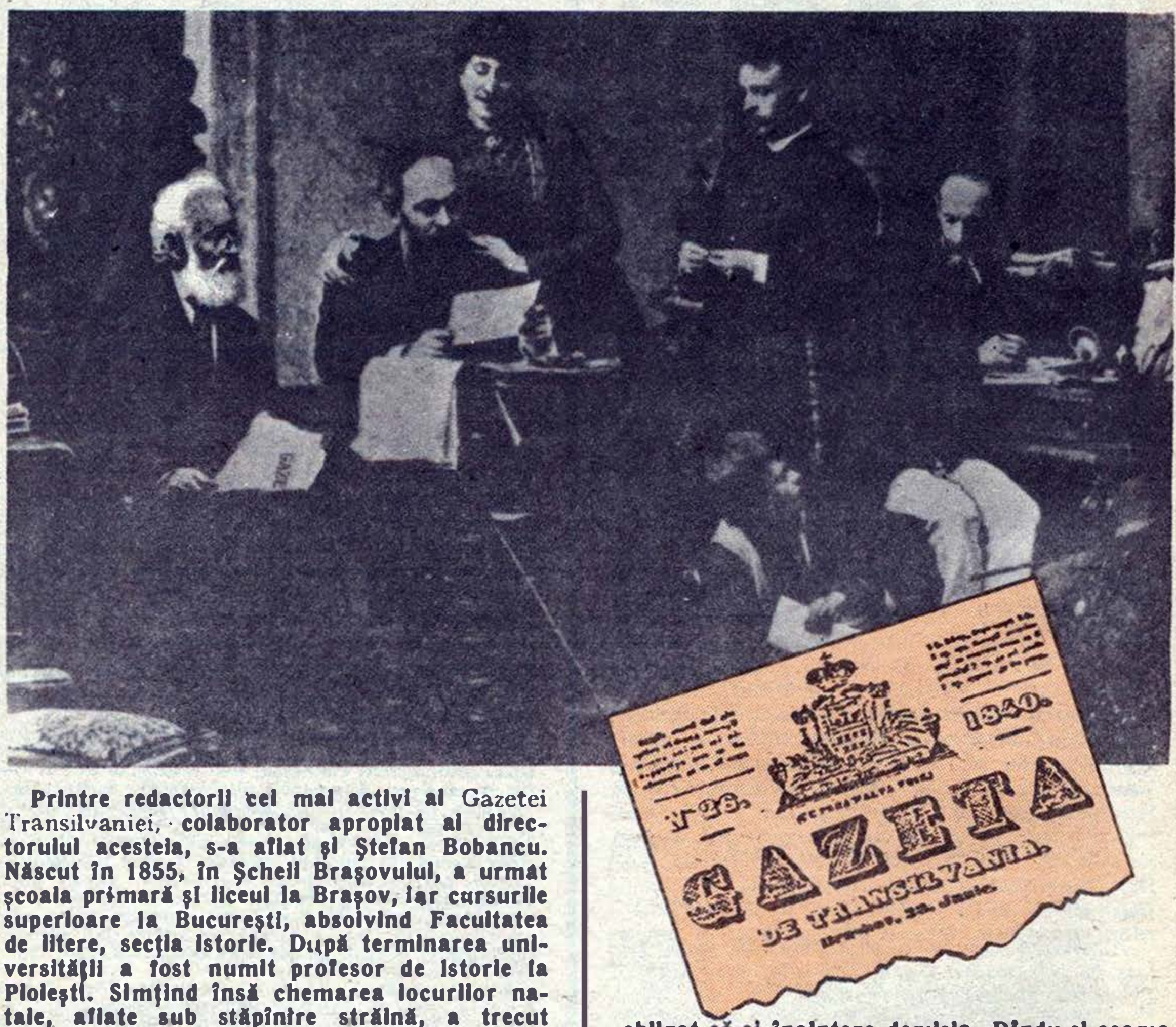

Printre redactorii cei mai activi ai Gazetei Transilvaniei, **colaborator apropiat al directorului acesteia, s-a aflat şi Ştefan Bobancu. Născut în 1855, în Şcheii Braşovului, a urmat şcoala primară şi liceul la Braşov, iar cursurile superioare la Bucureşti, absolvind Facultatea de litere, secţia istorie. După terminarea universităţii a fost numit profesor de istorie la Ploieşti. Simţind însă chemarea locurilor natale, aflate sub stăpînire străină, a trecut înapoi Carpaţii, stabilindu-se ca profesor la Liceul „Andrei Şaguna" din Braşov. Aici, neţinînd seama de manualul de istorie impus de Ministerul învăţămîntului din Budapesta, în care istoria românilor era eronat prezentată, a predat această disciplină, aşa cum o făcuse în vechea Românie. Ca urmare, a fost obligat să-şi înainteze demisia. Dîndu-şi seama că prin publicistică va putea sluji mai bine cauza românilor transilvăneni, s-a decis să intre în redacţia** Gazetei Transilvaniei. **Corespondenţa sa inedită (aflată în Arhiva Muzeului memorial al Mureşenilor, din Braşov), cu Aurei Mureşanu, directorul de atunci al** Gazetei Transilvaniei, **este relevantă pentru condiţiile grele în care-şi desfăşura activitatea publicaţia românească.**

În imagine: *din activitatea redacţiei* Gazeta Transilvaniei.

ÎNTR-O SCRISOARE DIN 9 MARTIE 1884, trimisă din Bucureşti, lui Mureşanu, la Braşov, Ştefan Bobancu se referea la momentul intrării sale la publicaţia transilvăneană: „E mult de cînd am primit din partea d-tale o scrisoare la care din împrejurări prea serioase nu ţi-am răspuns, D. [Moise] Groza[1] mi-a comunicat din nou hotărîrea d-tale [de a transforma *Gazeta Transilvaniei* în cotidian] şi am rămas încîntat că nu ţi-ai schimbat-o. Una din cauzele care m-au făcut a nu-ţi răspunde a fost ştirea împărtăşită deja p-aici [Bucureşti], că în Sibiu va apare un ziar cotidian [*Tribuna*, lui Slavici] şi că d-ta ai fi în tratare cu comitetul format pentru editarea şi redactarea noului ziar. Aşteptam să văd rezultatul tratativelor... Acum însă fiindcă e vorba de a face din *Gazeta Transilvaniei* un ziar cotidian, te rog a-mi comunica cînd gîndeşti să începi a scoate ziarul în toate zilele? Care va fi personalul redacţiunei, adică numărul lui? În ce condiţiuni voieşti a figura eu între acel personal?... Eu unul nu mă dau îndărăt de la nici o jertfă, dar, pentru ca să pot face aceasta, trebuie să am şi un substrat cît de modest, ca să nu mă demoralizez sufleteşte. Sînt sigur că d-ta vei găsi la loc întrebările ce le pun, şi învoindu-ne, voi fi mîna dreaptă a d-tale".

La această scrisoare, Aurel Mureşanu i-a răspuns lui Bobancu că accepta să vină la *Gazeta Transilvaniei* „în calitate de al 2-lea redactor", adică redactor şef-adjunct, şi „din ziua de 1 aprilie [1884] să fie la post". Şi astfel, Şt. Bobancu a devenit colaboratorul cel mai apropiat al lui Mureşanu, înscriindu-se printre cei mai combativi ziarişti pentru drepturile sociale şi naţionale ale românilor transilvăneni.

Deosebit de semnificativă, deoarece ne relevă greutăţile materiale cît şi urmăririle penale, prin care trecea *Gazeta Transilvaniei*, este o scrisoare, din păcate nedatată dar probabil din 1887, într-un moment în care Mureşanu nu se afla la Braşov:

„Dragă Aurel, Îţi comunic că lucrurile merg bine. Pînă azi n-am avut nevoie de a împrumuta bani pentru ziar, ci ne-am ajutat cu ce ai lăsat şi cu abonamentele ce au mai venit. Nu ştiu însă cum va fi de mîine încolo, dar vom face ce vom putea. Poliţa la bancă am reînnoit-o. E însă o altă belea, tot de la bancă, anume am primit un fel de avertisment — pare-mi-se de cuprinsul următor:

«Braşov, 5 octombrie 1887 Domnului dr. Mureşanu Loco,

După depeşa dvs. cu nr. 1 045 pentru 140 florini fiţi gata ca la 18 octombrie 1887, data scadenţei, să acceptaţi plata cel mai tîrziu la 15 noiembrie 1887, la ordin, în caz contrar, noi vom fi nevoiţi să vindem efectele etc. etc.».

Nu-i vorbă, am luat deja măsuri să se amîne lucrul pînă ce-mi răspunzi.

Altceva ce am să-ţi comunic e că a venit o citaţie de la tribunal, anume de la procuror. N-am primit-o însă, ci am spus să se amîne cîteva zile, pînă ce te vei întoarce, fiind dus pînă la frăţiorul. Pe mîine îl aştept pe aprodul earăşi cu citaţia, dar îl voi amîna o săptămînă de voi putea...

În fine, îţi mai comunic că ţi-a sosit o scrisoare din Viena, pe care am desfăcut-o, temîndu-mă să nu fie ceva pentru ziar şi urgent. Deci, îndată ce am văzut subscrierea, am pus-o la locul ei în plic, fără să o citesc, deoarece pentru mine nu poate avea curiozitate în cazuri de astea. Scrisoarea ţi-o alătur aici cu plic cu tot... Atît pentru azi şi, dorindu-ţi succese, îţi trimit o călduroasă îmbrăţişare.

Şt. Bobancu"

CHEMAT DE MAI MULTE ORI ÎN FAŢA JUSTIŢIEI, pentru îndrăzneala cu care scria articolele sale, înfierînd politica de asuprire străină, Ştefan Bobancu a făcut adeseori cunoştinţă cu zidurile reci ale temniţelor maghiare din Vacz şi Seghedin. În martie 1888, i s-a intentat un proces din cauza unui articol vehement contra silniciilor practicate de autorităţile maghiare; a fost condamnat la patru luni închisoare, pe care le-a executat la temniţa din Vacz. La proces, alături de el a fost inculpat, ca director al gazetei, şi Aurel Mureşanu. Inculpaţii au cerut să se apere în limba română, dar au fost refuzaţi, considerîndu-se această legitimă dorinţă drept „impertinenţă fără frîu".

În legătură cu procesul amintit, ziarul de limbă germană *Kronstädter Zeitung*, din Braşov, scria în numărul său din 24 martie 1888: „E un semn îngrijorător cînd un guvern începe a restrînge libertatea de presă şi a urmări presa... Condamnarea d-lui Ştefan Bobancu, al cărui articol incriminat nu a predicat, ura contra naţiunii maghiare, ci e strigătul unui popor [român] ce se simte apăsat şi jignit".

Odată cu Bobancu, la Vacz, îşi ispăşea pedeapsa şi Ion Slavici, care fusese condamnat la un an închisoare şi 100 florini amendă, în procesul de presă de la Cluj al *Tribunei*, din 25 aprilie 1888, pentru un articol în care se aduceau elogii generalului Traian Doda[2]. Într-o scrisoare din închisoare către Mureşanu, datată 25 iunie 1888 Bobancu arăta: „Eu, cum de felul meu caut să fiu vesel ori cel puţin să m-arăt vesel, îl mai fac şi pe el [Slavici] să uite unde e, căci drept să-ţi spun, eu m-am cam dedat-binişor cu temniţa ungurească, dar el încă n-a trecut de zilele de criză, de frigurile temniţei; mi-e teamă că mai cumplit le va simţi cînd nu voi mai fi eu aici, căci dragă Aurel, să-ţi spun drept, greu lucru e să stai 4 luni, dar şi mai greu să stai un an".

Cît a stat în temniţă, el a trimis necontenit, folosind diferite mijloace, articole şi scrisori directorului *Gazetei Transilvaniei*. Cu toate precauţiunile luate, unele din aces-

[1] *Magazin istoric*, nr. 11/1976.

[2] Traian Doda (1822-1895) — general austriac de origine română. Luptător pentru recunoaşterea drepturilor politice ale românilor din Transilvania.

tea au ajuns în mîna autorităţilor, care le-au expediat mai departe, la Budapesta. Referindu-se la faptul că prima sa scrisoare „a supărat foc" autorităţile maghiare, Bobancu scria: „procurorul din Tîrgul Mureşului a comunicat cuprinsul scrisoarei ministerului respectiv şi acesta, la rîndu-i, a luat măsuri. Mă bucur foarte mult că s-a întîmplat aşa, căci cele ce le va afla ministrul, cu ceilalţi colegi ai săi, din scrisoare, îi va ustura. Acum urmarea de aici ar putea fi înăsprirea arestului. Crezi că mă sperie? Nici capul nu mă doare... Să nu dai notiţă în ziar, pentru că mai e Slavici aici şi urmările înăspririi arestului le-ar putea şi el suferi... S-ar putea ordona o cercetare, ca să se afle pe ce cale ţi se comunică acestea".

După executarea pedepsei, Bobancu şi-a reluat activitatea la *Gazeta Transilvaniei* cu aceeaşi dîrzenie şi cu credinţa neclintită în biruinţa dreptăţii româneşti. Suspectat şi urmărit la tot pasul de autorităţile maghiare, în 1890, a trecut, din nou, Carpaţii în vechea Românie, stabilindu-se definitiv la Tîrgu Jiu. Aici a fost numit director al Gimnaziului „Tudor Vladimirescu", înfiinţat chiar în acel an. A funcţionat la această şcoală timp de 40 ani, predînd istoria şi limbile română, germană, franceză şi latină. În acest timp, continuînd lupta sa patriotică, a fost sufletul mişcărilor culturale şi naţionale din acest oraş. În 1892. a înfiinţat cea dintîi societate filarmonică din Tg. Jiu, din veniturile căreia contribuia la procurarea de haine pentru elevii săraci de la şcoli. Concomitent cu activitatea didactică şi culturală, Ştefan Bobancu a colaborat la revistele gorjene *Şezătoarea săteanului* şi *Amicul tinerimii*. În anul 1894, a întemeiat biblioteci la şcolile primare din comunele Cărbuneşti şi Pojogeni (printre primele instituţii de acest fel în judeţul Gorj, după cea din Bumbeşti-Jiu întemeiată de învăţătorul Gh. Dumitrescu-Bumbeşti).

Pe cheltuiala sa, a editat, în 1913, ziarul *Românismul*, care, din 1914, a apărut sub numele de *Unirea neamului*. În articolul-program se arăta că ziarul „va lupta pentru democratizarea vieţii politice şi cetăţeneşti, pentru întărirea vieţii economice a acestei pături [ţărăneşti] care a înfăptuit prin jertfa sîngelui de veacuri al neamului românesc, a păturii ţărăneşti, care duce greul sarcinilor şi jertfelor".

Pentru activitatea sa patriotică a avut mult de suferit în timpul ocupaţiei germane din primul război mondial. După executarea unei condamnări de sever arest la domiciliul său, duşmanii l-au predat autorităţilor maghiare, care l-au ţinut în închisoare, în mai multe locuri, pînă în 1918. În noiembrie 1918, cînd germanii se retrăgeau învinşi din România, la Tîrgu Jiu, încă sub ochii foştilor cotropitori, Ştefan Bobancu era în fruntea populaţiei entuziaste, la toate manifestările patriotice.

În 1919, în semn de recunoştinţă, gorjenii l-au trimis ca deputat în Parlamentul României întregite, pentru înfăptuirea căreia a luptat îndurînd atîtea suferinţe.

Ziarul său *Unirea neamului* suspendat de autorităţile de ocupaţie în 1916, a reapărut în 1920, sub numele de *Secerea*, „simbolul sfintei munci a ţăranului — după cum scria Bobancu — care va continua a fi scut de apărare şi sprijin al tuturor claselor sociale nedreptăţite şi năpăstuite de ciocoi şi de tiranii ciocoiţi care... încearcă să se ridice la onoruri şi la averi, ţinînd sub genunchii lor pe cei ce întru sudoarea frunţii lor muncesc pentru toţi". S-a stins din viaţă, la Tg. Jiu, la 23 decembrie 1940, în vîrstă de 85 ani.

1893: FARUL IDEILOR SOCIALISTE

(Urmare din p. 12)

Activitatea cercurilor „Tineretul muncitor" a primit un puternic impuls prin editarea, începînd din aprilie 1910, a unui organ de presă propriu — *Foaia tînărului*, iar bazele sale organizatorice au fost mai bine precizate prin elaborarea şi aprobarea, la 29 martie 1910, de către Comitetul Executiv al Partidului Social-Democrat din România, a *Statutului* şi a *Regulamentului cercurilor „Tineretul muncitor"*. Conform statutului, fiecare asemenea cerc a fost pus sub direcţia Partidului Social-Democrat din România, prin mijlocirea clubburilor social-democrate locale, tineretul cuprins în aceste organizaţii angajîndu-se să lupte „în vederea ridicării stării sale materiale şi morale, prin apărarea intereselor sale şi educarea sa socială".

În vederea centralizării la nivel naţional a tuturor acestor cercuri, Congresul P.S.D.R. din 29 iunie-1 iulie 1912, la care au participat şi 4 delegaţi ai mişcării de tineret (C. Angelescu, Paul Frimu, I. Marinescu, B. Davidovici) a hotărît crearea Comitetului Central al cercurilor „Tineretul muncitor", cu sediul în Bucureşti, compus din trei membri, plus cîte un delegat al conducerii partidului şi al Comisiei Generale a Sindicatelor din România. Avînd o conducere unitară şi beneficiind în continuare de permanenta îndrumare a conducerii partidului, a organizaţiilor sale locale, a militanţilor săi de seamă (I.C. Frimu, Ştefan Gheorghiu, Al. Constantinescu, Gh. Cristescu, Ecaterina Arbore), mişcarea de tineret şi-a adus o importantă contribuţie la lupta generală a proletariatului pentru înfăptuirea marilor sale obiective de dreptate şi eliberare socială şi naţională, mulţi tineri revoluţionari — muncitori, ţărani, intelectuali — acoperindu-se de glorie în lupta pentru făurirea statului român naţional unitar.

TELEF — UN PRIM REGE GET ÎN IZVOARE ANTICE

Dr. NICOLAE COPOIU

Cercetările istorice şi arheologice, dar şi studiul atent al textelor vechi sau al unor sinteze moderne bazate pe texte vechi continuă să lărgească aria cunoştinţelor noastre privind istoria geto-dacilor. Prin coroborarea acestor surse se pot stabili anumite legături şi se pot îmbogăţi informaţiile noastre despre faptele şi oamenii trecutului îndepărtat. În rîndurile de faţă alăturăm tocmai cîteva surse, unele binecunoscute, altele însă mai puţin prezente în atenţia istoricilor. Vom porni de la o lucrare celebră, tradusă de mai multe ori în limba română — *Iliada* lui Homer.

Cu mult înaintea lui Herodot, autorul cel mai citat cînd se vorbeşte despre traci, poemele homerice au făcut referiri semnificative privitoare la traci. Astfel în *Iliada* se vorbeşte despre „larga ţară a tracilor", de unde, după cum se povesteşte în epopee, a sosit un rege — Resos — în fruntea unei oştiri de călăreţi în sprijinul troienilor. Homer insistă mult asupra *calităţii armurii* şi veşmintelor regelui trac. „Din aur şi argint e carul ferecat şi împodobit frumos. Resos e-nveşmîntat cu totul în aur, armele-i sînt minuni şi nu-s deopotrivă cu ale muritorilor". (Traducere: S. Diamantescu şi R. Hîncu.)

Textul epopeii nu ne lămureşte de unde anume venea Resos, din care parte a ţării tracilor.

Pînă la depistarea altor surse mai sigure, vom recurge la piesa marelui autor al antichităţii Euripide, „*Resos*", inspirată din episodul sosirii regelui trac la Troia. Autorul grec introduce o serie de date noi faţă de epopeea lui Homer, dintre care una foarte importantă cu privire la motivul sosirii regelui trac în sprijinul troienilor. Astfel, Euripide, imaginînd o discuţie între Hector şi Resos, pune în gura primului imputarea gravă că ajutorul trac sosea prea tîrziu, deşi fusese chemat chiar de la început prin mai multe solii. În suita reproşurilor sale, Hector explică pentru ce l-a chemat în ajutor pe regele trac: „*pentru că tu erai din acelaşi neam cu noi*". Din discursul lui Hector rezultă că Resos fusese la început un „prinţ mic" şi că numai datorită ajutorului troienilor, chiar al lui Hector, el devenise puternicul rege al tracilor. Nu se precizează dacă acest rege puternic al tracilor era şi singurul. Faptul este important deoarece în textele pe care le reproducem în continuare se pare că, în acelaşi timp, în ţinuturile traco-getice a domnit încă un rege. Piesa lui Euripide ne introduce un element nou, oarecum în sprijinul lămuririi locului de unde venea Resos. Răspunzînd imputărilor lui Hector, regele trac motivează lunga sa întîrziere prin faptul că „poporul scit al cărui teritoriu este aproape de frontierele mele" i-a declarat război tocmai cînd pornise spre Troia. „Sosisem pe ţărmurile Pontului Euxin. Mă pregăteam să îmbarc armata tracă; tocmai atunci sciţii, atinşi de lancea mea, au udat pămîntul cu sîngele lor negru, amestecat, vai, cu sîngele tracilor".

În textul lui Euripide determinările geografice au un caracter vag, regele trac Resos pornind de undeva din ţara largă a tracilor, a ajuns la ţărmul Mării Negre, fără să arate explicit în care parte a ţărmului.

Pentru a da răspuns acestei întrebări vom apela la doi istorici aflaţi la mare distanţă în timp unul de celălalt: *Iordanes*, celebrul autor got din sec. VI şi *Carlo Troja*, un nume mai puţin cunoscut la noi, istoric italian din sec. XIX, autorul unei ample istorii a popoarelor din Europa antică. Iată pasajele care ne interesează:

„Deci acest Telef, fiul lui Hercule, născut cu Auge, şi soţul unei surori a lui Priam, era înalt ca înfăţişare, şi de o putere îngrozitoare şi care egala, prin propriile sale virtuţi, vitejia părintească, fiind un al doilea Hercule. El a avut ca regat ţara pe care strămoşii noştri

au numit-o Moesia, o provincie ce se mărginește la răsărit cu gurile Dunării, la miazăzi cu Macedonia, la apus cu Istria și la miazănoapte cu Dunărea. Mai sus-numitul Telef a purtat război cu grecii și în luptă a ucis pe Thesandru, comandantul grecilor; cînd însă s-a repezit dușmănește asupra lui Ajax și urmărea pe Ulise, calul său căzînd, împiedicîndu-se într-o viță de vie, s-a prăvălit la pămînt și fiind rănit la luptă de o săgeată a lui Ahile n-a putut multă vreme să se tămăduiască; totuși, deși rănit, a gonit pe greci din hotarele țării sale. Iar după moartea lui Telef, i-a urmat în domnie fiul său Euryfil [Euripil], născut cu o soră bună a lui Priam, regele frigienilor. El, din dragoste pentru Casandra, dorind să dea ajutor rudelor sale și socrului său, a luat parte la războiul troian, dar a murit curînd după sosirea sa".

(G. Popa-Lisseanu, **Izvoarele istoriei românilor**, vol. XIII-XIV, **Goții în Dacia**, Ammian Marcellin-Jordanes, București, 1939, pp. 94-95)

„Mai scrie Dio [Crisostomos] că asupra geților sau goților din Misia tracică domnea în acea epocă Telephus, cel născut din Auge, sora lui Priam și Hercule, asemănător tatălui în ceea ce privește puterea corpului și curajul; același pe care Licofron îl numește rege al mysilor din Asia și tatăl lui Tyrrhenus și al lui Tracontus. Cu Telephus, renumit pentru rana făcută de lancea lui Ahile, reia Jordanes povestirea referitoare la seria, îndelung întreruptă, a regilor goți după Tanausi (Tanao); dar se depărtează prea mult de adevăr atunci cînd pune drept hotare ale regatului gotic al lui Telephus Macedonia la sud și Istria la apus. I-a urmat la domnie fiul său Eurypylus, nepot al lui Priam și văr cu Casandra, care îndrăgostindu-se de aceasta nu a întîrziat să plece cu goții în ajutorul Troiei, puternic asediată de greci. Un mare număr din tracii rămași au alergat în apărarea asediaților; Rhesus[Resos] a condus oștirea alor săi; au venit și tracii de la Helespont și cei de la Ebru, au venit ciconii din Rodopi, cărora Homer le alătura pe paeonii crescuți pe limpedele Axius; dar în *Iliada* nu se citește nici un fel de mențiune despre geți sau goți și nici una despre sciți; cu toate că Posidonius și Strabon considerau că sciții ar fi fost incluși în numele general de albii și de hippomolgi, obișnuiți să trăiască bînd lapte de iapă".

(Carlo Troja, **Storia d'Italia del medio-evo**, vol. I, partea I, Napoli, 1859, pp. 87-88)

După cum se poate remarca, în ambele texte apare un alt nume de rege trac — *Telefus* — necunoscut sau în orice caz nemenționat pînă acum în marile sinteze de istorie veche. Nici Vasile Pârvan în *Getica*, nici A.D. Xenopol, nici Nicolae Iorga în operele lor fundamentale, de sinteză, nu amintesc de acest nume prezent totuși în izvoarele vechi și care ar putea fi socotit primul rege get, atestat documentar. Întrucît Iordanes îi considera pe goți și geți același popor[1] iar geții erau, evident, traci, îl numea Telef sau Telefus — în transcriere latinească. Iordanes își baza relatarea pe lucrarea *Getica* scrisă de Dion Crisostomos[2], lucrare nedescoperită pînă azi. Istoricul italian, preluînd datele din Iordanes, relatează și el același fapt, existența unui rege, *Telef*, la traco-geți în epoca războaielor troiene.

Punînd alături sursele menționate, rezultă că Telef a domnit în timpul războaielor troiene și se înrudea cu regele Troiei, căci era soțul unei surori a lui Priam.

După Iordanes, Telef a participat și el la războaiele cu grecii, dar pe alte fronturi, ucigînd pe Thesandru, personaj care nu apare în *Iliada*. În schimb apar trei eroi greci, prezenți și la Troia — Ulise, Ahile și Ajax —, iar soarta războiului i-a fost favorabilă regelui Telef care „a gonit pe greci din hotarele țării sale".

Telef a avut un fiu, Euripil, care, în relatarea lapidară a lui Iordanes, a luat parte, de asemenea, la războiul troian și a murit curînd după sosirea sa acolo, soartă care seamănă evident cu a lui Resos.

Oricum, sursele pe care le reproducem ne sugerează posibilitatea să înscriem numele lui Telef drept primul rege traco-get cunoscut în scrieri istorice, în contextul legăturilor dintre traci și troieni.

[1-2] *Magazin istoric*, nr. 8/1978, 7/1980; 12/1968.

PLANSELE NOASTRE

① **Rege dac.** Detaliu dintr-un tablou de Vasile Pop

④ Căpetenii participante la războiul Troiei unde, cum se spune în **Iliada**, a sosit și o oștire de călăreți din „larga țară a tracilor": Ulise și Priam (sus), Ajax și Hector (jos); la mijloc, Euripide, autorul unei piese despre regele trac **Resos** (**Telef — un prim rege get în izvoare antice**, p. 31)

②③ Imagini ilustrînd începuturile fotografiei românești: **a.** Soția pictorului Szathmári, unul din pionierii reportajului fotografic; **b.** Case din București de la sfîrșitul veacului trecut; **c.** Ion Luca Caragiale cu fiul său Luca I. Caragiale, la Berlin în 1910; **d.** Pictorul Nicolae Grigorescu, la plecarea din Turnu Măgurele spre frontul din Bulgaria (1877); **e.** Omnibus electric în București, la 1904; **f.** Avram Iancu în ultimii ani ai vieții; **g.** Hotelul „Dacia" care funcționa în Hanul lui Manuc; **h.** Ciobani pe Dealul Babii din Parîng (Fotografiile ne-au fost puse la dispoziție de C. Săvulescu)

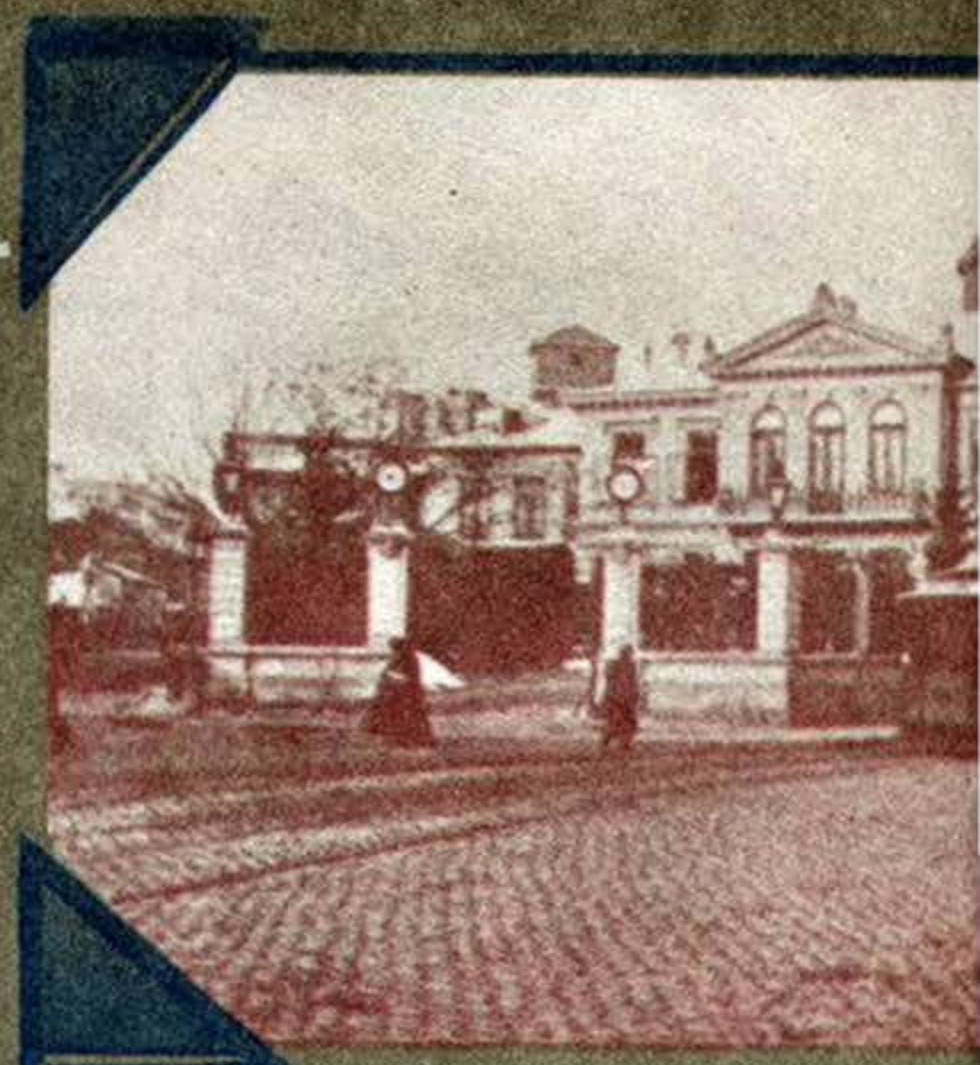

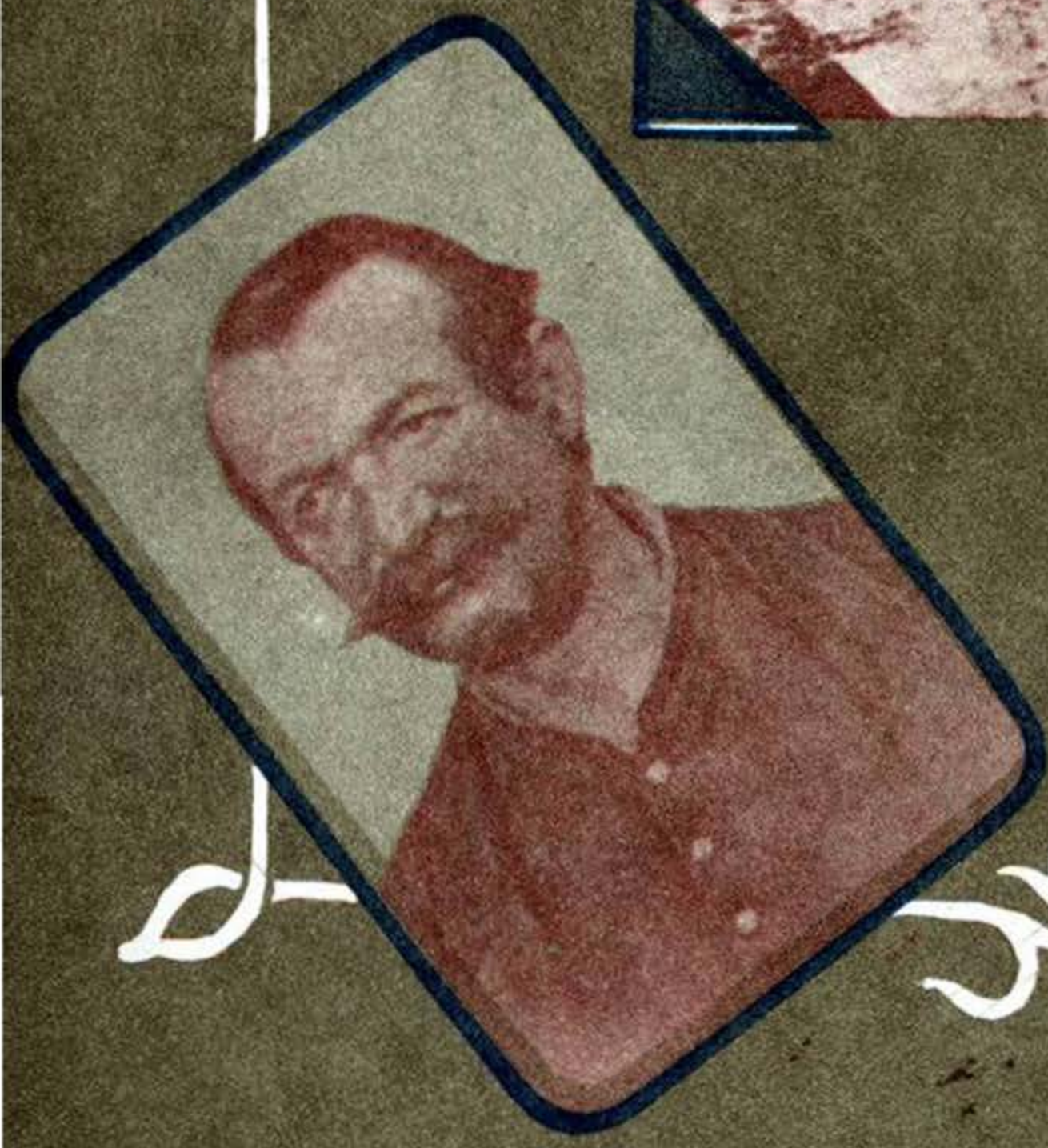

HOTEL DACIA

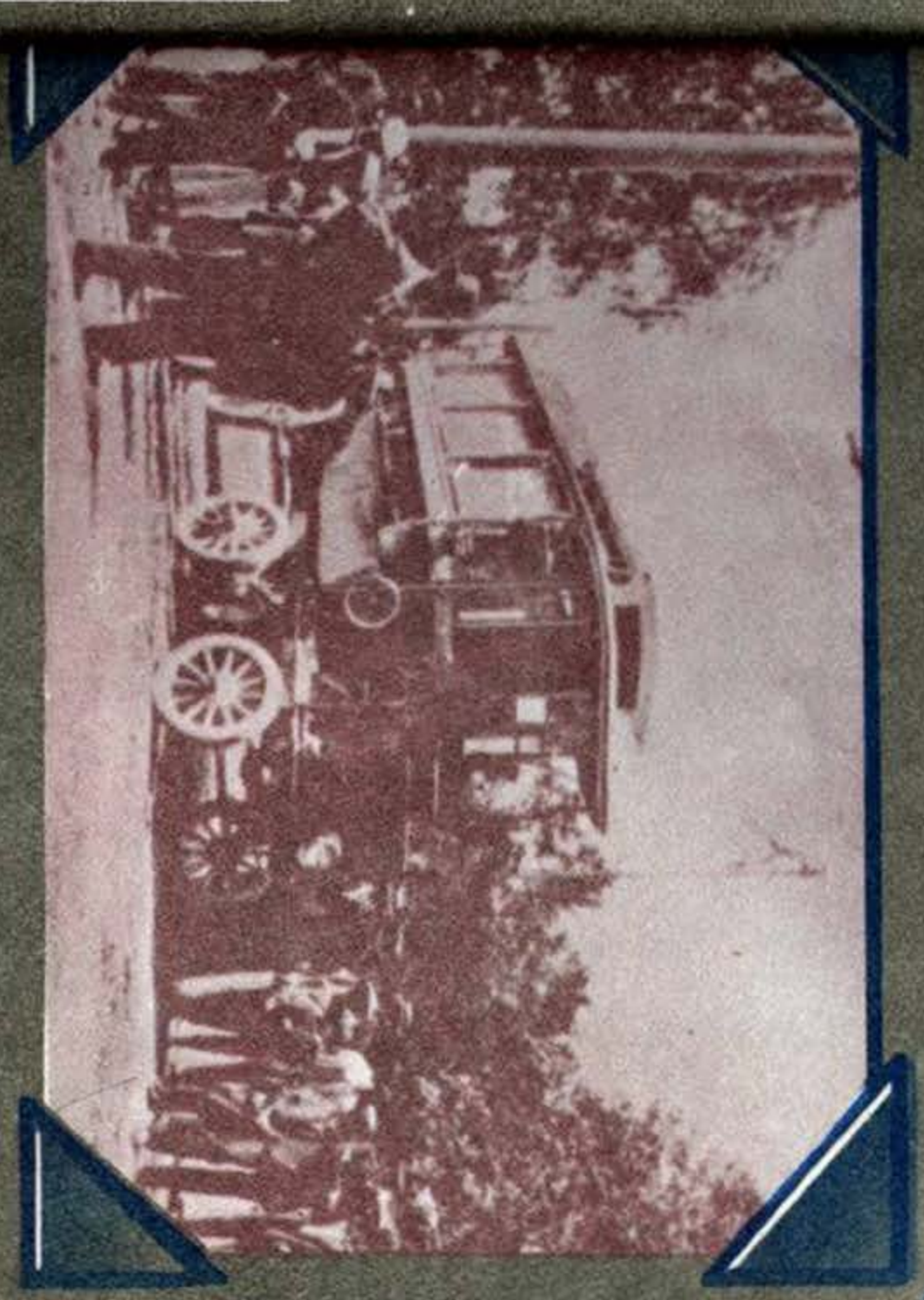

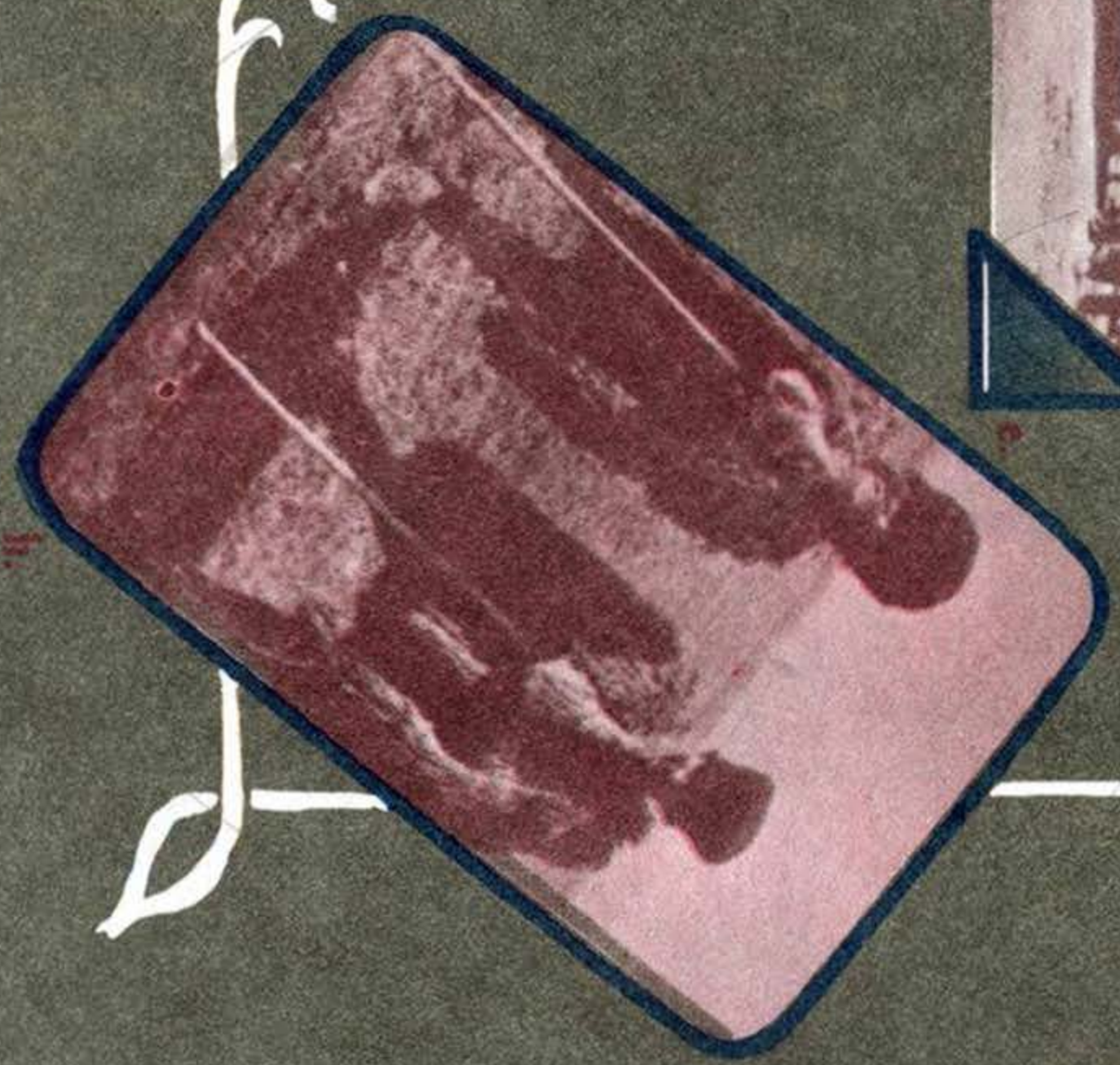

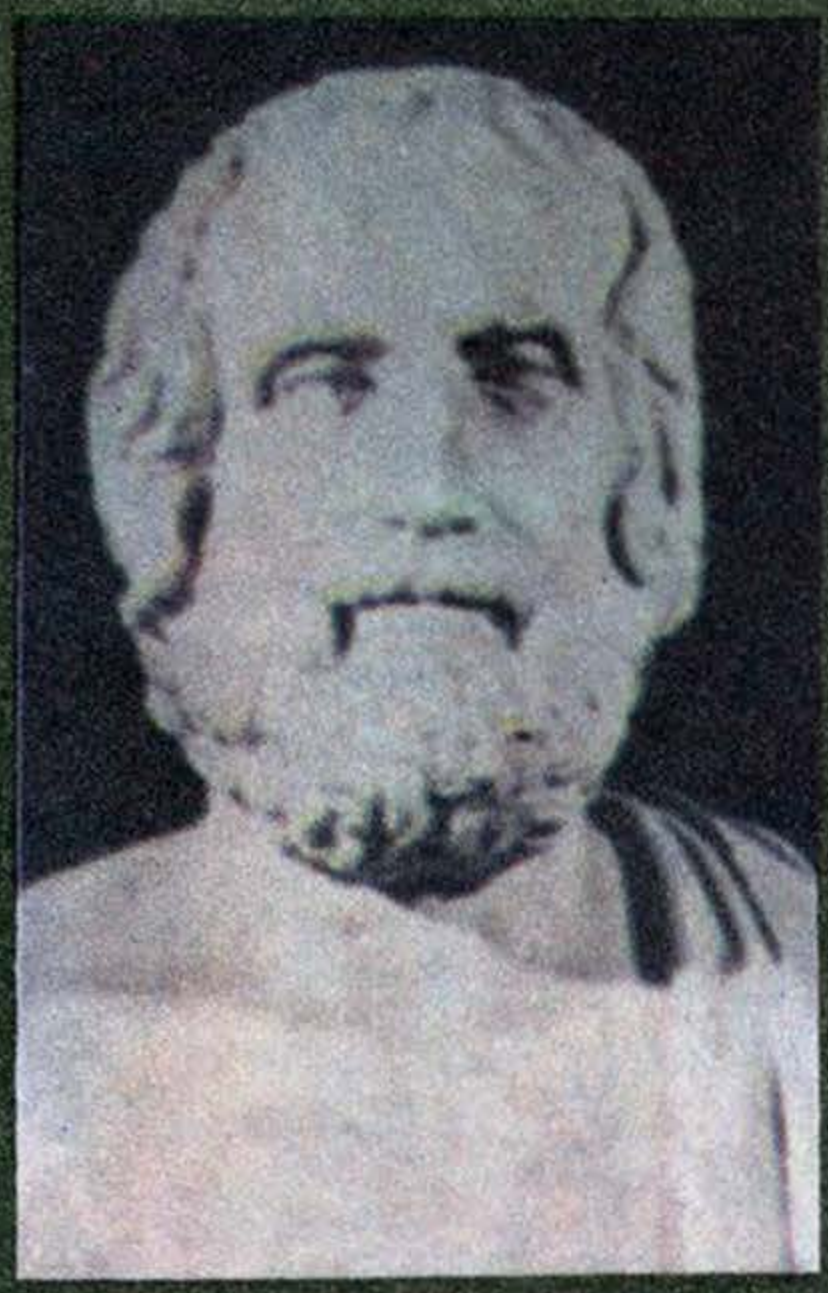

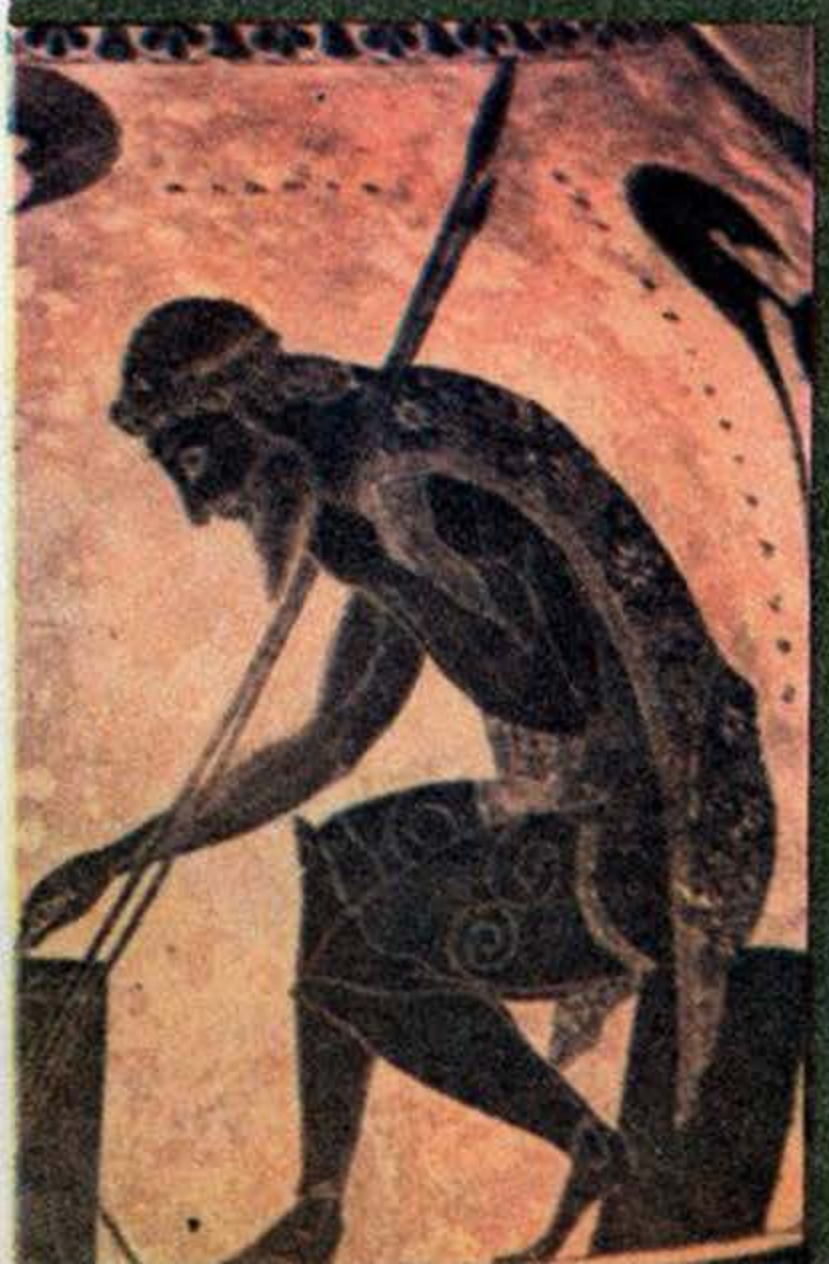

REGRETE PENTRU UN IMPERIU

Prof. dr. VALER VLASIU
Canada

Cetăţean canadian, originar din România, mai exact din Transilvania, la curent cu istoria Europei Centrale şi de Sud-Est prin formaţia mea de bază am remarcat, abia de curînd, volumul Lexique historique de l'Europe danubienne, XVI-e – XX-e siècle, **de Jean Bérenger (consilier ştiinţific: Jean Meyer), Paris, Armand Colin, 1976, 255 pp. Interesat de problemele de istorie din zona Europei de Est, l-am citit cu răbdare şi curiozitate firească, însă trebuie să spun că, pe măsură ce înaintam în lectură, mirarea, iar mai apoi decepţia mea s-au accentuat.**

Mai întîi, luînd cunoştinţă de conţinutul cărţii, n-am înţeles de ce se numeşte „Lexicon istoric al Europei dunărene", cînd cel mai nimerit ar fi fost „Lexicon istoric al Austro-Ungariei", fiindcă, de fapt, tratează despre Austro-Ungaria.

Să vedem însă dacă lexiconul în cauză prezintă, cel puţin complet şi obiectiv, istoria şi realităţile Austro-Ungariei.

În mod evident, autorul acordă principala atenţie naţiunilor „istorice" ale acestui stat şi dintre ele cu prioritate celor germană şi maghiară, adică naţiunilor dominante politic. Dar el se mulţumeşte doar să „constate", rareori să explice, să justifice sau să ia atitudine faţă de fenomenele descrise, procedeu menit să dea cărţii o aparenţă de obiectivitate. O simplă aparenţă însă, deoarece caracterul multinaţional al Imperiului austro-ungar este pus numai pe seama „diversităţii popoarelor stabilite în aceste regiuni în evul mediu timpuriu" (p. 187), ca şi cum doar această diversitate ar fi „împiedicat orice adevărată centralizare" şi ar fi creat „o tradiţie politică favorabilă grupurilor minoritare şi naţionalităţilor" (p. 6). Dar faptul că ungurii, apoi austriacii au fost popoarele care s-au aşezat prin cucerire în zone care erau locuite cu mult înainte de români, slovaci, sloveni, croaţi, ruteni este ştiut şi de copiii de şcoală. Caracterul multinaţional al imperiului l-a dat, aşadar, creaţia politică artificială a acestui stat hibrid, iar nu, cum s-ar crede în formularea autorului, instalarea în cuprinsul lui a unor popoare diverse. Cît despre „tradiţia politică favorabilă grupurilor minoritare şi naţionalităţilor" în Imperiul austro-ungar, afirmaţia este de-a dreptul ridicolă pentru un stat care considera ca „ne-istorice" o bună parte din naţiunile dominate (vezi mai sus), refuzîndu-le drepturi politice, economice şi culturale, ceea ce a făcut din Austro-Ungaria o tipică „temniţă a popoarelor" europene.

Ce spirit retrograd, ce forţe şi mecanisme anacronice au perpetuat o asemenea alcătuire statală pe harta Europei pînă în era modernă? Autorul nu explică. Adeseori, el lasă impresia că dezmembrarea imperiului a fost o eroare şi o nedreptate istorică. Această mare putere, impresionantă prin bogăţia sa în oameni, prin armata sa, „«răsfăţată» de regim şi bucurîndu-se de un mare prestigiu social", care „nu va cunoaşte mai multe dezertări sau răscoale decît celelalte armate" (!) nu va rezista — zice autorul — „formidabilelor tensiuni, pe care le-au provocat patru ani de război: grele pierderi umane, inflaţie, criză economică, foamete. Ea a apărut cu atît mai uşor ca ţap ispăşitor, cu cît provocase conflictul, declarînd război Serbiei. De aici pînă la ideea că răsturnînd Monarhia s-ar elimina cauzele tuturor relelor nu mai era decît un pas, care a fost făcut în cursul ultimului an de război, ceea ce a provocat destrămarea Austro-Ungariei" (p. 27). Aşadar, pentru istoricul Jean Bérenger, nu lupta pentru libertate a naţiunilor asuprite de un regim despotic, medieval, a dus la destrămarea imperiului, ci cauzele aşa-zis obiective (războiul, foametea, criza economică) şi răzbunarea Aliaţilor care căutau un „ţap ispăşitor". Cunoaştem teoria. Ea aparţine expresiei radicale a revizionismului postbelic care militează pentru refacerea Imperiului austro-ungar, pentru întoarcerea înapoi a istoriei, împotriva dreptului sacru al naţiunilor la autodeterminare.

De aici tendinţa autorului de a prezenta Austro-Ungaria ca pe un factor de democraţie şi progres în zona de „naţiuni ne-istorice" a Europei Centrale. Astfel, Parlamentul din Budapesta avea ca model pe cel britanic (p. 20), presa maghiară, născută către 1840, ar fi fost copiată după modelul anglo-saxon (p. 195). Este adevărat însă că statul era absolutist (pp. 5-6), condus de un monarh de tradiţie spaniolă şi de o aristocraţie anacronică, „ordinul superior al nobilimii" (p. 15). „Ceea ce frapează în societatea Europei Centrale este importanţa şi durata feudalismului" — remarcă autorul (p. 5), cu perfectă seninătate. De vină par să fie burghezia, „care

nu exista ca atare" şi ţărănimea care „apăsa ca o povară grea societatea austriacă", în timp ce în Ungaria „ea este divizată şi un proletariat rural de muncitori agricoli este un factor de instabilitate, cu toată supravegherea exercitată de guvernul din Budapesta" (p. 51).

Găsim în cele de mai sus exemple tipice pentru felul în care este scris lexiconul lui Jean Bérenger. Ţărănimea din Ungaria „factor de instabilitate" — desigur, dar de ce oare, în pragul secolului XX, Europa Centrală avea o ţărănime de tip colonial? Nu cumva datorită conservatorismului „ordinului superior al nobilimii" rapace şi obtuze care-şi apăra privilegiile feudale? Sau, ca să ne referim la afirmaţia de mai înainte a autorului, şi anume că armata austro-ungară n-a cunoscut mai multe dezertări decît alte armate europene (p. 27), nu necesită ea oare o explicaţie în plus? Este binecunoscută, de pildă, drama românilor din Transilvania — obligaţi să lupte împotriva României în 1916, dramă care a generat nu numai dezertări, dar şi execuţii şi transferuri de trupe pe alte fronturi. Se pare că Jean Bérenger nu cunoaşte romanul (care dezvoltă un fapt real de acest fel), *Pădurea spînzuraţilor*, al scriitorului român Liviu Rebreanu. Iar lexiconul nu aminteşte nimic despre legiunile cehă şi română formate tocmai din soldaţi ai „superbei" armate austro-ungare care, după ce dezertau, îşi manifestau dorinţa să lupte în rîndurile Aliaţilor pentru eliberarea fraţilor lor subjugaţi de monarhia danubiană.

Preferinţa pentru realităţile austriace şi ungureşti lasă prea puţin loc naţiunilor „ne-istorice" în cartea lui Jean Bérenger. El încearcă să minimalizeze importanţa românilor din imperiu. Datele care-i privesc sînt puţine şi de multe ori inexacte. Deşi autorul recunoaşte că Transilvania a fost „o provincie mult timp separată de statul maghiar" (p. 56), cu un „statut particular" cel puţin între 1568 şi 1867 (p. 123). De fapt — precizăm noi — Transilvania a fost totdeauna un voievodat, apoi un principat deosebit de Ungaria, autorul nu explică motivele şi trece ţara între „proprietăţile" Coroanei ungare (p. 77), considerînd-o drept un „bastion al naţiunii ungare" (p. 199); o ţară în care, după recensămîntul oficial din 1910, românii reprezentau 55 la sută din populaţie, iar ungurii doar 34,8 la sută. De ce Transilvania a fost separată atîta vreme de statul ungar? Nici o explicaţie. Românii (consideraţi simplu „grup etno-lingvistic", o „populaţie ne-istorică") ar fi venit din Moldova şi Ţara Românească începînd din secolul XV. Acest neadevăr repetat (pp. 103, 215) reproduce, de fapt, o teză scumpă vechii istoriografii ungare, de curînd reactualizată de unii autori revizionişti unguri din emigraţie. Autorul Jean Bérenger ştie că românii sînt „descendenţii dacilor învinşi de Traian şi latinizaţi", dar se îndoieşte de acest adevăr, socotindu-l nesigur (p. 215), evident, fără a aduce nici un argument (p. 231). În Banat, după părerea sa, românii ar fi fost colonizaţi de austriaci în sec. XVIII (p. 229). Ne întrebăm însă: de unde vor fi fost aduşi aceşti români? Autorul se fereşte să precizeze.

Pentru a reduce cît mai mult prezenţa românilor în Monarhie — una din cele mai numeroase populaţii din Austro-Ungaria, absolut majoritară în Banat, Bucovina şi Transilvania — Jean Bérenger aplică metoda atît de facilă a ignorării lor. Aşadar, nu aflăm nimic despre condiţia românilor în articole despre ţărănime, reformele agrare sau răscoalele ţărăneşti (evident, nimic despre marea răscoală condusă de Horea, din 1784), nimic despre emigrarea românilor din Transilvania la începutul sec. XX spre S.U.A. şi Canada şi nimic despre cauzele emigrării. Nimic despre cultura românilor, despre tiparul românesc (se pretinde, la p. 129, că toate cărţile româneşti erau importate din Moldova, ceea ce e fals). Românii nu sînt menţionaţi în articolele despre marile domenii sau despre corvezi, regimentele grănicereşti româneşti sînt complet uitate. Aflăm în schimb că mişcarea pentru eliberare naţională a popoarelor asuprite din Austro-Ungaria ar fi început abia după 1860 (anul unităţii Italiei), ceea ce este, iarăşi complet neadevărat, şi că unirea Transilvaniei cu România ar fi fost proclamată, în decembrie 1918, numai de „şefii minorităţii româneşti" (p. 101). Iată un ciudat mod de a scrie istoria, un mod care nesocoteşte secole de luptă ale românilor din Transilvania pentru dreptate socială şi libertate naţională. Ne întrebăm: este oare doar o simplă întîmplare că Jean Bérenger ignoră luptele lui Inochentie Micu Clain, de la mijlocul sec. XVIII, răscoala lui Horea, *Supplex libellus valachorum*, din 1791, programul românesc al revoluţiei din 1848, acţiunile politice şi militare conduse atunci de Avram Iancu, procesul înscenat autorilor Memorandumului românesc din 1892?

De menţionat, în treacăt, că *Orientarea bibliografică* de la sfîrşitul lexiconului cuprinde numeroase lucrări occidentale, 12 maghiare, două cehoslovace, două iugoslave şi nici una românească!

Frămîntata vară a anului 1940 (III)

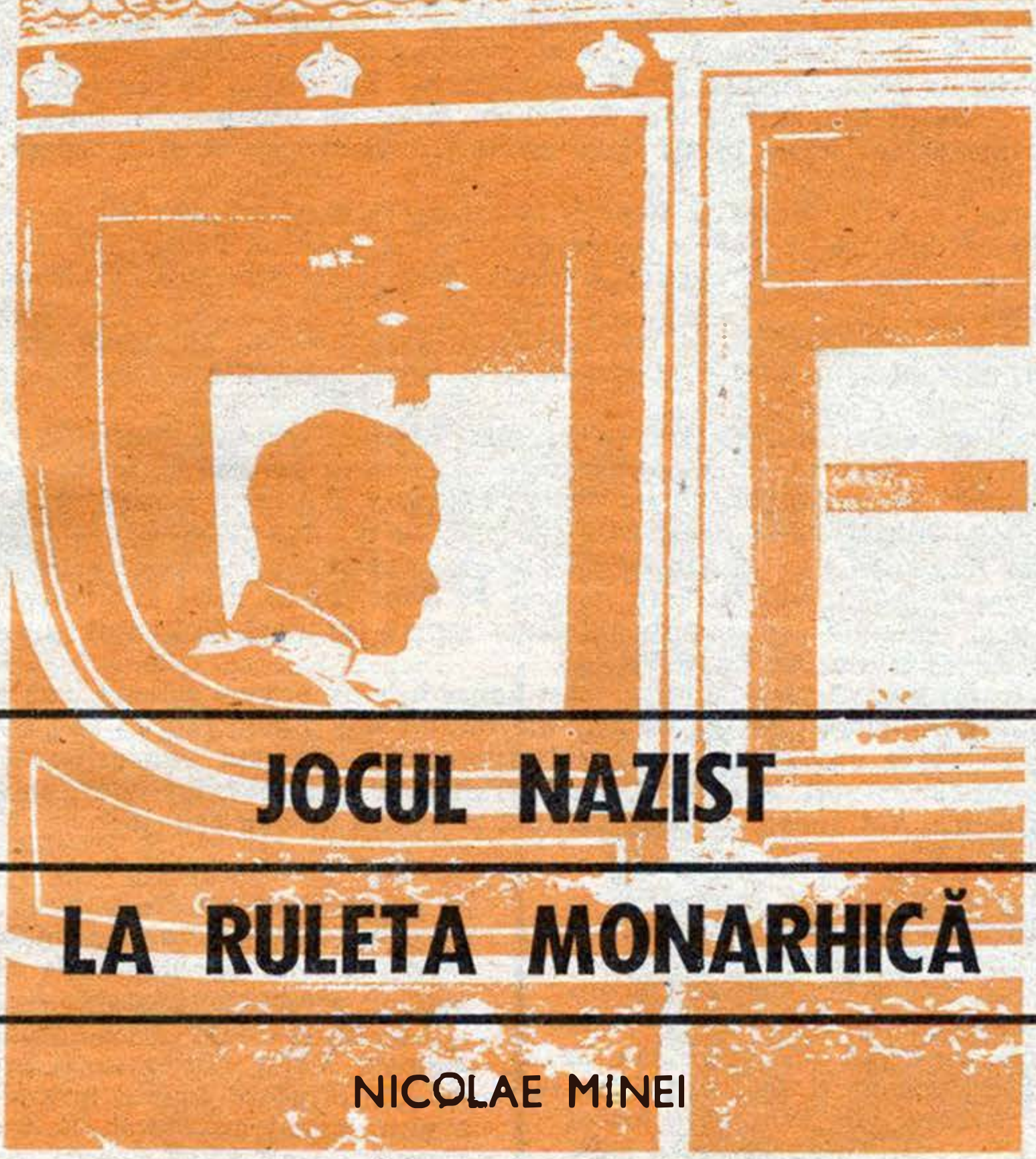

JOCUL NAZIST

LA RULETA MONARHICĂ

NICOLAE MINEI

În lucrarea sa, Secretele arhivelor americane: Pétain, Laval, de Gaulle[1], **Nerin E. Gun consacră cîteva capitole relaţiilor pe care Hitler le-a avut, în anii de dinaintea războiului şi în cursul acestuia, cu diverşi membri ai familiilor regale şi imperiale din Europa. Uneori este vorba despre foste capete încoronate, alteori de urmaşi ai unor capete descoronate. Şi într-un caz şi în celălalt, Führerul a încercat să manipuleze aceste vlăstare ale unor familii cu sînge foarte albastru în propriile sale scopuri prădalnice.**

Dictatorul nazist nu nutrea nici un fel de sentimente de simpatie faţă de vreuna din dinastiile continentului nostru. Explicaţia e simplă: orice rege sau împărat reprezenta un concurent la putere — la puterea pe care Hitler nu voia s-o împartă cu nimeni. După cum relatează Gun, primul reproş pe care Hitler l l-a făcut lui Mussolini, atunci cînd a vizitat Roma, a fost:

— De ce nu vă descotorosiţi de acest monarh de carnaval, de Victor-Emmanuel?

Ducele ar fi putut să riposteze că atitudinea oaspetelui său faţă de familia imperială a Germaniei era şi ea destul de ambiguă. Pe de o parte, cîţiva dintre fiii fostului Kaiser Wilhelm II îmbrăţişaseră cu un entuziasm fără margini ideologia nazistă şi aduceau lustrul lor ultraaristocratic saloanelor berlineze, invadate de mitocănimea cu zvastică. Fiul cel mare al fostului Kaiser, care se numea tot Wilhelm şi care continua să-şi aroge titlul de prinţ moştenitor, se afişa în public cu Göring, Göbbels şi Ribbentrop; nici măcar moartea fiului său pe cîmpul de luptă din Franţa, în aceeaşi frămîntată vară a anului 1940, nu l-a îndepărtat de cercurile sus-puse ale celui de-al treilea Reich. Un frate mai tînăr al său, August-Wilhelm, care se lăsa alintat de căpeteniile SS cu diminutivul Auwi,

[1] *Magazin istoric*, nr. 12/1981 şi 1/1982.

deţinea postul de aghiotant al Führerului — de fapt un fel de supraiacheu cu rol decorativ. Însuşi bătrînul Kaiser, refugiat la Doorn în Olanda din noiembrie 1918, îl felicitase pe Hitler pentru „succesul" înregistrat la München în septembrie 1938, cînd fusese sfîrtecată Cehoslovacia, şi pentru ocuparea Parisului în vara anului 1940.

Pe de altă parte, în ciuda tuturor dovezilor de servilism furnizate de Hohenzollerni, Hitler s-a ferit ca de foc să le încredinţeze vreo sarcină efectivă şi a luat toate măsurile necesare pentru a preveni orice tentativă de restauraţie. Iar atunci cînd a crezut de cuviinţă, a lovit fără milă în membrii acestei familii. Sub bănuiala (neîntemeiată) că ar fi cochetat cu opoziţia, prinţul Leopold de Prusia a fost internat în lagărul de la Dachau. După ieşirea Italiei din război, în septembrie 1943, furia dictatorului nazist s-a abătut asupra Iolandei de Savoia, fiica lui Victor Emmanuel: faptul că era în acel timp soţia prinţului de Hessa, nazist fanatic, nu a împiedicat-o să fie arestată şi ucisă într-un lagăr de exterminare.

Singurii suverani cu care Hitler se împăca fără rezerve erau cei decedaţi de mult. În repetate rînduri, el şi-a afirmat admiraţia faţă de regele Frederic cel Mare al Prusiei, al cărui continuator se considera. Cu megalomania sa caracteristică, Führerul se mai asemuia şi unui alt cuceritor european — Napoleon Bonaparte.

— Napoleon venea din Corsica, eu vin din Austria şi amîndoi am făcut gloria unor naţiuni cărora nu le aparţinem, îi spunea el Evei Braun, femeia pe care avea s-o ia de soţie exact în ziua sinuciderii sale.

Pînă şi în legătură cu primul împărat al Franţei, Hitler a încercat o manevră de diversiune în 1940. La instigaţia lui Pierre Laval, vicepreşedinte de consiliu al guvernului prezidat de mareşalul Pétain şi „omul forte" al regimului de la Vichy, Führerul a decis „să restituie poporului francez cenuşa ducelui de Reichstadt". Sub acest titlu austriac de nobleţe se ascundea Francisc Carol Iosif Bonaparte, fiul lui Napoleon I şi al Mariei Luiza, care fusese uns la naştere, în 1811, ca „rege al Romei" şi proclamat, în 1815, împărat sub numele de Napoleon II după abdicarea tatălui său. Singurul urmaş direct al „micului caporal" îşi petrecuse scurta lui viaţă de 21 ani în prizonieratul aurit al palatului de la Schönbrunn, de lîngă Viena.

La 15 decembrie 1940, rămăşiţele lui au fost aduse într-un convoi solemn, sub escortă germană, şi depuse la Domul Invalizilor, alături de cele ale tatălui său. Laval reuşise să-i convingă pe Hitler că această operaţie va crea un val de popularitate filonazistă în rîndul francezilor. Aceştia au sesizat însă repede scopurile diversiunii. A doua zi după „transferul cenuşei imperiale", pe străzile Parisului circula un comentariu: „Noi ducem lipsă de cărbuni şi nemţii ne dau cenuşă."

Visul Evei Braun

După cum afirmă Nerin E. Gun, din documentele inedite descoperite de el în arhivele de la Washington reiese că, în jocul său la ruleta monarhică, Hitler ar fi pus principala miză pe tabloul ducelui de Windsor, fostul rege Eduard VIII al Angliei. Născut în 1894 şi urmînd la tron tatălui său, George V, Eduard a abdicat în 1936, la mai puţin de un an de la încoronare, pentru a se putea căsători cu doamna Wally Simpson, o americană divorţată în două rînduri. Pe tron s-a urcat fratele său, George VI. Devenit duce de Windsor, David, cum se numea în realitate fostul rege, s-a lăsat pare-se influenţat de cercurile conciliatoare britanice, care vedeau în cel de-al treilea Reich o stavilă împotriva comunismului şi care i-au făcut lui Hitler nenumărate concesii în a doua jumătate a deceniului 1930-1940. Încă de pe vremea cînd era prinţ de Walles (moştenitor al tronului), susţine Gun, el se afla în contact destul de susţinut cu reprezentanţii oficiali ai nazismului la Londra. Într-o telegramă trimisă centralei Ministerului de externe german de pe Wilhelmstrasse, în 1934, ambasadorul Hoesch încheia relatarea unei întrevederi avute cu prinţul de Walles afirmînd: „Acordul nostru este total". Tot în acea perioadă într-un discurs pronunţat în faţa veteranilor din primul război mondial, David a avut cîteva fraze care puteau fi interpretate drept un elogiu adus regimului nazist şi care i-au atras aspre observaţii din partea tatălui său, George V. „De cîte ori ţi-am spus să nu te amesteci în politică, mai ales cînd e vorba de probleme internaţionale!", citează Gun dintr-un document de epocă, mustrarea regelui George adresată fiului său.

La 20 ianuarie 1936, ziua încoronării lui Eduard VIII, Hitler ar fi împărtăşit intimilor săi proiecte foarte optimiste de realizare a unui acord cu Marea Britanie. În sprijinul acestei teze, Gun invocă un document al Departamêntului de Stat american, care citează următoarea declaraţie a tînărului rege: „Nu sînt deloc de acord cu politica Franţei. Vreau să pun capăt Antantei Cordiale. Nu doresc să sprijin pe diplomaţii de pe Quai d'Orsay [sediul Ministerului de externe francez], care vor să îngenuncheze Germania. Nu am decît sentimente de simpatie faţă de Reich. Vreau să mă întîlnesc cu Hitler şi mă voi duce la Berlin."

Desigur, este greu de controlat autenticitatea unei asemenea declaraţii. În principiu însă, ea nu are nimic surprinzător într-însa, deoarece nu face decît să oglindească un punct de vedere larg răspîndit printre cercurile conducătoare britanice de pe atunci. Să nu uităm că, peste doi ani, primul ministru al Angliei, Neville Chamberlain, avea să plece în Germania pentru a se întîlni cu Hitler — şi nu o singură dată!

În aceste condiţii, dictatorul nazist a resimţit abdicarea lui Eduard VIII ca o lovitură personală. El era atît de furios, încît, la un moment dat, a intenţionat să-şi recheme ambasadorul de la Londra. „Totul a devenit inutil acum", ar fi spus Fiihrerul lui Göbbels.

La cîtva timp după abdicare, ducele de Windsor şi soţia sa i-au făcut o vizită lui Hitler,

Ex-Kaiserul Germaniei, Wilhelm II (al doilea din dreapta) refugiat din noiembrie 1918 în Olanda

În p. 35: *Eduard VIII, rege al Angliei în 1936, abdică, devenind în același an duce de Windsor*

la reşedinţa acestuia de la Berghof. Evenimentul a fost urmărit cu multă atenţie de diplomaţii americani acreditaţi la Berlin, ale căror mesaje, marcate „ultra-secret", conţin numeroase amănunte. Astfel, este menţionată fraza pe care Eva Braun a spus-o celei mai bune prietene ale sale Herta Schneider: „Tot ce-mi doresc în viaţă este să mă pot întîlni cu ducesa de Windsor!" Concubina lui Hitler nu şi-a văzut însă visul cu ochii. Invocînd argumente de natură protocolară, Führerul nu i-a permis Evei să asiste la întîlnire. După unele interpretări, se pare că se temea ca nu cumva ea să-i reproşeze că nu urmează exemplul celui care sacrificase un regat şi un imperiu de dragul femeii iubite.

O cablogramă cifrată a ambasadorului de atunci al Statelor Unite la Berlin, Davies, conţine detalii mult mai semnificative cu privire la impresia negativă pe care această vizită ducală a făcut-o asupra unei părţi din opinia publică germană. După spusele ambasadorului, pînă şi tatăl Evei Braun şi-ar fi exprimat în public indignarea: „Cum este cu putinţă ca strănepotul reginei Victoria să vină în Germania, pentru a strînge mîna acestui aventurier?"

Bancherul şi agenţii

După izbucnirea războiului, Hitler a făcut şi mai mari eforturi pentru a-l atrage pe ducele de Windsor de partea sa. Există o întreagă literatură cu privire la tentativele de ademenire şi chiar de răpire a fostului rege al Angliei de către agenţii Abwehrului, tentative soldate, toate, cu eşecuri, uneori încă din faza lor incipientă. În lucrarea de faţă,

Wilhelm, fiul cel mai mare al fostului Kaiser, împreună cu băiatul său, care va muri, în 1940, în timpul invadării Franţei

Nerin E. Gun aduce cîteva documente inedite şi în această problemă. Ca de pildă, fragmentul unui manuscris al lui Hitler — un „eseu" despre viitorul unei Europe dominate de zvastică — în care se spune: „După victorie, va trebui să ne reîmpăcăm cu Anglia. Regele George VI va trebui să abdice. În locul lui, îl voi pune pe ducele de Windsor şi apoi voi încheia un tratat de veşnică prietenie cu Marea Britanie".

Poate şi mai interesantă este însă o misivă a ambasadorului Statelor Unite la Madrid de la sfîrşitul faimoasei veri 1940. Franţa fusese înfrîntă, invazia Angliei părea iminentă. Ducele de Windsor, care funcţionase ca ofiţer de legătură în cadrul misiunii militare britanice, se afla în Spania, în drum spre Portugalia. Guvernul de la Londra îl numise guvernator al insulelor Bahamas. Ambasadorul american informa Washingtonul despre o întrevedere avută cu fostul suveran, în care acesta ar fi declarat: „Este inutil să continuăm războiul, nu vom putea să re-

zistăm unor bombardamente prelungite. Dacă mă voi întoarce în Anglia, gruparea pacifistă va avea cîştig de cauză. Tocmai de aceea mă exilează Winston Churchill în insulele Bahamas... Este inutil să continuăm sacrificarea a mii şi mii de vieţi tinere. Societatea franceză este atît de coruptă, atît de depravată, încît n-ar fi trebuit niciodată să atace un stat atît de puternic şi de viril ca Germania".

În încheierea mesajului său, ambasadorul american adăuga un comentariu propriu: „Ducele de Windsor se găseşte în fruntea unui grup care ar putea să ia puterea la Londra şi să iniţieze tratative de armistiţiu cu Reichul". În ceea ce priveşte rolul fostului rege, aprecierea ambasadorului nu-şi găseşte confirmări dincolo de orice dubii. E neîndoielnic însă că un asemenea grup exista. Printre membrii săi se aflau personalităţi aparţinînd înaltei aristocraţii britanice cu care Rudolf Hess spera să intre în legătură în mai 1941, atunci cînd a plecat cu un avion în Anglia.

Ajunşi la Lisabona, ducele şi ducesa de Windsor au fost oaspeţii bancherului portughez Ricardo de Espirito Santo Silva. După părerea diplomatului american din capitala Portugaliei, acesta era un agent al naziştilor. Ministrul de externe german, Joachim von Ribbentrop l-a folosit în încercarea de a-l aduce înapoi, în Spania, pe fostul rege al Angliei. Influenţa hitleristă în Spania lui Franco era, pe atunci, mai mare decît în Portugalia — care de sute de ani întreţinea strînse legături cu Anglia — şi bancherul s-a străduit să-i explice ducelui că germanii îl vor apăra de... *Intelligence Service*, care ar fi intenţionat să-l asasineze.

Ducele de Windsor nu s-a lăsat convins de acest argument abracadabrant. Amiralul Canaris, şeful Abwehrului, l-a trimis la Lisabona pe Walter Schellenberg, omul de încredere al lui Heydrich, pentru a organiza transferul în Spania al ducelui. Fără nici un succes însă. Într-un fragment din *Jurnalul secret* al lui Canaris, care se află de asemenea în arhivele de la Washington, conducătorul serviciului de spionaj al Wehrmachtului arată că a mai trimis şi alţi agenţi în Portugalia, cu misiunea de a-l răpi pe duce. Dintr-un motiv sau altul, dar mai ales din cauza prudenţei cu care a procedat cel în cauză, toate aceste tentative au dat greş. Cu inconsecvenţa caracteristică şi celorlalte căpetenii ale Reichului, Canaris afirmă, într-un pasaj ulterior al *Jurnalului* său, că el însuşi a sabotat acest complot şi că lui i se datorează eşecul proiectului de restauraţie.

Oricum ar fi, ducele de Windsor a plecat în insulele Bahamas şi din planurile rocambolești ale lui Hitler s-a ales praful şi pulberea. Aşa cum, cinci ani mai tîrziu, avea să se întîmple şi cu planurile lui de dominaţie a Europei şi a lumii.

CARTI SOSITE LA REDACTIE

● **ORGANIZAŢII DE MASĂ LEGALE ŞI ILEGALE CREATE, CONDUSE SAU INFLUENŢATE DE P.C.R. Vol. II** *(sub egida Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.).*

Editura politică, Bucureşti, 1981, 264 pp., 12 lei: *studii consacrate Blocului democratic, Uniunii oamenilor muncii maghiari din România (M.A.D.O.S.Z.), Frontului studenţesc democrat, Grupului avocaţilor democraţi, Comitetului român al Reuniunii universale pentru pace, Uniunii democratice, Apărării patriotice, Uniunii patrioţilor şi semnate de Gh. I. Ioniţă, Ladislau Banyai, Florea Dragne, Constantin Petculescu, Elena Georgescu, Ion Iacoş, Olimpiu Matichescu, Maria Covaci.*

● **DOCUMENTE PRIVIND MIŞCAREA MUNCITOREASCĂ ŞI SOCIALISTĂ DIN OLTENIA PÎNĂ LA CREAREA PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN** *(cu un studiu introductiv de* **Romus Dima** *şi* **Vasile Arimia).**

Editura Scrisul românesc, Craiova, 1981, 328 pp., 14 lei: *232 documente revelatorii din perioada 13 noiembrie 1831-11 mai 1921, publicate de un colectiv de autori format din* **Vasile Arimia, Paul Barbu, Victor Chiriţă, Romus Dima, Ilie Vulpe, Ion Zarzără.**

● **Nicolae Copoiu — COMUNA DIN PARIS ŞI ROMÂNIA** *(sub egida Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.).*

Editura politică, Bucureşti, 1981, 64 pp., 2,50 lei: *solidaritatea mişcării revoluţionare şi democratice din ţara noastră cu prima revoluţie proletară din lume.*

● **D. Berciu — BURIDAVA DACICĂ.**

Editura Academiei, Bucureşti, 1981, 288 pp., 34 lei: *descoperirile arheologice de la Ocniţa (jud. Vîlcea), vestigii ale strălucitoarei civilizaţii a strămoşilor poporului român.*

● **ARHIVELE OLTENIEI** *(sub egida Academiei de ştiinţe sociale şi politice. Centrului de ştiinţe sociale Craiova).*

Editura Academiei, Bucureşti, 1981, 348 pp., 21,50 lei: *nr. 1/1981 din noua serie a publicaţiei înfiinţate în ianuarie 1922.*

● **CODICELE VORONEŢEAN** *(ediţie critică, studiu filologic şi studiu lingvistic de* **Mariana Costinescu).**

Editura Minerva, Bucureşti, 1981, 488 pp. + 86 facsimile, 38 lei: *un străvechi monument de limbă românească, descoperit în 1871 în podul mănăstirii Voroneţ.*

● **Gheorghe Asachi — OPERE VOL. II** *(ediţie critică şi prefaţă de* **N. A. Ursu).**

Editura Minerva, Bucureşti, 1981, 992 pp., 40 lei: *nuvele de inspiraţie istorică, memoriolistică, însemnări de călătorie.*

Charles-Olivier CARBONELL:

Istoria — definiția omului despre sine însuși

Charles-Olivier Carbonell, profesor de istorie contemporană la Universitatea „Paul Valéry", din Montpellier, director de studii la Institutul de studii politice din Toulouse, autor al unor lucrări valoroase (ca, de pildă, Le Monde contemporain, **apărută în 1963 și ajunsă la a 13-a ediție), este inițiatorul unei discipline de largă audiență, așa-numita istorie a istoriei, sau istoria istoriografiei. Ca o recunoaștere a meritelor sale în acest domeniu, la ședința festivă de constituire a Comisiei pentru istoria istoriografiei — care a avut loc în cadrul lucrărilor celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice — Charles-Olivier Carbonell a fost ales președinte al Biroului acestei comisii.**

În timp ce se afla în București, prof. Carbonell, de o jovialitate cuceritoare, spiritual, deosebit de amabil, ne-a răspuns la cîteva întrebări adresate în numele cititorilor noștri.

— Vă rugăm să ne vorbiți despre preocupările dv. în contextul, mai amplu, al cercetării istorice din Franța.

— Lucrez la redactarea unei **Istoriografii** în colecția **Que sais-je?**, și pregătesc apariția unei reviste internaționale de istorie a istoriei. Acum cîțiva ani am înființat un cerc de studii istoriografice, care numără în prezent vreo 50 membri, și care organizează, din doi în doi ani, un colocviu. Primul s-a ținut în 1977, la Toulouse, pe tema istoriei popularizării istoriei; în 1979, la Strasbourg — nașterea cronicilor; în 1981, la Montpellier — istoria Languedocului.

Toate acestea constituie o replică a fenomenului de renaștere — sau naștere — a interesului pentru istoria istoriei, care se manifestă acum în Franța, centrele fiind orașele meridionale Toulouse, Montpellier, Aix, Grenoble, și nu Parisul. Istoria, ca obiect de învățămînt, trece printr-o criză: conținut contestat, rezultate mediocre, reducerea orelor afectate. Marele public însă manifestă o pasiune surprinzătoare pentru istoria popularizată, prezentată în cărți, reviste, emisiuni de televiziune. Domeniile preferate sînt istoria regională și „noile teritorii" ale istoriei: istoria mentalităților și etnoistoria — familia, frica, moartea, bolile, alimentația.

— Cum vă explicați această sete de istorie?

— Cu cît civilizația uniformizează modul de viață, cu atît omul circulă mai repede pe planetă și cu atît devin mai necesare înrădăcinarea în spațiu și în timp, nevoia identității, a căror cheie numai trecutul o poate da.

— În ce raport considerați că se situează istoria națională față de istoria universală...?

— O națiune, vorbind în termeni lingvistici, se află în opoziție față de restul lumii; istoria unei națiuni înseamnă afirmarea unei identități. Dar, orice istorie națională este cuprinsă, de veacuri întregi, într-un cadru mai vast, devenit, din secolul XVI, universal. Epoca noastră, așa-numită mondială, vede afirmarea a ceea ce este specific, înmulțirea mișcărilor de eliberare națională, prăbușirea utopiei modelelor; istoriografia este mobilizată să fundamenteze originalitatea ireductibilă a etniilor.

— ...dar știința istoriei față de celelalte științe?

— Astăzi, celelalte științe, biologia, genetica, etnografia, sociologia, psihologia, lingvistica, ecologia, climatologia etc., etc. sînt absolut necesare istoricului. Cercetare istorică „în stare pură" nu mai există. Pentru investigarea trecutului se apelează și la metode specifice altor științe decît istoria. Să ne gîndim la rolul computerelor, la metodele chimice de datare, la analizele matematice ale limbajului. Aici raportul este pozitiv. El poate însă deveni negativ dacă istoria se dezumanizează, dacă cifrelor li se acordă o importanță mai mare decît cuvintelor.

— Credeți că generațiile contemporane au învățat ceva din marile lecții ale istoriei?

— În această privință sînt sceptic. Trecutul poate fi invocat pentru a justifica dreptul la existență al unui popor ca și dorința de a distruge un anume stat, o anume minoritate. Aici problema nu este de ordin științific (domeniul cunoașterii), ci de ordin moral (domeniul valorilor). Istoria a dat întotdeauna lecții contradictorii oamenilor de stat din toate timpurile.

— Ce impresie v-au făcut congresul și, în general, țara noastră?

— În domeniul meu de activitate, Bucureștiul marchează nașterea primei tentative de organizare internațională a cercetărilor privind istoria istoriei. Pînă la acest congres, studiile erau limitate la un cadru național, iar metodele utilizate erau, de cele mai multe ori, arhaice. În plus, mă bucur că am avut posibilitatea să cunosc o țară plină de dinamism și căldură unde m-am simțit ca acasă. Românii sînt, ca și francezii, unul din puținele popoare care pot să se identifice atît cu strămoșii lor preromani cît și cu cei romanizați.

— Ce momente din istoria României v-au interesat în mod deosebit?

— Cele două capete ale lanțului istoric — perioada dacică și epoca contemporană.

— Ce înseamnă istoria pentru dv.?

— Istoria este mai întîi povestire. Adică bucurie de a spune, bucurie de a descoperi, bucurie de a transmite. Făcută de oameni (istorici), pentru oameni (cititori), pe oameni (generațiile trecute).

Istoria este mai mult decît o știință. Ea este definiția, mereu alta, pe care omul o dă despre sine însuși.

— Într-una din lucrările dv., intitulată, Histoire et historiens **(Istorie și istorici), există un capitol dedicat femeilor-istorici. În ce a constat deci, contribuția femeilor la istoriografia Franței?**

— Am să vă răspund citînd din carte. Între 1866 și 1875, doar 21 femei s-au ocupat de istorie, adică mai puțin de 2 la sută din totalul istoricilor francezi ai timpului. Mai puțin de 2 la sută! Această proporție extrem de scăzută se explică prin poziția de inferioritate a femeii în viața culturală a Franței, în secolul XIX; de asemenea, o serie de profesiuni care favorizează înflorirea vocației de istoric, sau înlesnesc rodnicia unei astfel de activități au fost interzise, de drept sau de fapt, femeilor: funcțiile de arhivist, cele din învățămîntul superior, din conducerea muzeelor și a bibliotecilor și, bineînțeles, din clerul secular, adevărată pepinieră de istorici.

Cu toate acestea, așa scăzută cum e, proporția feminină este totuși mai ridicată în istoriografie decît în multe alte domenii ale vieții spirituale. Romanul și poezia au oferit, de asemenea, femeilor unele șanse de exprimare. Ceea ce constata și scriitorul Barbey d'Aurevilly, mare sfîrtecător de intelectuale, în răutăcioasa lucrare pe care le-a consacrat-o, sub titlul evocator de **Bas-Bleus** (Atotștiutoarele). Tot desființînd în dreapta și în stînga, Barbey d'Aurevilly ajunge la Clarisse Bader, o tînără care tocmai scrisese o serie de studii despre locul femeii în vechea Indie, în Grecia antică, Roma etc., etc., constatînd cu misoginismu-i obișnuit: „În vremea noastră, domnișoara Bader este unica femeie cu o minte organizată și o oarecare cultură, care a avut, ca și Daniel Stern, pretenția de a scrie istorie. În general, ambițiile «savantlîculuiș lor nu vizează acest domeniu".

— Daniel Stern era pseudonimul — masculin — al Marlei de Flavigny, contesă d'Agoult...

— Exact! Autoare a unei prețuite **Histoire des commencements de la République aux Pays-Bas** (Istoria începuturilor republicii în Țările-de-Jos), apărută în 1872, cînd a împlinit 67 ani; ea a scris, pînă atunci, îndeosebi, romane și eseuri de nuanță politică. În ceea ce o privește pe Joséphine-Marie de Gaulle, studiile hagiografico-istorice publicate la bătrînețe nu ocupă decît un loc infim în valul impresionant de cărți religioase și de povestiri moralizatoare care i-au făcut reputația. Contesa d'Armaillé reprezintă un caz mai deosebit. Ea făcea parte dintr-o familie în care femeile știau să țină condeiul în mînă (era nepoata contesei de Ségur, pe atunci în plină celebritate) și în care bărbații erau pasionați după valorile trecutului: tatăl său, generalul Philippe de Ségur, era membru al Academiei franceze, datorită meritelor lui de istoric, iar soțul ei era unul din cei mai mari colecționari de obiecte antice ai timpului.

Din întîmplare sau vocație, aceste femei au scris istorii despre femei, care se adresau femeilor. Clarisse Bader susține în lucrarea ei teza „superiorității femeii, dovedită prin ținuta morală și gradul de civilizație pe care l-a imprimat societății". Istoriografia, aci, nu este numai feminină, ci chiar feministă. Atitudine excepțională; celelalte femei-istorici au fost mai modeste, mulțumindu-se să scrie istorii romanțate. Clémence Blossac a povestit viața Ioanei d'Arc; Mathilde Bourdon a studiat domniile Mariei Tudor și a Elisabetei; la rîndul ei, Daniel Stern a scris, în 1856, romanul **Trois journées de la vie de Marie Stuart** (Trei zile din viața Mariei Stuart).

Autoarele aparțin, toate, sau aproape toate, unor cercuri de familie în care bărbatul deschisese calea. Este cazul, cum am văzut, al contesei d'Armaillé; este și cazul marchizei de La Grange, care a publicat, în 1866, corespondența Laurettei de Malboisière.

— Cum ați putea caracteriza lucrările apărute între 1866-1875?

— Mai mult sau mai puțin științifică, producția istorică feminină, în perioada amintită, își are originalitatea ei. Sînt cărți de popularizare care pot fi citite de oricine; de asemenea, scrieri moralizatoare.

Există și o excepție puțin obișnuită deși, într-un fel... conformistă. În 1874, Marie-Amélie Chatroule de Montifaud publică **Les courtisanes de l'Antiquité.** Iată o dovadă de mare îndrăzneală din partea unei femei atît de tinere (Marie-Amélie de Montifaud avea 24 ani). Asemenea subiecte erau, de obicei, rezervate celuilalt sex. În fapt, îndrăzneala se ascunde în spatele celei mai conformiste prudențe. Lucrarea a apărut semnată cu pseudonimul **masculin** „Marc" de Montifaud. Ca și înaintașele sale, „Georges" Sand și „Daniel" Stern, ca și atîtea alte urmașe ale ei, Marie-Amélie Chatroule de Montifaud credea, culmea!, că emanciparea femeii trebuie să treacă printr-o masculinizare sinucigașă.

— Cercetînd scrierile acestor autoare, ați descoperit, probabil, și ecourile ce le-au avut în lumea masculină...

— Considerînd statutul condiției lor de femei drept cauză a mediocrității științifice, unii bărbați s-au întrebat dacă femeia poate fi un adevărat istoric. Același Barbey d'Aurevilly a rezolvat problema, a executat-o mai degrabă, într-un mod ce nu admitea replică: „Nu sînt dintre aceia care cred că femeile pot **face istorie,** în adevăratul sens al cuvîntului. Să o pregătească, este altceva; să facă menajul, să șteargă etajerele, să strîngă acele, să țină socotelile... admit; dar să scrie istorie, să judece de sus oamenii și lucrurile... cu asta nu sînt de acord... Prin însăși natura lor, ele sînt excomunicate din istorie și din metafizică. Au pieptul fie prea plat, fie prea plin pentru a putea respira în largul lor atmosfera ideilor abstracte".

(Continuare în p. 50)

TREPTELE DE LA MAUTHAUSEN

CHRISTIAN BERNADAC

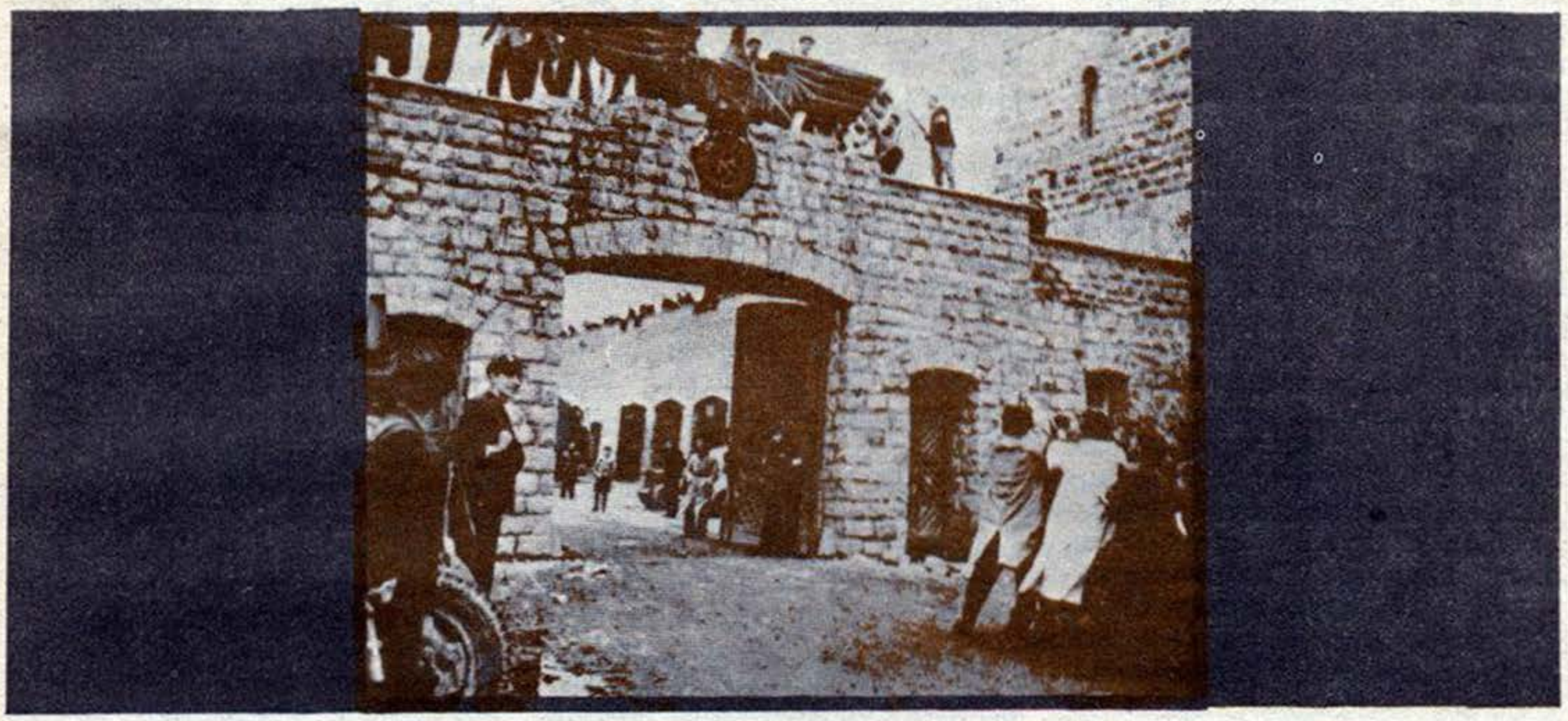

Printre lagărele de exterminare de tristă amintire, cu care naziştii au împînzit Europa, Mauthausen — alături de Auschwitz[1], Treblinka, Buchenwald[2], Maidanek şi Ravensbrück[3] — s-a bucurat de o cutremurătoare faimă.

Istoria acestui lagăr — situat pe o colină ce străjuieşte Dunărea, în regiunea austriacă Linz, a început în iulie 1938, odată cu sosirea la cariera de la Wienergraben a unui comando de la Dachau, aflat la patru km distanţă. În pîntecele colinei pe care avea să se înalţe lagărul, se afla o carieră, sursa pietrei necesare construcţiilor. Din martie 1939, Mauthausen, care fusese timp de aproape un an o „filială" a lagărului de concentrare de la Dachau, a devenit unitate de-sine-stătătoare. Din cei 355 000 oameni, de diverse naţionalităţi, închişi aici în perioada 1938-1945, 155 000 au fost sortiţi morţii.

Dinăuntrul carierei nu se zărea nimic. Orizontul rămînea limitat la pietre, turnuri de pază şi coşuri de crematorii. Fundul craterului era legat de buza vulcanului printr-o scară cu 186 trepte, tăiate în faleză, trepte care au constituit calvarul zilnic al tuturor deţinuţilor. Mauthausen, lagăr-mamut, de care aparţineau alte 72 comandouri, a însemnat, înainte de toate, aceste 186 trepte, pe care deportaţii trebuiau să le urce, purtînd pietre grele, într-o busculadă de nedescris, în pas de cursă, sub loviturile paturilor de puşcă şi ale bastoanelor de cauciuc, zi de zi, pe orice timp, sleiţi de foame şi de sete. „Practic — cum spune autorul cărţii din care am extras paginile ce urmează — nu există deportat la Mauthausen care să nu fi urcat cele 186 trepte ale carierei. Într-un fel, această mare scară a devenit simbolul deportării. Bineînţeles, fiecare a văzut cariera cu ochii săi".

Dar Mauthausen a fost lagăr de exterminare nu numai prin muncă forţată, ci şi prin metode mai bestiale, rezervate unor categorii speciale de deţinuţi: republicani spanioli, cetăţeni cehoslovaci, după atentatul împotriva lui Heydrich[4], prizonieri de război sovietici sau francezi şi, bineînţeles, evrei.

Publicistul francez Christian Bernadac, cunoscut la noi din Medicii blestemaţi şi Medicii imposibilului, lucrări apărute în Editura politică, în anii 1967 şi, respectiv, 1969 — autor a numeroase alte cărţi despre bestialităţile naziste — a publicat, în 1974, un nou volum pe o astfel de temă, Les 186 Marches. Mauthausen (Cele 186 trepte). Sutele de mărturii, unele inedite, ale unor supravieţuitori şi cercetarea unor arhive pînă acum inaccesibile au permis autorului să descrie viaţa şi moartea din acest imperiu al morţii, care a fost Mauthausen.

Din lucrarea Les 186 Marches, redăm într-o formă prescurtată, un capitol în care sînt reproduse mărturii ale celor ce au cunoscut ororile din acest lagăr. Titlul aparţine redacţiei Magazin istoric.

În imagine: 5 mai 1945. Deportaţii eliberaţi de armatele aliate doboară stema nazismului de la intrarea sinistrului lagăr.

[1-4] *Magazin istoric*, nr. 8/1967; 2/1968; 5/1971, 1/1980; 10/1968.

RENÉ GILLE, de naționalitate spaniolă, supraviețuitor, manuscris inedit:

— Spaniolii au cărat pe spinările lor slăbite pietre grele de 50, 60, 70 și peste 70 kg. pietre smulse din pămînt, pe care le-au urcat pe cele 186 trepte, pe un drum bolovănos, lung de peste un kilometru. În sîmbăta și duminica Tomii, am făcut în total șapte asemenea curse, în niște condiții cumplite. Aproximativ 1 500 oameni sîntem adunați pe terenul de apel, în rînduri de cîte cinci și în grupe de cîte o sută. Stăm acolo caraghioși, în vechiturile noastre de carnaval (de cîteva zile am primit niște zdrențe jalnice, resturi din uniformele tuturor armatelor din Europa, din urmă cu 50 ani, sau haine civile uzate). Afară o sumedenie de *Posten* (santinele) ne așteaptă. Ei ne vor escorta pînă la carieră. Drumul este pietruit rudimentar, dar, din fericire pentru noi, trecerea zilnică, de ani de zile, a unor zeci și zeci de mii de oameni l-a tocit și, întrucîtva, l-a nivelat. Cariera apare deodată în fața noastră.

Începem coborîtul scării cu trepte inegale, înalte între 20 și 30 cm. Abia la întoarcere voi număra 186, dar la urcat mi s-au părut de zece ori mai multe. Mă aflu în primele rînduri; e un vechi obicei de-al meu. E preferabil să dai tu cadența decît să o iei după alții. Ajungem jos istoviți, epuizați, storși de vlagă, atît de lipsa hranei, cît mai ales de emoția care ne stăpînește. Ne alegem repede o piatră cam de 15 kg, o punem jos și ne așezăm pe ea, în timp ce ultimii sosesc și își aleg și ei pietrele. Ne vom întoarce sus numai cînd toată lumea își va fi luat încărcătura. Atenție! Cel care apucă o piatră prea mică va fi obligat la una foarte mare sau, și mai rău, la două cam de aceeași greutate, anevoie de mînuit, pe care va trebui să le urce cum va putea. Cînd toate grupurile sînt reconstituite, începem urcușul. Cei ieșiți împreună din lagăr trebuie să intre tot împreună în el. Suim foarte greu pe nesfîrșita scară; pulpele ni se îndoaie, dar știm că, orice s-ar întîmpla, trebuie să ajungem sus cu încărcătura, altfel vom fi pedepsiți cu moartea. Cei ce nu vor putea urca vor fi, fără milă, uciși de SS-iști sau azvîrliți de la înălțimea falezei abrupte (în septembrie 1944, mi s-a spus că 13 francezi au fost împușcați la mijlocul urcușului, epuizarea nemaiîngăduindu-le să-și continue drumul). Aceia care, din mers, pun piatra jos, pentru a smulge una mai mică din marginea prăpastiei, sînt bătuți și încărcați cu o povară dublă.

O viziune infernală și monstruos ireală oferă acești oameni cu craniile rase, slabi, palizi, îmbrăcați în zdrențe, care urcă gemînd de durere cele 186 trepte ale acestui calvar colectiv, fără să se oprească, purtîndu-și piatra pe umăr, în brațe, pe burtă, toți în rînduri strînse, în timp ce kapo[1] și SS-iștii urlă la ei și îi lovesc. Sus, în sfîrșit, primele rînduri au posibilitatea să răsufle nițel, căci coloana s-a cam întins și trebuie să fie „strînsă", în schimb, cei din ultimele rînduri, pentru a cîștiga timpul pierdut, trebuie să urce alergînd, cu fața șfichiuită de lovituri de bîtă, bătuți cu pietre de SS-iștii mai cruzi. Nefericiții aceștia, sosiți ultimii jos, își aleg la iuțeală o piatră, pleacă imediat și coloana se pune din nou în mișcare, fără ca ei, după ce au atins capul scării, să aibă o clipă de răgaz.

Facem acum, în sens invers, drumul în pantă ușoară, care duce în lagăr. Pas cadențat, nici un alt zgomot decît bocănitul tălpilor de lemn și ritmul scandat cu voce tare de kapo. Poarta se închide după ultimul rînd. Ne purtăm pietrele pînă la marginea lagărului, unde se înalță noi construcții, deocamdată o infirmerie model (!), care va fi terminată abia la Eliberare. Căci, pînă în ultima zi de captivitate — atunci cînd, de mai multe luni, Europa, în întregime eliberată, nu mai furniza deținuți — extinderea și amenajarea clădirilor vor continua. Trecem prin apropierea unui țarc, unde vedem niște formidabili cîini lupi, dogi, cîini ciobănești germani, mopși, care ne latră cu furie, cu buzele rînjite peste dinții amenințători... Din fericire, sîntem separați printr-un gard, altminteri acești „funcționari" sălbatici s-ar năpusti asupra noastră și ne-ar sfîșia. Știm cu toții că sînt dresați „pe specialități": unii pentru a rupe gîturi, alții pentru a sfîșia burți, alții pentru a mușca de picioare etc.. Aruncăm pietrele în șanțurile fundației, unde alți deținuți sînt folosiți ca zidari, și ne întoarcem la carieră, după același ceremonial. Cu picioarele grele și corpul tot mai împovărat, străbatem același drum sîmbăta de trei ori și duminica de patru ori. Socoteam atunci — trebuie să-ți folosești mintea la ceva — că în șapte drumuri am dus de șapte ori 1 500 pietre, adică între 150 și 200 tone. Cît ar fi transportat 30-40 camioane. Și ce economie!

[1] Aleși cel mai adesea dintre deținuții de drept comun, kapo erau, cu rare excepții, niște auxiliari zeloși ai SS-iștilor, dedîndu-se la cele mai groaznice brutalități.

ISTVAN BALOGH, reîntors în patria sa, Ungaria, în 1948:

— Cea dintîi victimă din grupul nostru a fost doctorul Emerico Mezei, medic militar. Îl înregistraseră printre evrei, pentru că avea o bunică evreică. Nu prezenta nici cea mai mică aptitudine pentru munca fizică, de aceea SS-iștii l-au luat repede la ochi și au început să-l lovească, îndeosebi în cap. A treia zi era de nerecunoscut; n-am mai putut să-l identificăm decît după numărul matricol; nu știam ce să-i mai facem pentru a-i alina durerile. În ziua următoare, după ce ne-am întors de la lucru și puțin înaintea apelului, SS-iștii i-au adus un fir de sîrmă și l-au obligat să se spînzure în fața barăcii 19. Trupul încă îi mai era cald, cînd a fost dus la crematoriu. Așa a sfîrșit acel diplomat la Sorbona, care își

făcuse datoria pînă la capăt, pe cîmpurile de luptă din Spania, ca şi la Dunkerque unde, în bătaia gloanţelor, îngrijise răniţi francezi şi germani.

Din grupul nostru, format din zece deportaţi, opt erau înregistraţi evrei. A doua zi după moartea doctorului, cei şapte care mai rămăseseră s-au întors de la carieră într-o stare groaznică, cu dinţii sparţi, urechile smulse, ochii umflaţi, faţa tumefiată. Erau convinşi că vor muri. În aceeaşi seară, după apel, ne-au cerut tuturor să stăm de vorbă. Cînd ne-am adunat, tovarăşul Sigmund Sonnereich a luat cuvîntul: „Este foarte clar, ne-a spus el, şi exemplul camaradului doctor Mezei confirmă ceea ce ştiam de mult: toţi evreii sînt condamnaţi la moarte. În ceea ce ne priveşte, nu mai merită să rezistăm şi să suferim zadarnic. Dar voi, ceilalţi, cu toate că aveţi triunghiul roşu[1], nu sînteţi evrei. Poate că voi veţi avea mai multe şanse decît noi. Dacă unul dintre voi scapă cu viaţă, să spună alor noştri unde şi cum am murit. Ultima noastră dorinţă este să spuneţi rudelor şi prietenilor să ne considere căzuţi pe cîmpul de onoare, în lupta împotriva fascismului şi pentru libertate". În aceeaşi seară, nici unul dintre noi n-a putut să înghită pic de mîncare. Acest scurt discurs a avut loc la spălător. Nici măcar n-am putut strînge mîinile camarazilor noştri: erau numai răni.

A doua zi, cînd am sosit la carieră, ei s-au îmbrăţişat şi, cîntînd *Internaţionala*, s-au îndreptat spre turnul de pază. Înspăimîntaţi, toţi deţinuţii au încetat lucrul. SS-iştii au început să urle *Halt!* dar camarazii noştri nu s-au oprit; au mers înainte, cu cîntecul lor, cîntat din toată puterea, pînă cînd gloanţele i-au secerat.

Erau români, răniţi de mai multe ori în decursul luptelor din Spania, unde se înrolaseră ca luptători antifascişti. Seara, cînd s-au întors în baracă, spaniolii s-au adunat şi au păstrat un moment de reculegere, în amintirea celor căzuţi.

Trupurile camarazilor noştri au fost duse la crematoriu. În timpul apelului din faţa barăcii 19, în legătură cu cele întîmplate în carieră, Herr Kommandoführer ne-a spus: „Toţi porcii de comunişti, evrei sau nu, nu vor mai cînta niciodată imnul lor". Seara am jurat că, în eventualitatea că vom fi ucişi, vom intona înaintea morţii *Internaţionala*, asemenea camarazilor noştri. Acestea s-au întîmplat la 11 octombrie 1940. Tovarăşii asasinaţi se numeau: Filip Weisz, Bercu Lozneanu, Israel Diamant, Mihail Leb, Saia Abramovici, Sigmund Sonnereich.

Din grupul de opt a mai rămas numai unul, doctorul Jose Gardonyi. A doua zi, SS-iştii şi kapo l-au lovit, fiecare, cu o coadă de lopată; după ce a căzut, fără să-şi mai poată mişca braţele şi picioarele, l-au omorît cu pistolul-mitralieră.

PIERRE WEYDERT,

manuscris inedit:

— Munca în carieră, care ar fi extenuat pînă şi un om bine hrănit şi în bună formă fizică, devenise un martiraj pentru noi. De la primul drum, ni se părea că niciodată n-o să mai ajungem sus. Şi era abia începutul zilei. Implacabil, coloana de deţinuţi care cărau pietre îşi urma urcuşul printre urlete şi lovituri, în cadenţa impusă de kapoşi. Cînd un nenorocit se clătina, iar SS-iştii şi kapoşii se repezeau să-l ucidă, se producea o oprire pe scară şi — mi-e ruşine s-o spun — o pauză nesperată pentru cei din urmă. SS-iştii vegheau, dealtfel, ca pauza să nu se prelungească. Dacă loviturile asupra victimei rămîneau fără efect, urma un brînci violent şi omul, aruncat în gol, se prăbuşea peste pietrele din fundul carierei. În fiecare clipă, aveau loc execuţii. Îndeosebi ultimele 50 trepte ale scării alcătuiau partea cea mai chinuitoare a calvarului nostru; aici te clătinai sub povară şi picioarele deveneau ca de plumb. Aici SS-iştii îi pîndeau pe cei slabi. La fiecare drum, se poate spune, că pe aceste 50 trepte fatidice, ne riscam viaţa.

La amiază, ora supei aducea un răgaz de 50 minute. Aceste minute de odihnă ne erau îngăduite numai pentru că SS-iştilor le plăcea să mănînce pe îndelete.

Dar ele treceau repede şi, din nou, adunarea, controlul celor prezenţi şi transportul pietrelor. Trebuia cu orice preţ să rezistăm pînă seara, să ajungem la capătul zilei. Către sfîrşitul după-amiezii, cadenţa impusă de kapo se accelera; era ora de lichidare a celor mai puţin rezistenţi; toţi cei care încetineau pasul pe scară, sub povara pietrelor, erau pînă la urmă îmbrînciţi. Sau, cum se proceda de obicei cu evreii, SS-iştii îi duceau în fundul carierei şi, de la înălţimea zidului, rostogoleau peste ei stînci enorme, care îi zdrobeau. O altă variantă folosită: adunarea victimelor în partea de sus a carierei şi aruncarea lor în gol, unele după altele. Se mai întîmpla uneori ca ambele operaţii să se producă în acelaşi timp; grupurile de jos erau atunci zdrobite alternativ de blocurile de piatră şi de camarazii aruncaţi de sus. Ultima activitate a zilei noastre era de a strînge la un loc corpurile mutilate ale morţilor, de a le urca în camioane şi a le transporta la crematoriile lagărului.

Ne întorceam în lagăr frînţi de oboseală. Pe terenul de apel am avut într-o zi spectacolul a trei deţinuţi, ţinînd fiecare o varză pe cap. Aceşti bieţi nenorociţi, chinuiţi de foame, muşcaseră din varză în timp ce o descărcau. Aveau faţa umflată din cauza loviturilor primite. Au rămas toată noaptea în poziţia în care îi văzuserăm; la apelul de dimineaţă au primit 25 lovituri cu vîna de bou, apoi au fost spînzuraţi.

La apelul de seară, kapoul comandoului a dat citire unei liste de numere. Erau deţinuţii ale căror matricole fuseseră notate, pentru că purtătorii lor nu dovediseră suficient zel în muncă. I-au condamnat să îndure, la alegere, 25 lovituri cu vîna de bou sau un duş rece ca gheaţa,

[1] Semnul purtat de spaniolii republicani, *Rotspanier* (spaniolii roşii), cum le spuneau naziştii.

timp de o jumătate de oră. Era pedeapsa-tip aplicată pentru greşeli mai mici. Cel care primea 25 lovituri cu vîna de bou nu mai putea sta aşezat pe puţin trei săptămîni, atît îi era de sfîrtecată carnea. Adesea, rănile neîngrijite se infectau, provocînd moartea.

Ah! Deşteptarea. O nouă zi. Frînţi de oboseală, cocîrjaţi, tremuram pe picioare, abia ridicîndu-ne. Mulţi dintre noi nu reuşiseră să încheie ziua de ieri decît încordîndu-şi pînă la limită toate resorturile energiei. Cu ochii măriţi de febră, cu trupurile tremurînde, ei aveau să fie, cu siguranţă, victimele desemnate dinainte pentru reprezentaţia de seară.

Chiar de la sosirea noastră la carieră, SS-istul şi kapo îi descoperiseră pe cei bolnavi, arătîndu-şi-i unul altuia, zîmbind. Cuvîntul de ordine din această dimineaţă era ca plăcerea să dureze, să nu se dea victimei lovitura finală, decît atunci cînd agonia o aducea în stare de inconştienţă. Un SS-ist a poruncit chiar să fie ajutat un nenorocit, gata-gata să cadă pe la mijlocul scării; nu suferise încă de ajuns, pentru a gusta sfîrşitul. Din acel minut, SS-istul s-a ţinut scai de bietul deţinut bolnav, înnebunindu-l cu lovituri de bîtă şi obligîndu-l să alerge cu încărcătura. Într-o crispare disperată de energie, sărmanul om, simţind că-l pîndeşte moartea, înainta gîfîind, cu ochii ieşiţi din orbite, clătinîndu-se, alunecînd, dar mereu în picioare, pînă în clipa cînd, efortul său depăşind limitele puterii omeneşti, s-a prăbuşit. Pipăind cu piciorul corpul plin de răni şi nesimţind din parte-i nici o reacţie, SS-istul a socotit atunci că jocul s-a terminat şi l-a achitat pe deţinut cu o rafală de pistol-mitralieră. Seara, încărcătura noastră moartă a fost grea şi crematoriul a avut ce înghiţi.

IOURI PILAR, Rien que la Vérité (Nimic altceva decît adevărul), Editura în limbi străine, Moscova:

— Adjunctul kapo ne conduce la un morman mare de pietre şi urlă la noi: „Încărcaţi!" Sînt unele care cîntăresc 25 kg sau chiar mai mult; multe au marginile ascuţite, încît abia poţi să le apuci. Oamenii se îmbulzesc, caută pietre mai uşoare şi mai comod de transportat. În ce mă priveşte, îmi rămîne un bolovan care trebuie să aibă vreo 30 kg. Îl ridic pe umăr şi mă îndrept către scara abruptă, cu treptele tăiate direct în stîncă. Şurka se ţine după mine, urmat de Victor şi Oleg. Alţi zece oameni sînt înaintea noastră. „Lasă-mă pe mine să trec înainte...", îmi spune Şurka. Mă dau la o parte şi îl las să treacă. Piatra îi stă comod pe gît şi pe ceafă, o susţine cu o singură mînă. O pun şi eu la fel; într-adevăr, am impresia că aşa e mult mai uşor s-o duc. La început, urcăm fără prea multă greutate, apoi, cu fiecare pas, pietrele ne par tot mai grele. A mea mi se pare că nu mai are 30 kg, ci cel puţin 50-60. Sînt la mijlocul scării, cînd înjurăturile şi strigătele sălbatice ale lui Lisner răsună de jos: „Mai iute, scîrnăviilor, turmă de puturoşi!"

Un geamăt dureros, zgomotul unei pietre sărind pe scară, strigăte de groază. Alte pietre care se rostogolesc, lovituri, valuri de înjurături. Şurka nu întoarce capul. „Repede! repede!", repetă el cu o voce înăbuşită.

Îl urmez în tăcere. Departe, jos, se aud patru împuşcături de revolver. Cînd ajungem aproape de capătul scării, adjunctul kapo ne-o ia înainte: „Coborîţi! Iute!" Cu mişcări turbate, smulge pietrele celor sosiţi mai întîi şi le rostogoleşte în jos. Ele se prăvălesc pe lîngă noi, sărind pe trepte. Strigăte sfîşietoare acoperă zgomotul iscat. Oamenii din frunte coboară scara alergînd, în timp ce noi urcăm ultimele din cele 186 trepte. Încă trei împuşcături se aud de jos.

Nu-mi mai simt braţele; picioarele îmi tremură. Pe jumătate mort, mă tîrăsc pînă la castani. Trîntim jos pietrele şi aşteptăm ca toţi tovarăşii noştri de pe scară să se adune. „Pentru astăzi s-a terminat", ne anunţă Şurka. „De unde ştii?", îl întreabă Oleg. „Au ucis şapte oameni, ăsta-i numărul".

În sfîrşit, încep să înţeleg ce s-a întîmplat şi pentru ce Şurka tot insista să fim toţi trei unde era mai mare îmbulzeala. Îi omorau pe primii, care luaseră pietrele cele mai uşoare, şi pe ultimii, care nu mai puteau urma convoiul, sub povara prea grea.

JEAN LAFFITTE, Ceux qui vivent (Cei vii), Les Editeurs Français Reunis, 1958 şi 1970:

— Imaginaţi-vă o depresiune circulară formidabilă, în adîncul pămîntului, un puţ cu diametrul de 400 m şi ziduri de 40 pînă la 60 m înălţime. În jurul acestei clădiri, un gard de sîrmă ghimpată şi, la fiecare 50 m, un turn de pază, înălţat pe patru trunchiuri de brad. Ne aflăm acum pe treptele care duc spre fundul prăpastiei.

François îmi dă cîteva sfaturi practice: „Kapo sînt cei pe care-i vezi cu un ciomag în mînă. Întotdeauna trebuie să te mişti cînd te privesc, dar mai ales să nu-l pierzi niciodată din ochi pe kapo al nostru. E cel care, acolo, jos, intră acum în cabana lui. Îndată îşi va face rondul. Are cu el două ajutoare. Sînt spanioli care, în principiu, nu-i bat pe francezi. Trebuie totuşi să fii cu ochii în patru. De asemenea, să te păzeşti de Oberkapo, pe care l-ai văzut azi-dimineaţă. E peste tot. Kommandoführerul se află şi el tot timpul în urmărirea celor care nu muncesc. A o scrînti în faţa lui e foarte periculos. În sfîrşit, fii atent la SS-iştii care circulă..." Ridic ochii şi, sus, pe înălţime, zăresc un SS-ist, care stă cu ochii

pe noi. Îl văd apoi pe kapo, venind drept la Simon, care nu l-a observat... Bastonul de cauciuc se abate asupra spinării lui. Simon trebuie să ia o piatră care i-a fost arătată și s-o ducă în fugă la un vagonet. Să f că apoi aceeași treabă, fără pic de odihnă. Kapo îl lovește mereu, obligîndu-l la eforturi supraomenești. Din ceastă clipă, prietenul nostru nu mai are putere să ridice pietrele la înălțimea vagonetului... Scena se repetă, mereu în pas alergător. Ea nu se termină decît atunci cînd Simon, istovit, șovăie și se prăbușește la pămînt... Gîdele său ne privește cu un zîmbet sardonic și ne strigă în chip de avertisment: „data viitoare... mort".

Și continuăm munca într-un vacarm infernal. Se aude încă un foc de pușcă. Ce se întîmplă? Ridicăm capul. Sus, aproape de turnul de pază, zăresc ceva agățat pe firele de sîrmă ghimpată. E un om. Nefericitul, fugind de loviturile unui kapo, o fi depășit zona limită. Îndată, un ofițer va f ce o fotografie, care va fi depusă la dosarul acestui deportat cu mențiunea: „Împușcat în timpul unei tentative de ev - dare". În arhivele lagărului, se pare că există 29 000 semenea dosare. Probabil că acest sistem ucigaș era o treabă foarte obișnuită în carieră, pentru că lucrul continuă, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Într-o dimineață din zilele următoare, mi s-a întîmplat să număr 17 împușcături. Fiecare cu o țintă umană.

După cîteva clipe, drama se repetă cu un membru al echipei noastre, un deținut foarte tînăr. Nu avea mai mult de 20 ani. Numele său era Lefèvre. Scen riul este același, un ordin neînțeles și o lovitură de ciocan, tot atît de violentă, dar care își greșește direcția și-i zdrobește brațul stîng. Osul îi străpunge carnea și durerea îl face să urle. Kapo nici nu se sinchisește, dar peste vreo jumătate de oră, SS-istul, exasperat de țipetele rănitului, sco te pistolul și-i trage un glonte în cap. După care, își aprinde o țigară și, rîzînd, îi oferă una și șefului de detașament.

Prezentare și traducere
Paul B. MARIAN

Centenar Atatürk în Turcia

Aniversarea a 100 ani de la nașterea marelui om de stat Kemal Atatürk (19 mai 1881-10 noiembrie 1938)[1], fondatorul Turciei moderne, a prilejuit numeroase manifestări naționale și internaționale, la care au participat și istorici din țara noastră. Acest mare eveniment a fost inaugurat de președintele statului turc, generalul Kenan Evren, printr-un discurs rostit la începutul anului 1981. Manifestările, desfășurate sub lozinca „Atatürk la 100 ani", au continuat și vor continua, în toate colțurile Turciei, pînă la 19 mai 1982.

Prima acțiune de mari proporții a fost AIII-lea Congres internațional de folclor turc *(Brusa, 22-28 iunie 1981), organizat de Ministerul culturii și deschis de ministrul culturii, la care au luat parte invitați din 20 state și s-au prezentat 204 comunicări, dintre care opt de către cercetători din R.S. România. Reuniunea a fost inaugurată de conferința „Atatürk și folclorul turc", ținută de Nail Tan.*

Acestui congres i-a urmat un altul, Al IX-lea Congres de istorie turcă *(Ankara, 21-25 septembrie 1981), desfășurat sub patronajul generalului Kenan Evren și sub președinția prof. univ. Enver Ziya Karal. Au participat oameni de știință din 23 state, s-au prezentat 330 comunicări, dintre care 88 la secția „Atatürk și reformele sale", iar din cele 13 comunicări susținute de istorici români, șapte au fost în cadrul acestei secții.*

Între 19 și 23 octombrie, la Istanbul, oraș cu vechi tradiții culturale, a avut loc Al IV-lea Congres internațional de turcologie, *în cadrul căruia, din cele 133 comunicări, o parte au abordat personalitatea și opera lui Atatürk. Tot la Istanbul și tot în aceeași lună, și-a desfășurat lucrările seminarul internațional* Atatürk și timpul său, *organizat de Facultatea de științe politice a Universității și prezidat de decanul facultății, prof. univ. T.Z. Tunaya, la care s-au prezentat 19 comunicări.*

Luna următoare, Istanbulul a găzduit și Conferința internațională Atatürk *(9-13 noiembrie), în cadrul căreia oameni de știință din peste 40 țări au prezentat cîteva sute de comunicări. Conferința a fost deschisă și prezidată de prof. dr. S. Tezcan, rectorul Universității Bosfor, care a și organizat reuniunea.*

Toate manifestările s-au desfășurat sub lozinca politicii lui Atatürk „Pace în țară, pace în lume" (Yurtta sulh, cihânda sulh), *care preconiza înfrățirea tuturor popoarelor.*

Ca invitat la cele cinci manifestări, am participat cu cîte două comunicări la congresele de la Brusa și Ankara și cu cîte una la reuniunile de la Istanbul. La fiecare, am prezidat una sau două ședințe de secție.

Menționez și alte manifestări științifice turcești, care i-au consacrat o atenție specială lui Kemal Atatürk: Al II-lea Congres economic al Turciei *(Izmir, 2-7 noiembrie; prima reuniune de acest fel, desfășurată la Izmir, în 1923, a fost inițiată, organizată și deschisă de însuși Kemal pașa)* și Sesiunea Atatürk *(Ankara, 11-15 noiembrie 1981).*

În Turcia, anul internațional Atatürk a fost marcat și prin publicarea a numeroase lucrări, printre care cartea lui Dimitrie Cantemir Creșterea și descreșterea Imperiului otoman, *în traducerea dr. Özdemir Çobanoğlu.*

Prof. MIHAIL GUBOGLU,
membru corespondent al Societății de Istorie turcă (Ankara)

[1] *Magazin istoric*, nr. 6/1972, 11/1981.

BABILONUL

FABULOSUL ORAŞ AL ANTICHITĂŢII

PIERRE AMIET

Babilonul a fost capitala Babilonie (Mesopotamia de Sud), în mileniile II-I î.e.n., şi a imperiului Noului Babilon (sec. VII-VI î.e.n.). Situat pe rîul Eufrat, la cca. 90 km sud de Bagdad, oraşul există astăzi doar ca o aglomerare de ruine, ce constituie obiectul unor ample lucrări de cercetare şi restaurare, conduse de Departamentul antichităţilor din Irak şi executate în colaborare cu echipe de specialişti din diferite ţări.

Luptînd cu cele mai fragile arme împotriva „timpului nelertător" (materialul de bază folosit la construcţiile oraşului au fost cărămizile de lut nears), civilizaţia babiloniană a învins, vestigiile fastuoaselor monumente de odinioară exercitînd şi astăzi, în pragul mileniului III al unei alte ere, o stăruitoare fascinaţie asupra specialiştilor, ca şi a amatorilor.

Istoricul francez Pierre Amiet, ne propune o călătorie în timp şi spaţiu prin Babilon, conducîndu-ne pe Calea Procesiunilor, pe sub poarta zeiţei Ishtar, pe lîngă turnul Babel, prin templele zeului Marduk, pînă la palatele lui Nabucodonosor şi în împrejurimile lor. Textul este reprodus într-o formă prescurtată. Titlul şi subtitlurile aparţin redacţiei noastre.

Selecţii şi traducere de
Ana Maria ŞERBĂNESCU

Către 450 î.e.n., Herodot a descris Babilonul ca o imensă capitală străbătută de Eufrat, înconjurată de un zid de apărare gigantic, avînd un perimetru de aproape 86 km şi atît de lat încît o cvadrigă putea să circule în voie pe el. În Babilon existau, conform aceluiaşi istoric călător, o sută de porţi de aramă, case cu trei-patru etaje, un palat şi un templu străjuit de acel turn înalt, pe care, după cum spune **Biblia**, descendenţii lui Noe îl înălţaseră cu ambiţia de a ajunge pînă în ceruri. Din istoria oraşului, Herodot nu amintea decît două personaje romantice: Semiramida şi Nitocris. Nimic despre Nabucodonosor... Cît despre obiceiurile locuitorilor Babilonului, el reţinuse îndeosebi vînzarea anuală la licitaţie a femeilor, cele mai frumoase fiind cumpărate de cei bogaţi, cele urîte rămînînd săracilor. În fine, mai povestea că fiecare femeie trebuia, pentru o singură dată în viaţă, „să meargă într-un sanctuar al Afroditei şi acolo să se unească cu un străin". Autoritatea sa de părinte al istoriei a impus multă vreme drept autentice astfel de informaţii fanteziste.

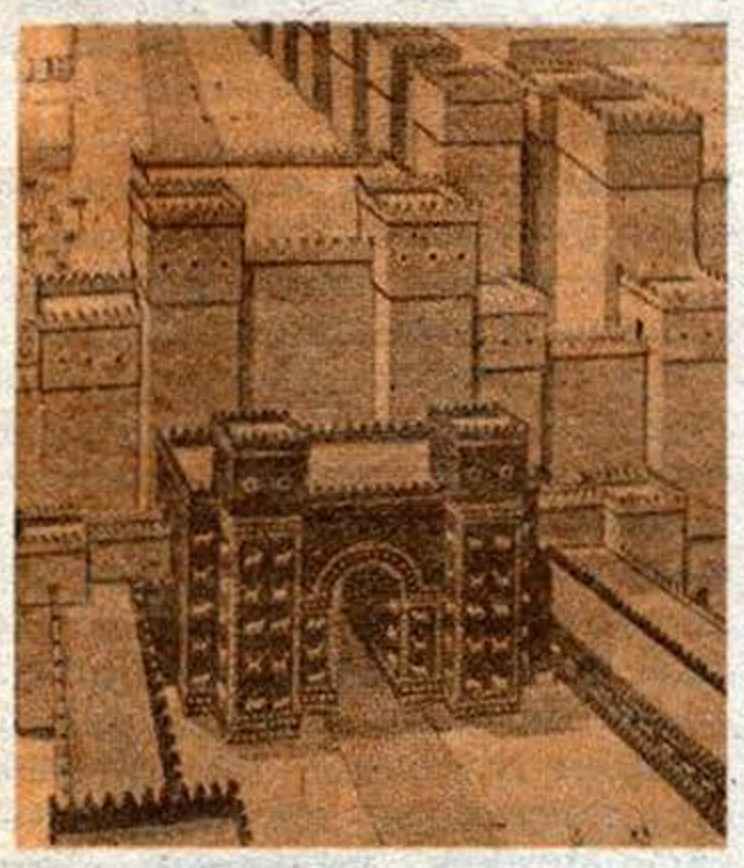

Poarta principală de intrare în Babilon, dedicată zeiţei Ishtar, construită din cărămizi smălţuite în albastru şi decorată cu imagini de tauri şi dragoni — transformată aidoma în Muzeul Pergamon

În p. 46: *prospecţiuni în trecutul îndepărtat, la Babilon. Pe teritoriul Irakului, săpăturile recente efectuate de arheologi dau la iveală noi mărturii ale străvechii civilizaţii mesopotamiene, care a înflorit în antichitate între Tigru şi Eufrat*

Codul lui Hammurabi

Spre deosebire de informaţiile transmise de Herodot, oraşul nu măsura de jur împrejur decît vreo 18 km; Eufratul a trecut într-adevăr prin mijlocul lui, deşi, odată cu scurgerea timpului, albia fluviului s-a deplasat întrucîtva.

În decursul vremii, asiriologii au descifrat mii de texte scoase la lumină. S-a aflat astfel că Babilonul era un oraş relativ tînăr în istoria mesopotamiană. Numele său e menţionat pentru prima oară de-abia către 2250 î.e.n. Nomazi amoriţi, veniţi din extremităţile septentrionale ale deşertului sirian, au fondat o serie de regate, printre care şi Babilonul, unde prima dinastie regală a apărut la începutul sec. XIX î.e.n. Oraşul se numea pe atunci Babila, nume străvechi a cărui semnificaţie fusese uitată şi pe care savanţii au căutat să-l explice printr-o etimologie semitică (**bab** = poarta şi **ili** = zeului). Timp de două mii de ani, aşezarea va purta, în inscripţiile oficiale, numele de Kadingirra, traducerea sumeriană a cuvîntului Babila, sumeriana fiind limba savantă a babilonienilor.

Hammurabi (1792 - 1750 î.e.n.)[1]; cel de-al cincilea rege al primei dinastii babiloniene a amoriţilor a fost suveranul cel mai prestigios al acestei dinastii. Învingîndu-şi, unul după altul, toţi adversarii, majoritatea amoriţi ca şi el, şi-a constituit un imperiu puternic, care îngloba întreg sudul Mesopotamiei. Geniul său unificator s-a manifestat şi în scris, prin redactarea unui cod de legi, descoperit în 1901 pe o stelă la Susa. Un basorelief îl reprezintă pe rege primind de la zeul Shamash, patronul justiţiei, textele legislative[2].

Codul editat de Hammurabi nu era primul. Trei secole înainte, sumerienii întocmiseră şi ei unele asemănătoare. Dar claritatea limbii şi concizia stilului justifică faptul că este considerat, pînă în zilele noastre, ca cel mai faimos monument legislativ al antichităţii preromane.

În continuare, Babilonul a trecut prin grele încercări. După ce a fost supus de arameeni, a căzut sub stăpînirea asirienilor. Locuitorii suportînd greu această aservire, răscoalele s-au ţinut lanţ. De două ori, în cursul sec. VII î.e.n., asirienii le-au distrus oraşul. În 625, guvernatorul său, Nabopalassar, şi-a declarat independenţa şi s-a proclamat rege; el s-a aliat cu mezii şi a pornit împotriva Asiriei atacîndu-i capitala, Ninive[3], în 612 î.e.n.

Nabucodonosor, fiul lui Nabopalassar a înfrînt, în bătălia de la Karkemiş, coaliţia asiro-egipteană, îndepărtînd astfel ameninţarea pe care ambiţiosul faraon Nechao o făcea să planeze asupra ţării sale.

Cînd Nabucodonosor II s-a urcat pe tron, în 605 î.e.n., toate teritoriile fertile, de la Ierusalim la Golful Persic, îi aparţineau, dar totul trebuia reconstruit pentru a ridica un nou Babilon, la nivelul ambiţiilor sale. În timpul domniei lui, Nabucodonosor II a reprimat răscoala Iudeii, a cucerit Ierusalimul şi a strămutat în Mesopotamia o parte din populaţia lui.

Oraşul se întindea pe cele două maluri ale Eufratului, dar edificiile importante se găseau pe ţărmul oriental. O centură exterioară dublă, lungă de 18 km, numită „zidul cel puternic" împrejmuia un teritoriu aproape nelocuit, dar care putea servi ca refugiu pentru locuitori şi vitele lor, în timp de război. Această linie de apărare exterioară era întărită, la nord, de fortăreaţa Babil, astăzi încă înaltă de 22 m, care străjuia palatul de vară al regelui. Un alt palat-cetate proteja palatul principal şi marea poartă consacrată zeiţei războinice Ishtar, „care-şi zdrobeşte duşmanul". Ca într-un muzeu, aici fuseseră aşezate vechi statui, dintre care unele erau pradă de război. Pe lîngă această fortă-

---

[1] Sursele româneşti menţionează ca ani de domnie ai lui Hammurabi 1728-1686 î.e.n.

[2-3] *Magazin istoric*, nr. 7/1970; 10/1976.

reață trecea Calea Procesiunilor, cu pereți din cărămizie mailate, care conducea la poarta zeiței Ishtar și, dincolo de ea, în oraș, trecînd de-a lungul dublului zid protector al Palatului Regal, veritabilă cetate fortificată în chiar interiorul Capitalei.

Palatul fusese construit de Nabopalassar, după modelul simplificat al palatului asirianului Senaherib din Ninive; apartamentul propriu-zis dădea într-o curte pătrată. El se compunea din două săli mari și din trei mici camere private, învecinate cu cele comune. Nabucodonosor II a păstrat neatins edificiul, de fapt modest, alegînd ca soluție optimă pentru a-l mări aceea de a-l reproduce în mai multe exemplare. A dispus deci construirea a patru noi „unități palatale" care comunicau prin culoare laterale. Într-unul din ele, apartamentul principal fusese înlocuit cu o sală imensă: sala tronului.

Grădinile suspendate și turnul Babel

În epoca romană, istorici ca Diodor din Sicilia, de pildă, au descris grădinile suspendate ale Semiramidei, drept una dintre minunile lumii. Dar nici pînă astăzi nu se știe cu certitudine dacă într-adevăr au existat, sau povestea lor e de domeniul ficțiunii, deoarece nu s-a găsit nici o dovadă materială care să le ateste din punct de vedere istoric.

Speranța de a descoperi faimoasele grădini explorînd imensul complex de palate, măsurînd 322 m pe 190 m, nu s-a concretizat niciodată. Nici un text babilonian, dealtfel, nu le menționează. Unii arheologi au crezut că le-au găsit urma într-o construcție, situată în spatele grupului de palate, compusă dintr-un șir de culoare paralele, cu tavanele în arcade. Ei și-au închipuit că aceste arcade susțineau straturi de pămînt dispuse în trepte și irigate cu ajutorul unor pompe care ridicau apa pînă la nivelul lor. De fapt, în aceste culoare, binecunoscute în Orient, se depozitau amfore asemănătoare butoaielor noastre. Era vorba deci de magaziile palatului unde se păstrau alimentele necesare numerosului personal.

De la palat, Calea procesiunilor continua pînă la marele templu al zeului Marduk, patronul Babilonului. O tabletă, denumită *Tableta lui Esagil*, scrisă în 229 î.e.n. de un preot din Uruk, poartă descrierea „secretă" a ansamblului sacru, care forma templul lui Marduk, sau *Esagila*, și a turnului alăturat. Templul lui Marduk era o fortăreață aproape pătrată, cu o curte interioară. Pe axa intrării se deschidea o poartă care dădea în sanctuarul lui Marduk. Aici se găsea statuia zeului, de dimensiuni reduse și destul de ușoară, ca să poată fi purtată cu ocazia procesiunilor, în special în timpul celei prilejuite de sărbătorirea noului an. O sală era rezervată tronului zeului, într-una se găsea patul nunților divine; în fine, altele erau destinate celorlalți zei, căci Marduk, asemenea unui rege, își avea o întreagă curte. Alături de templu, dar izolat într-o incintă, se înalță turnul. În privința amplasării lui, situat, prin tradiție, la sud de micul oraș Hilla, multitudinea ruinelor i-a descurajat pe mulți arheologi să pornească pe urmele lui. Unii s-au dus totuși pînă la Birs Nimrud (în nord-vestul Babilonului) ca să-l găsească, în timp ce alții îl căutau la Aqarquf, în regiunea Bagdadului.

De-abia la sfîrșitul secolului XIX, o echipă de arheologi germani, condusă de arhitec-

Poemul sacrei căsătorii

Într-o zi pe cînd lucram la Muzeul de antichități orientale, din Istanbul, am dat de o tăbliță mică cu numărul 2 461. Era spre sfîrșitul anului 1951. Săptămîni de-a rîndul examinasem, mai mult sau mai puțin în grabă, sertare întregi cu tăblițe, căutînd să identific textele literare necunoscute și inedite pe care le descopeream acolo și să aflu, pe cît posibil, din ce operă, din ce ansamblu făcea parte fiecare dintre ele. Mă străduiam să descurc lucrurile, să fac o primă triere. Știam prea bine că în acel an nu voi mai avea timp să copiez toate tăblițele, așa că trebuia să mă mulțumesc cu cele mai importante.

Cînd am zărit într-unul din sertare, printr-o mulțime de alte piese, acea mică tăbliță cu numărul 2 461, am fost imediat izbit de aspectul și de perfecta ei stare de conservare. Mi-am dat seama că era vorba de un poem compus din mai multe strofe care cînta frumusețea și dragostea. O mireasă bucuroasă proslăvea pe un rege numit Șu-Sin (care domnise asupra țării Sumerului acum patru mii de ani). Am citit și am recitit textul; nu încăpea nici o îndoială, ceea ce aveam în mînă era într-adevăr unul din cele mai vechi poeme de dragoste care au fost scrise vreodată. Am constatat însă imediat că nu era un cînt de dragoste profan. Perechea pe care o evoca nu era a unor îndrăgostiți obișnuiți, ci a unor iubiți „consacrați". Regele și Soția sa „rituală". Pe scurt, am înțeles că era vorba de un poem care se recita, probabil, în timpul celebrării acelei ceremonii sacre, a acelui rit foarte vechi din Sumer, care se numește „Căsătoria sacră". În fiecare an, conform prescripțiilor religioase, regele trebuia „să ia de nevastă" pe una din preotesele Inannei, zeița dragostei și a procreației, pentru a asigura astfel fertilitatea pămînturilor și fecunditatea tuturor ființelor de sex feminin. Această ceremonie avea loc în prima zi a anului și era precedată de serbări și de ospețe însoțite de muzică, cîntece și dansuri. Poemul înscris pe mica tăbliță de la Istanbul fusese recitat, după toate probabilitățile, în timpul uneia dintre aceste sărbătoriri a Anului nou, de către aleasa regelui Șu-Sin[1].

[1] Samuel Noah Kramer, *Istoria începe la Sumer*, Ed. Științifică, București, 1962, pp. 195-196.

tul Robert Koldewey, au explorat sistematic Babilonul. Lucru dificil, deoarece în Mesopotamia templele, palatele şi casele au fost construite din cărămizi nearse, cele mai nimerite împotriva căldurilor sufocante, dar extrem de perisabile. Datorită perseverenţei cu care au fost întreprinse săpăturile, care au durat pînă în 1917, vestigiile au ieşit la iveală; ziduri înalte tencuite cu ţigle emailate, ruine grandioase, deşi sărace în podoabe artistice în comparaţie cu cele asiriene datînd din aceeaşi epocă.

„Templul temeliei cerului şi a pămîntului" era un turn pătrat, clădit din cărămizi nearse, placat cu cărămizi smălţuite şi măsurînd cam 90 m înălţime. El domina cetatea cu cele şapte etaje ale sale, deasupra cărora se afla templul propriu-zis sau *Sahuru*. Semnificaţia acestui cuvînt, desemnînd de obicei o sală unde stăteau străjile, sau o cameră de trecere, ar concorda cu interpretarea dată de Diodor din Sicilia. Conform acestuia, turnul ar fi fost un loc de observaţie pentru celebrii astrologi caldeeni. După Herodot, într-una din încăperile ultimului etaj, ar fi existat un pat şi o masă de aur, dar nici o statuie a vreunei divinităţi: „Numai o femeie, aleasă de zeu, îşi petrecea acolo noaptea". El adaugă sceptic că, „uneori, zeul cobora în templu ca să doarmă în patul pregătit". Acest ritual, de neînţeles pentru un grec, era expresia religiei babiloniene, avînd la bază credinţa în unirea sacră a zeului şi zeiţei, mimată de rege şi marea preoteasă în cursul ceremoniei consacrate noului an.

Este cunoscută versiunea *Bibliei* în privinţa turnului Babel, după care, Dumnezeu „ar fi amestecat" limbile constructorilor, făcîndu-i să nu se mai înţeleagă, pentru a-i pedepsi astfel pentru orgoliul lor. Deşi această încercare, prezentată ca o impietate, n-a fost, poate, decît o expresie a năzuinţei omului de a se apropia de divinitate. Cu scările sale monumentale, astăzi distruse, turnul Babilonului pare să fi fost, el însuşi, „o poartă a cerurilor", iar *Sa-*

Pergamon — Berlin

Spre sfîrşitul anului trecut, aflîndu-mă la Berlin, am fost invitat să mă îndrept spre mileniile antichităţii. În centrul capitalei Republicii Democrate Germane, la doi paşi de Piaţa „Marx-Engels", pe o limbă de pămînt cuprinsă între braţele rîului Spree, pe Kupfergraben, părăsim agitatul nostru veac spre a ne retrage cu 3 000-4 000 ani în urmă. Intrăm într-un adevărat tunel al timpului, în care o colegă germană, Evelin Wieckrorek,

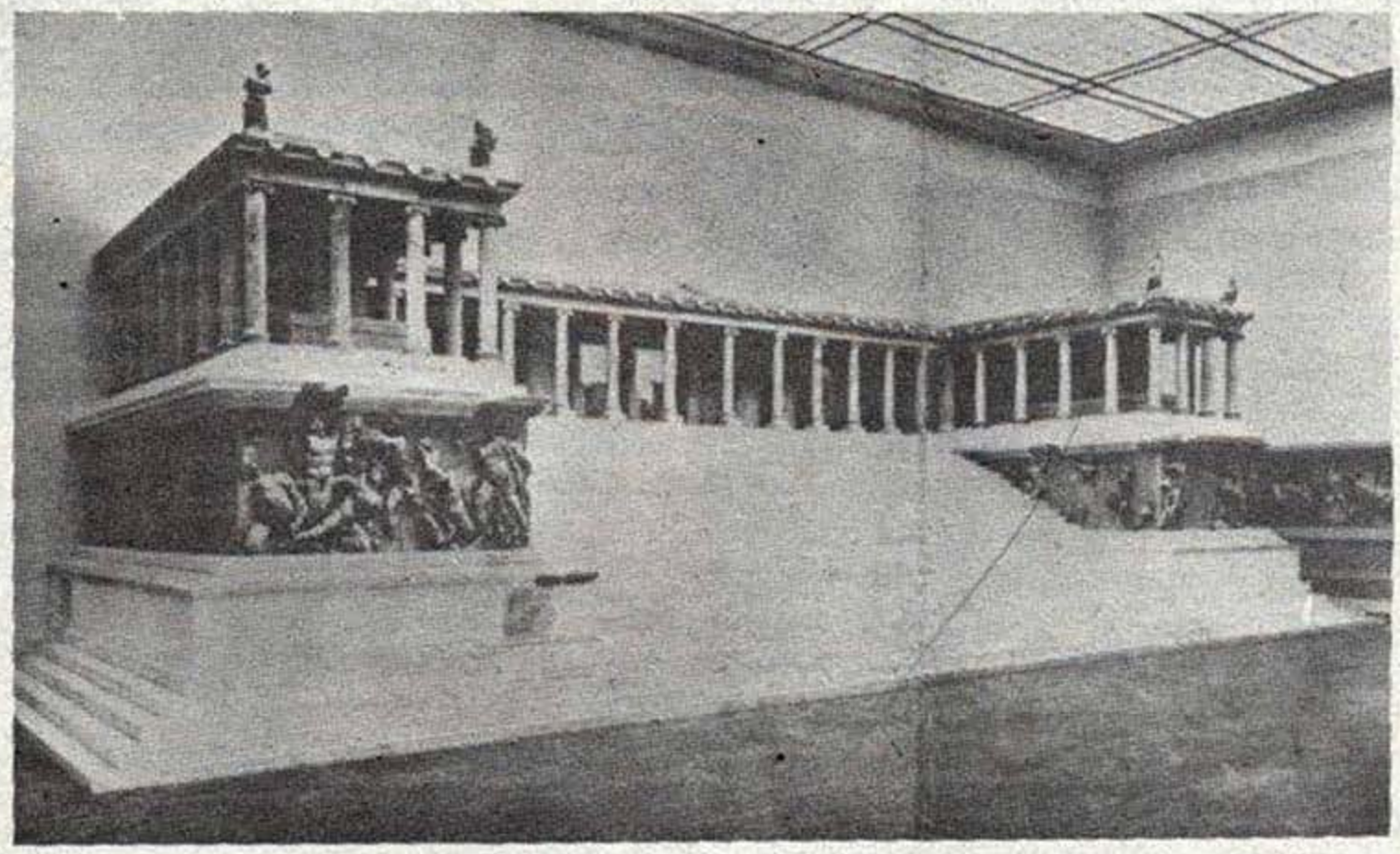

Marea sală centrală a Muzeului Pergamon, construit în condiţii tehnice încă unice în lume, adăposteşte faţada vestică a altarului ce se înălţa odinioară pe acropola Pergamului

avea să ne conducă succesiv pe străzile şi pe sub porţile Babilonului, în templele Pergamului[1], prin faţa a sute şi sute de vestigii arheologice ale civilizaţiilor sumeriană şi asiriană, hitită şi persană, greacă şi romană. Imensa clădire circulară adăposteşte cele mai vaste reconstrucţii în mărime naturală ale antichităţii; principalele piese, ce ocupă săli de sute şi sute de metri, rămîn marea poartă a zeiţei Ishtar şi marea Cale a procesiunilor din Babilon, palatele asiriene şi giganticul altar din Pergam. Opera arheologilor şi specialiştilor germani, care au transferat originalele-unicat, de o valoare artistică şi istorică inestimabilă, atinge perfecţiunea. Cu atît mai mult cu cît actualul muzeu — inaugurat în 1930 — a fost închis la începutul celui de-al doilea război mondial, în timpul căruia a suferit imense stricăciuni de pe urma bombardamentelor, a duelurilor de artilerie şi a luptelor de stradă. După o şedere de cinci ani în bunkere germane, special amenajate, mărturiile vremurilor Troiei şi ale lui Hammurabi, ale lui Nabucodonosor şi Assurbanipal, ale lui Alexandru cel Mare şi Lisimach, ale lui Attalus şi Eumenes II, au făcut o escală de 14 ani în sălile Ermitajului din Leningrad, pentru ca, în 1959, comorile fără egal în lume să se întoarcă în muzeul de pe Spree. Aici sute şi sute de mii de vizitatori păşesc, în fiecare an, pe dalele lumilor trecute.

C. P.

[1] Acropolisul oraşului antic Pergam se înalţă la aproximativ 28 km de ţărmul Mării Egee, în dreptul insulei Lesbos (azi Mytilene), în largile văi ale regiunii coastei de vest a Asiei Minor. Ceea ce a fost odinioară (începînd din sec. VII î.e.n.) cetatea Pergam, face astăzi parte din perimetrul oraşului Bergama, la aproximativ 110 km nord de vechea Smirnă, acum portul Izmir, din partea asiatică a Turciei. Gloria Pergamului, centru cultural al lumii elenistice — cuvîntul pergament, provenit de la numele oraşului, evocă celebra bibliotecă ce se afla acolo — se situează în epoca următoare lui Alexandru cel Mare, cînd sub dinastia Attalizilor el a atins, de asemenea, o mare forţă militară, datorită căreia s-a putut opune ofensivelor neamurilor celţilor, seleucizilor şi bithynienilor. Pentru a celebra victoriile Pergamului, regele Eumenes II (197-159 î.e.n.) a înălţat marele altar în cinstea lui Zeus şi a zeiţei Atena, patroana cetăţii, altar transportat în întregime, la 1878, de către inginerul Carl Humann la Berlin, în baza unui acord cu guvernul turc.

huru un altar, un spațiu intermediar între locuința celestă a zeului și reședința sa terestră, din templul *Esagila*.

Zeii guvernatori

Babilonul avea deja un trecut considerabil cînd, în 605 î.e.n., Nabucodonosor II s-a apucat să-l restaureze. Credințele religioase evoluaseră dar, în esența lor, rămăseseră conforme unei tradiții care dura de peste 2 500 ani, adică de la originea civilizației sumeriene.

Fiecare oraș era guvernat de o monarhie divină. Un mare zeu, înconjurat de curtea sa, era nu numai stăpînul unui sector determinat al lumii, ci și atotputernic în orașul care-l adoptase, asigurîndu-i, în schimb, prosperitatea, veghind buna rînduială a forțelor cosmice, de care depindeau fertilitatea pămîntului, fecunditatea oamenilor și cea a animalelor. El își împărțea puterea cu o zeiță-mamă: nunta lor era sărbătorită în pragul fiecărui an. Regele și marea preoteasă jucau, cu această ocazie, rolul cuplului divin, dînd simbolic naș ere zeului-fiu, personificare a noii vegetații. În fiecare an, vremea recoltei coincidea cu moartea tînărului zeu-rege și, dacă era plîns, era, de asemenea, admis că moartea lui făcea parte din ordinea lumii. În anul următor totul reîncepea.

Zeii, avînd fiecare domeniul său, erau organizați într-un soi de sistem de guvernămînt, însărcinat să păstreze ordinea lumii. Trei mari zei — Anu, cerul; Enlil, vîntul și atmosfera; Ea, apa — formau triada supremă. Urma apoi triada astrală — Sin, luna; Shamash, soarele; Ishtar, planeta Venus — și zeii războinici, patronii furtunilor și uraganelor. Marduk era unul dintre ei, dar locul său modest a devenit jenant cînd orașul pe care îl proteja era considerat centrul lumii. Hammurabi a proclamat atunci că triada supremă i-a atribuit lui Marduk cea mai înaltă demnitate. Rămînea numai să fie explicat în ce mod.

Cu ajutorul imaginației, fiecare zeu a fost prezentat ca un aspect al lui Marduk, personificînd una din prerogativele sale. Apoi, teologii, punînd cap la cap cele mai vechi tradiții relative la crearea lumii, au compus un mare poem liturgic relatînd despre luptele dintre ființele divine elementare — Tiamat, marea sărată, Apsu, apa dulce — și zeii propriu-ziși, cărora ele le dăduseră naștere. Tiamat a creat o armată de monștri pentru a-i omorî pe zei și a rearunca lumea în haos. Înspăimîntați, zeii au renunțat să se mai apere, cînd tînărul Marduk a acceptat să preia conducerea ostilităților, cu condiția de a fi învestit, de către ei, cu puterea supremă. Astfel s-a făcut că, după o bătălie eroică, a devenit primul dintre zei, ceilalți păstrîndu-și puterile — căci, niciodată în gîndirea lor, babilonienii nu au reușit să conceapă o unică divinitate, într-atît de apăsătoare erau vechile tradiții legate de organizarea societății și a monarhiei.

Sfîrșitul Babilonului s-a tras dintr-un fel de război religios. În 559 î.e.n., un oarecare Nabonide, fiul unei preotese a lui Sin — zeul lună — a fost chemat să domnească. Curînd acest prinț habotnic a exasperat clerul lui Marduk, deoarece acorda preferințele sale templelor lui Sin, din Ur, și celui al lui Harran, din Siria. În aceste condiții, e ușor de înțeles că Babilonul, în 539, l-a întîmpinat pe Cyrus, regele mezilor și perșilor, ca pe un liberator. Nu numai că el s-a declarat credincios lui Marduk, dar în loc să domnească prin teroare, ca Nabonide, a știut să-și arate iscusința în relațiile cu locuitorii Babilonului, eliberînd și evreii captivi și lăsîndu-i să se reîntoarcă în Ierusalim. Marele oraș își pierduse însă pentru totdeauna statutul său de putere independentă. Iar triumful elenismului avea să consemneze declinul civilizației babiloniene.

ISTORIA — DEFINIȚIA OMULUI DESPRE SINE ÎNSUȘI

(Urmare din p. 40)

Toate acestea se adresau Clarissei Bader. Daniel Stern nu este mai bine tratată; își primește și ea „porția": „Această carte [**Histoire des commencements de la République aux Pays-Bas**] este vădit o carte de femeie... prin lipsa viziunii de ansamblu, de adîncime, de originalitate, de vigoare înflăcărată; calități specifice bărbaților, femeile avînd în schimb altele: grația, eleganța, finețea... Doamna Stern nu le are nici pe acestea".

Lovitura este dură; dar cînd îți masculinizezi numele, te expui la asemenea atacuri.

— Așadar, Barbey d'Aurevilly trimite pe istoricii-femei la cratița de dulceață, la lucrul de mînă și, mai ales, la feminitate.

— Ghetou sau gineceu, nu contează numele acelei lumi închise și derizorii în care trudesc femeile-istorici ale anilor 1860 și ale deceniului următor. Anumite semne anunță, dacă nu un sfîrșit, cel puțin un început. Foulques de Villaret tipărește **Élection de Thibaut d'Aussigny au siège Épiscopal d'Orléans, 1448-1450** (Alegerea lui T.A. pe scaunul episcopal de la Orléans), și, tot în 1875, doamna Cocheris publică o **Histoire de l'Empire d'Allemagne** (Istoria Imperiului Germaniei). Subiectele n-au nimic feminin. Fără îndoială, nu este un rezultat al întîmplării că cele două autoare, profesoare la Sorbonne, își menționează titlurile universitare. Semn premergător al unor vremuri în care instrucțiunea, această mare nivelatoare, va face ca distincția între istoriografia feminină și istoriografia masculină să devină un nonsens.

— Într-adevăr un nonsens al zilelor noastre, cînd, pentru a cita un singur exemplu al locului pe care femeia a știut să și-l impună în știința și societatea franceză — în înalta funcție de președinte al celebrei dv. Universități Sorbonne I se află o femeie: prof. dr. Hélène Ahrweiler.

Interviu realizat de

Cristian POPIȘTEANU,
Ana Maria ȘERBĂNESCU

MIZA PETROLULUI (II)

O dispută în culisele războiului mondial

Dr. EUGEN PREDA

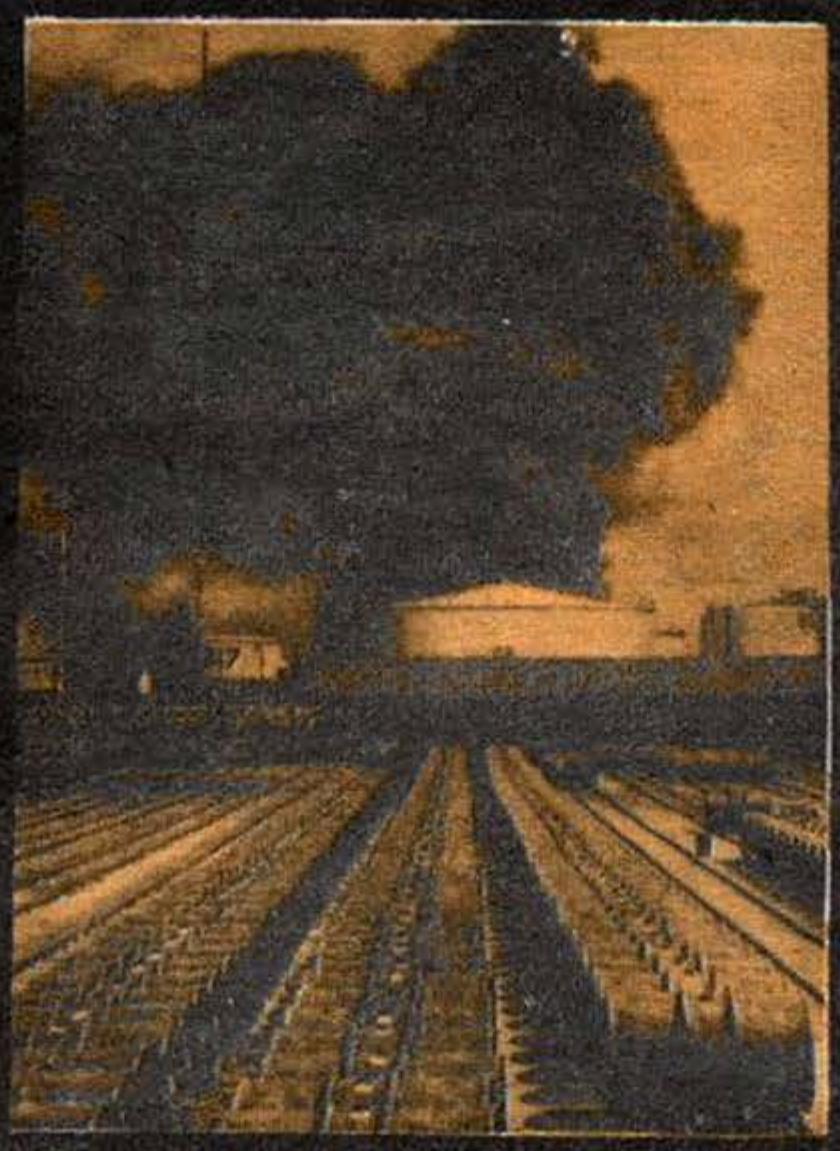

Secretarul de stat interimar (**Edward Stettinius jr.**) către reprezentanții diplomatici din unele republici americane (**Columbia, Ecuador, Paraguay și Venezuela**).

Washington, 17 februarie 1944

Strict secret

Pentru stricta dv. informare confidențială. Sîntem angajați în dezvoltarea unei ferme politici externe petroliere postbelice. Convorbiri exploratorii vor fi inițiate curînd între acest guvern și cel britanic în probleme de interes mutual referitoare la petrolul Orientului Mijlociu. Este chiar posibil ca aceste convorbiri să ducă la discuții asupra petrolului internațional cu competență mai mare... Departamentul (**de Stat**) i-a informat (**la 2 februarie pe conducătorii companiilor petroliere americane care operează în străinătate**) că guvernul nostru, avînd în vedere importanța petrolului în (**actualul**) război și pe termen lung, favorizează dezvoltarea resurselor petroliere externe și întîmpină cu bucurie participarea companiilor americane în această dezvoltare. Guvernul nostru adoptă poziția clară că, în cazul în care vreo țară acordă străinilor drepturi de explorare pentru sau dezvoltarea resurselor de petrol, resortisanților Statelor Unite trebuie să li se acorde posibilități egale cu resortisanții oricărei țări pentru a obține astfel de drepturi.

În enormul trafic de corespondență diplomatică secretă din anii celui de-al doilea război mondial instrucțiunile citate mai sus dezvăluie, din limitata parte acum vizibilă a aisbergului care o reprezintă politica petrolului, ajungerea la un punct nodal. Antecedentele ca și implicațiile au jalonat nu numai cursul relațiilor interaliate dar și noua înfățișare a hărții explorării și exploatării petrolului și lupta pentru influență și dominare în zonele, tot mai întinse, care-l posedau.

„Ofensiva" diplomatică americană în direcția petrolului Orientului Mijlociu s-a generalizat încă de la începutul anului 1943. Ea a fost precedată nu numai de o intensificare a activității companiilor petroliere din Statele Unite, dar și de călătoriile în zonă ale trimișilor personali ai președintelui Roosevelt în 1942, unele episodice ca cea a fostului candidat republican Wendell Wilkie, altele avînd continuitate ca ale generalului P.J. Hurley, fost ministru de război, și locotenent-colonelului Harold Hoskin. La 14 decembrie 1942 Ambasada americană la Londra a remis la Foreign Office un memorandum privind Iranul, pe care un document din 4 ianuarie 1943 al Ministerului de externe britanic îl considera expresia „importanței crescînde a interesului guvernului Statelor Unite în Persia".

Cînd petrolul Orientului Mijlociu „face cu ochiul"

De la debutul anului 1943, conform documentelor publicate ale Departamentului de Stat, la Washington nu se mai considera că Orientul Mijlociu ar fi o „zonă exclusivă" britanică. La 12 februarie, ministrul rezident american la Bagdad este instruit să dea „sprijin diplomatic N.E.D.C. în dezvoltarea unei concesiuni în zona Basra... guvernul american pledînd în această chestiune principiul egalității pentru cetățenii tuturor națiunilor". Autoritățile britanice blochează însă tentativa. Dar, în aceeași lună (potrivit dezbaterilor din Comitetul senatorial de investigare a resurselor de petrol desfășurate la Washington în 1945), s-a manifestat preocuparea companiei Texaco — împărtășită membrilor guvernului american — că britanicii, prin sprijinul financiar dat Arabiei Saudite, ar putea prelua interesele petroliere în această țară. Ministrul de interne Harold Ickes l-a convins pe președintele Roosevelt că britanicii amenință concesiunea companiei petroliere americane în Arabia Saudită. După cum remarca autorul american Leonard Mosley (*Power Play. Oil in the Middle East*, London Random House, New York, 1973), „manevra a fost bine aleasă ca moment. Existau multe discuții în Congres și în presă în legătură cu viitorul rezervelor de petrol americane (apreciate că s-ar epuiza) și șefii de stat major și-au făcut cunoscută dorința de a dispune de o rezervă de petrol în Orientul Mijlociu pentru uzul forțelor armate în momentul cînd războiul se deplasa în Oceanele Indian și Pacific". La 18 februarie, președintele Roosevelt a decis extinderea Legii de împrumut și închiriere asupra Arabiei Saudite, deoarece „apărarea Arabiei Saudite este vitală apărării Statelor Unite". Cum constată Mosley, astfel, fără să coste un cent companiile americane, s-au găsit banii pentru a exclude interferența financiară britanică în Arabia Saudită. În fapt, lucrurile n-au decurs chiar atît de simplu. După ce ambasadorul american la Cairo, Alexander C. Kirck, care era acreditat și în Arabia Saudită, îl vizitase pe regele Ibn Saud pentru a-l informa de decizia președintelui Roosevelt, guvernul saudit a întrebat autoritățile britanice dacă au vreo obiecție în cazul că vor cere furnizarea de arme prin procedura Legii de împrumut și închiriere. Guvernul britanic, după cum s-a aflat la Washington, a răspuns că o astfel de solicitare poate fi făcută ori prin Legația Arabiei Saudite la Londra ori prin Legația engleză la Jeddah. „Cu alte cuvinte, constată secretarul de stat C. Hull, guvernul Arabiei Saudite ale cărui *interese economice prime* sînt strîns conexate cu cele ale Statelor Unite în virtutea concesiunii acordate unei companii americane de a asista în dezvoltarea *uneia dintre cele mai mari* rezerve de petrol din lume, a fost informat că-și poate asigura echipamentul american de împrumut-închiriere numai prin intermediul autorităților britanice". În consecință, Hull era de părere „să fie inițiate imediat măsuri de a se face cunoscut agențiilor corespunzătoare ale administrației și guvernelor independente din Orientul Apropiat, cu excepția Turciei (dat fiind aranjamentul la care s-a căzut de acord la Casablanca)[1], că este politica guvernului nostru de a saluta solicitările oficialităților acestor guverne privind disponibilul de furnituri militare americane care să vină în întîmpinarea nevoilor lor și că astfel de furnituri vor fi trimise direct, dacă este posibil".

Deși, într-adevăr, în anii 1943 și 1944 în presa americană a fost strîmită zarvă în legătură cu „epuizarea" rezervelor de petrol naționale, aceasta a fost, mai curînd, o „cortină de fum" protectoare și justificatoare a demersurilor din culise. Mai ales că nu se poate omite că, în anii războiului, Statele Unite nu numai că s-au menținut ca prima țară producătoare de petrol dar, în valoare absolută, și-au sporit enorm producția, capacitatea de rafinare și prelucrare a petrolului, dezvoltînd tehnicile petrochimiei, care s-au impus în perioada postbelică.

Rațiunile demersurilor au fost expuse astfel în memorandumul din 8 iunie al șefilor de stat major adresat președintelui Roosevelt: „În interesul securității naționale este presant să se întreprindă măsuri imediate de asigurare a unui control continuu de suficiente rezerve petroliere care să satisfacă necesitățile țării. În conformitate cu aceasta se propune organizarea de către Corporația Reconstrucției Financiare a unei corporații numai cu scopul achiziționării rezervelor străine dovedite de petrol. Aceasta ar include achiziționarea participațiilor de control în concesiunile petroliere din Arabia Saudită de către Guvernul S.U.A., cu specificarea că această corporație ar putea achiziționa participații și în alte proprietăți". După trei zile, Departamentului de Stat i-au fost comunicate acordul Casei Albe la acest memorandum și indicația de a întreprinde „eforturi imediate de a se obține de la Arabia Saudită concesiuni petroliere pentru guvernul Statelor Unite în scopul stabilirii unei rezerve de combustibil petrolier a marinei, similare celor existente în Statele Unite".

Trecerea la aplicarea acestei orientări, chiar înainte de a se ajunge la puternice ciocniri cu Marea Britanie, a provocat frămîntări și conflicte chiar în Statele Unite ale căror prelungiri s-au introdus, de asemenea, în țesătura politicii internaționale a petrolului. Chiar la sfîrșitul lunii iunie 1943 a fost instituită Corporația Rezervelor Petroliere (P.R.C.) pentru a asigura obținerea de noi concesiuni petroliere în lume, în special în Orientul Mijlociu și imediat în Arabia Saudită. În Consiliul de administrație al P.R.C. au intrat: secretarul de stat, Cordell Hull, ministrul de răz-

[1] La întîlnirea Roosevelt-Churchill (14-24 ianuarie 1943) s-a convenit că „Turcia se află în teatrul de responsabilitate britanic și că toate problemele referitoare la Turcia vor fi tratate de Marea Britanie în același fel în care problemele privitoare la China sînt tratate de Statele Unite".

boi, H. Stimson, ministrul flotei militare, colonelul Knox, irectorul Oficiului economiei de război L. Cowley și, în calitate de președinte, ministrul de interne Harold Ickes, care avea și funcția de Administrator al petrolului în scopuri de război. Printre variantele ce au fost examinate a fost și achiziționarea imediată a întregului stoc de acțiuni ale lui Californian Arabian Standar Oil Company (C.A.S.O.C.). Aceasta, după cum i s-a raportat lui Roosevelt, prezenta însă ca dezavantaj „repercusiuni internaționale de nedorit și, îndeosebi ar putea provoca îngrijorarea Marii Britanii și U.R.S.S. și ar putea întări tendința unor țări latino-americane de a proceda, mai departe, pe calea naționalizărilor". Se mai lua în considerare ca o astfel de implicare să declanșeze „un atac dureros" din partea companiilor petroliere. De aceea se prefera ca întreaga operațiune să fie întreprinsă sub auspiciile unui contract între P.R.C. și C.A.S.O.C. Administrația avea să constate că monopolurile petroliere „nu doreau să-și bage nasul" în afacerile lor, cum a remarcat H. Ickes, mai ales că, așa cum a spus-o tot el, „între timp, dat fiind că Rommel fusese alungat din Africa de Nord, se simțeau în siguranță în concesiunile lor".

Pentru administrația americană problema, implicînd și angajarea de negocieri cu Marea Britanie, s-a complicat și datorită unui conflict de personalități care masca un alt conflict de interese: Cine să răspundă de negocieri? Ambasadorul britanic la Washington, lordul Halifax, a redat chestiunea într-o manieră anecdotică într-unul dintre rapoartele sale: „Stettinius mi-a spus ce s-a întîmplat aici în chestiunea petrolului. Într-o zi, Ickes s-a dus la președinte, care i-a spus: «Aș dori să știu ce părere ai avea, Harold, să conduci tu grupul nostru?» Cînd Hull a auzit aceasta, s-a dus drept la președinte și i-a spus că Departamentul de Stat trebuie să fie însărcinat cu toate negocierile externe. Președintele a afirmat atunci: «Ei bine, atunci le vei conduce și Harold le va prezida cînd nu vei avea timp de ele»". Oricum, la Londra se considera că formarea P.R.C. va conduce „la o foarte periculoasă competiție cu interesele britanice", deși Roosevelt îl asigura pe Churchill într-o scrisoare că „nu ne fac cu ochiul cîmpurile voastre petroliere din Irak și Iran".

Un acord neintrat în vigoare distruge „linia diviziunii"

Opinia la Washington în primăvara 1943 concorda cu aprecierile raportului generalului Patrick Hurley, transmis la 13 mai din Cairo: „În ultimul sfert de veac Orientul Mijlociu a fost recunoscut ca o sferă de influență britanică... Marea Britanie nu mai posedă esențialul puterii necesar menținerii rolului tradițional de influență dominantă în Orientul Mijlociu". Hurley propunea președintelui „integrarea politicii anglo-americane în Iran și menținerea unor relații corespunzătoare cu rușii, care să se efectueze mai curînd sub conducerea dv. decît a britanicilor". Printre motivele unei „politici mai active" americane în Iran, C. Hull avea, dealtfel, să enumere: „dintr-un mai direct punct de vedere egoist este în interesul nostru ca nici o mare putere să nu se stabilească în Golful Persic vizavi de o importantă dezvoltare petrolieră americană în Arabia Saudită". Cum însă atrăgea atenția amiralul W.D. Leahy, șeful statului major personal al președintelui, „Iranul a fost acceptat pentru scopuri de război ca o responsabilitate britanică", oficialitățile au recurs la o serie de mijloace care le stăteau imediat la dispoziție.

Petrolul din Arabia Saudită, ajuns la o extracție de 12 500 barili/zi și cu perspectiva de 100 000 barili/zi, era rafinat în Bahrein, aflat sub control britanic. C.A.S.O.C. a fost autorizat să construiască o mare rafinărie în Arabia Saudită, decizia, după cum consemnează un document datat 26 iulie, fiind „bazată pe anticiparea necesităților militare în Pacificul de Sud-Vest, întărită de concluzia că ar fi recomandabil, pe termen lung, să atragem aprovizionarea din Golful Persic pentru cantitățile necesare decît din aprovizionarea noastră internă". Prioritatea acordată acestui proiect era însoțită, după cum i-a scris Hull lui Ickes, de semnalarea că „trebuie să avem clar în minte că extinderea avantajelor britanice servește consolidării pozițiilor lor postbelice în Orientul Mijlociu pe seama intereselor americane... Am aflat cu considerabilă aprehensiune de proiecte de extindere a instalațiilor lui Anglo-Iranian Oil Company, un concern aflat total în proprietate engleză și care dispune de acum de cea mai mare rafinărie existentă; de o nouă conductă cu Mediterana pentru cîmpurile petroliere irakiene, un proiect de care va beneficia Iraq Petroleum Co., în care britanicii au pachetul de control (noi o minoritate) și de o nouă rafinărie în India, care va utiliza petrol din Qatar și alte [locuri] în care petrolul este controlat de britanici... Pe de altă parte, știm că există alte cîteva proiecte de rafinării care au fost avansate de companiile americane deținătoare de petrol în Orientul Mijlociu, unul ca alternativă la propunerea C.A.S.O.C., pentru o rafinărie mai mică decît cea avută inițial în vedere pentru Arabia Saudită. Considerăm că trebuie acordată deplină atenție acestor propuneri și că în raport direct cu necesitățile de război, acestea ca și alte posibile extinderi ale facilităților americane trebuie să aibă prioritate asupra oricărei extinderi a instalațiilor britanice în Orientul Mijlociu. Noi considerăm că puternice critici vor surveni dacă instalațiile petroliere britanice vor fi mai departe extinse pentru scopuri și cu materiale americane, fiindcă în acest fel se va întîrzia dezvoltarea întreprinderilor americane, se vor leza deținerile lor și s-ar tinde să se facă țara noastră dependentă în viitor de petrolul britanic". O urmare a acestei orientări a fost opoziția autorităților de la Washington față de proiectul construirii unei rafinării la Bombay, deși ar

fi fost proprietatea unor companii americane. În schimb, Departamentul de Stat îl instruia pe ministrul Statelor Unite la Teheran să sprijine demersurile firmelor americane de a obține concesiuni petroliere în sudul Iranului, mai ales că aceste intenții stimulaseră companiile britanice să se preocupe, la rîndul lor, de aceeași zonă. Cu un an mai tîrziu, în toamna 1944, aceste demersuri, separate, ale companiilor americane și britanice au fost considerate la Washington și Londra ca fiind printre cauzele cererilor sovietice de concesiuni petroliere în nordul Iranului. Statele Unite și Marea Britanie au convenit să prevină o astfel de situație, ceea ce s-a reflectat și la convorbirile lor prilejuite de întîlnirea Roosevelt-Churchill din Malta, premergătoare Conferinței de la Ialta (februarie 1945)[1], cît și în poziția ce au adoptat-o chiar în timpul Conferinței din Crimeea. Dar această colaborare nu a diminuat cu nimic acuitatea conflictului anglo-american referitor la petrolul Orientului Mijlociu, dat fiind în prima jumătate a anului 1944 „îngrijorarea lui Churchill privind interesele și activitățile americane legate de rezervele de petrol ale Orientului Mijlociu", cum se exprimau editorii corespondenței secrete dintre premierul englez și președintele Statelor Unite.

Preocuparea existentă la Londra și-a găsit confirmarea încă înainte să cadă cortina peste anul 1943, cînd secretarul de stat a propus începerea „de convorbiri neformale și preliminarii referitoare la problemele petrolului Orientului Mijlociu". Dar, în pofida insistențelor americane, guvernul britanic nu s-a grăbit să răspundă și, abia la 7 februarie 1944, le-a acceptat sub condiția „extinderii lor ulterioare pentru a acoperi subiectul în aspectul său general" (global). Numai în funcție de rezultatul unor convorbiri preliminare, care să se desfășoare la Londra, guvernul britanic ar fi fost de acord să fie continuate la nivel ministerial. Partea americană a escaladat presiunile. La 16 februarie, au apărut informații că un Comitet investigînd programul de apărare, sub președinția senatorului H. Truman, a propus ca aliaților Statelor Unite — în special Marii Britanii —, să li se ceară să transfere Statelor Unite rezervele de petrol pentru a compensa „excesiva epuizare" a rezervelor americane datorată războiului. Lordul Halifax a fost instruit, imediat, de Foreign Office să obțină asigurări că „discuțiile nu vor privi drepturile existente asupra proprietăților sau produselor petroliere". Departamentul de Stat i-a explicat că referirile la „drepturile de concesiune" din agenda propusă de partea americană s-ar referi la „viitoarele concesiuni", că președintele insistă să fie anunțate imediat convorbirile și că ele să se țină la Washington și la nivel ministerial. Demersul personal al lui Halifax la președinte n-a dat rezultat. La 20 februarie, Churchill i-a telegrafiat lui Roosevelt, solicitînd ca discuțiile în prima fază să ia un caracter tehnic și atrăgîndu-i atenția că „în unele cercuri de aici există aprehensiunea că Statele Unite au o dorință de a ne deposeda de bunurile noastre petroliere din Orientul Mijlociu de care, între altele, depinde întreaga aprovizionare a flotei noastre".

Replica nu întîrzie. După două zile, Roosevelt se declară „neliniștit de zvonul că britanicii doresc să se interfereze în rezervele de petrol ale Arabiei Saudite. Probleme care dau naștere la zvonuri și aprehensiuni de acest fel indică limpede puternica necesitate de a se ajunge la o înțelegere de bază între cele două guverne referitor la petrolul Orientului Mijlociu, care înțelegere să conducă la acorduri petroliere cu rază de acțiune mai largă". Respingînd poziția britanică, Roosevelt comunică intenția de a prezida personal prima ședință a convorbirilor. Churchill răspunde că guvernul britanic „este foarte tulburat" de deschiderea unei largi diferențe de păreri „asupra unui asemenea subiect și în acest moment" și cere să nu se facă nici un anunț public asupra negocierilor pînă ce problema nu va fi reexaminată de Cabinetul de război. A. Eden opinează să se înceapă totuși discuțiile, satisfăcîndu-se într-un fel această cerere americană, dat fiind marea dependență de echipamentul de producție, rafinare și distribuție a petrolului furnizat de Statele Unite. Dar și Roosevelt, la 3 martie, pentru a urgenta deschiderea lor, dă un răspuns încurajator, deși neprecis, în întîmpinarea solicitărilor britanice de garanții: cîmpurile de petrol din Iran și Irak „nu-i fac cu ochiul". La 7 martie, Churchill ține să înregistreze că „nu există dorință din partea guvernului Statelor Unite de a propune transferul proprietăților și intereselor noastre în Iran și Irak, care noi presupunem include și proprietățile noastre în altă parte". Totodată, Churchill propune să se dea publicității, ceea ce s-a și întîmplat în aceeași zi, un comunicat referitor la începerea de „convorbiri preliminarii și exploratorii asupra problemelor petrolului", care „în prima fază" se vor desfășura la nivel de experți la Washington.

„Convorbirile exploratorii" au avut loc între 18 aprilie și 3 mai 1944, britanicii folosind înaintea, în timpul și după încheierea lor, ceea ce Churchill denumea „puterea amînărilor". Produsul lor a fost un „memorandum de înțelegere", al cărui proiect a fost prezentat de Statele Unite și a cărui urmare se preconiza a fi un acord oficial între cele două guverne. Din prima fază, preambulul declară că „guvernele Statelor Unite și Regatului Unit, ai căror naționali împreună dețin, într-o substanțială măsură, drepturile de exploatare și dezvoltare a resurselor de petrol din alte țări" recunosc că resursele mondiale de petrol sînt adecvate „pentru viitorul previzibil". Primul articol anunță intenția celor două guverne: (1) de a asigura o aprovizionare corespunzătoare de petrol „tuturor țărilor iubitoare de pace"; (2) de a aplica principiul posibilităților egale în „achiziționarea drepturilor de explorare și dezvoltare în zone care nu sînt concesionate"; (3) să „respecte toate contractele valide de conce-

[1] *Magazin istoric*, nr. 2-6/1967.

(Continuare în p. 61)

CÎȘTIGĂTORII CONCURSULUI
CINE? UNDE? CÎND?

„Concursul Cine? Unde? Cînd? mi-a plăcut foarte mult" (Bernat Novac, muncitor la Uzina „Oțelul Roșu", din Oțelu Roșu; „Participînd și la actuala ediție a concursului, vreau să aduc un cald elogiu muncii neobosite a redacției care se străduie să ofere cititorilor momente de recreere și învățătură" (Valeriu Maliujenco, ceramist la Întreprinderea de sticlărie și porțelan din Dorohoi); „Consider un act de cultură preocuparea redacției Magazin istoric pentru organizarea de concursuri" (Sabin Vălean, statistician medical, din Brad, jud. Hunedoara); „Sînt bucuroasă că pot să-mi îmbogățesc cunoștințele de istorie participînd la cel de-al doilea concurs organizat de revistă în 1981" (Roxana Iorga, elevă clasa a IX-a, Liceul de filologie-istorie din Bacău).

Sînt numai cîteva dintre gîndurile exprimate de numeroși participanți la ediția a II-a 1981 a concursului Magazin istoric, care, odată cu scrisorile conținînd răspunsurile la cele două serii de întrebări, au ținut să ne împărtășească și sentimentele și gîndurile lor, să adreseze propuneri și sugestii pentru viitoarele ediții ale concursului.

Mii și mii de participanți din toate județele țării, — muncitori, țărani, elevi, ingineri, ostași, profesori, învățători, cadre medicale, pensionari, — mai presus de răspunsurile lor reflectă prin bogata corespondență a concursului Cine? Unde? Cînd? marea dragoste a cititorilor noștri pentru istorie, pentru multimilenara și glorioasa istorie a poporului român — temelie a prezentului socialist al României.

La încheierea concursului — un scurt bilanț. Au participat 19 834 concurenți, dintre care 4 566 au dat răspunsuri exacte la toate cele 20 întrebări. La întrebarea nr. 10 din seria I, care, se pare, a creat unele „probleme" unui mare număr de participanți care au consultat alte surse — noi am menționat cît se poate de clar că unica sursă a răspunsurilor este colecția revistei pe 1981. Bine au făcut deci acei cititori care au citat revista, chiar dacă au menționat și celelalte variante.

Întrucît numărul participanților cu răspunsuri exacte depășește de circa 40 ori numărul premiilor, desemnarea celor 130 cîștigători s-a făcut, ca și la edițiile precedente, prin tragere la sorți. Înainte de a prezenta numele cîștigătorilor, facem următoarele precizări:

— Premiile în obiecte vor fi ridicate de la sediul redacției, intrarea Ministerului nr. 2, parter, începînd cu data de 15 martie a.c. (luni-vineri, orele 15-17, sîmbăta 9-13).

— Cîștigătorii din provincie care nu se pot deplasa la București sînt rugați să ne ceară formularul tip pentru a delega o persoană să ridice premiul.

— Abonamentele la Magazin istoric pe un an și, respectiv, 6 luni, vor fi făcute începînd cu luna iulie 1982.

Și acum iată-i pe cîștigătorii concursului Cine? Unde? Cînd? cărora le adresăm, ca și tuturor participanților, călduroasele noastre felicitări și urări de noi succese în activitatea ce-o desfășoară.

PREMIUL I 1 televizor Olt

1. GAVRILĂ G. COSTEA, București, mecanic utilaje speciale

PREMIUL II 2 casetofoane Star

1. RUXANDRA FARTAȘ, com. Felnac, jud. Arad
2. VASILE-DANIEL DIANU, com. Poiana Mare, jud. Dolj

PREMIUL III 2 radioreceptoare Gloria 2

1. LIVIU IVAN, Piatra Neamț
2. VASILE I. BUTUM, București

PREMIUL IV 10 aparate foto Orizont amator

1. ELENA ZĂVOIANU, com. Beba-Veche, jud. Timiș
2. IANCU SIMION, com. Valea Măcrișului, jud. Ialomița
3. LETIȚIA GRAMA, Brașov
4. PETRA SĂVU ESCU, București
5. ION C. DINU, com. Glodeanu-Siliștea, sat Cotorca, jud. Buzău
6. LIVIU D. GHINGHINĂ, Cîmpina
7. GHEORGHE LAZĂR, Municipiul Gheorghe Gheorghiu-Dej
8. ȘTEFAN N. IONESCU-DIDU, Timișoara
9. DRAGOȘ SENIN, București
10. ION GH. VÎȚĂ, Craiova

PREMIUL V 10 stilouri Pelikan

1. IOAN PASCULET, Bușteni, jud. Prahova
2. ION MOT, Caransebeș
3. CLARA POPESCU, Suceava
4. CORNELIU BOLEA, com. Costești, jud. Vaslui
5. MARIAN FELIX, Baia Mare
6. ION N. CARPEN, Vălenii de Munte
7. ROXANA NICOLAE, București
8. ION LĂZĂROIU, București
9. OTILIA PRESECAN, Turda
10. ALEXANDRU GROZA, Oradea

PREMIUL VI 10 aparate foto Smena 8 M

1. ȘTEFAN-RADU IONESCU, Brașov
2. LIVIU CONDURACHE, sat Manolești-Vale, com. Mihai Eminescu, jud. Botoșani
3. MOISE MĂDUȚA, Oradea
4. IOAN CIOCAN, com. Remetea, jud. Bihor
5. DOINA-PAU A ONUȚĂ, Iași
6. COSTACHE PRUTEANU, Ploiești
7. PAVEL STOICA, Oena Mureș, jud. Alba
8. NECULAI ARHIRE, Vaslui
9. ELENA DAFINESCU, București
10. MIHAIL TEODORESCU, Brăila

PREMIUL VII 20 truse stilou Sirius

1. AURORA MOISESCU, Brăila
2. ȘTEFANIA SIMONA JIANU, București
3. ADRIAN DIACONU, Slatina
4. DUMITRU N. CODIȚOIU, Tîrgoviște
5. VASILE MANTU, Brașov
6. DUMITRU RĂDUCIOIU, sat Negrilești, com. Munteni, jud. Galați
7. EMILIAN GIURESCU, com. Breznița-Motru, jud. Mehedinți
8. MARIN FOTACHE, Buzău
9. DANIELA EPURE, București, com. Pantelimon
10. TRAIAN BIRĂU, Drobeta-Turnu Severin
11. ION VIJULIE, Fălticeni
12. CONSTANTIN DUMITRESCU, București
13. VERONICA I. ASOFRONIE, com. Dersca, jud. Botoșani
14. CARMEN-GHERLANDA PANĂ, București
15. ELIȚA BEMBE, Arad
16. FLORICA CIORNEI, Curtea de Argeș
17. VICTOR ION FLOREA, com. Dragodana, jud. Dîmbovița
18. VIRGIL IONESI, Rădăuți
19. FLORIANA DINU, Rîmnicu Sărat
20. TUDOR NIȚĂ, Arad

PREMIUL VIII 30 abonamente pe un an la Magazin istoric

1. RODICA PĂUNESCU, Caracal
2. ȘTEFAN D. GREAVU, sat Trestienii de Jos, com. Dumbrava, jud. Prahova
3. TRAIAN SPĂTĂCEANU, Sibiu
4. FLORIAN NEGRUȚ, sat Borșoa, com. Săcădat, jud. Bihor
5. DOINA GHEORGHE, com. Independența, jud. Galați

(Continuare în p. 63)

AȘA VA PLACE ISTORIA?

CICERO CONTRA CATILINA

BRUNO GALLOTTA

La Roma, vara anului 63 î.e.n. e un sezon de patimi. Ca, dealtfel, fiecare vară romană a epocii. Se apropie alegerile pentru magistraturi. Mai aprinse se anunță a fi cele pentru noii consuli[1], care vor intra în funcție anul următor. Dintre candidați — cu toții apreciați de alegători — se remarcă mai ales L. Sergius Catilina, nu atît pentru calitățile sale, cît pentru teama pe care o inspiră multora. Dealtfel, nu e prima dată cînd Catilina încearcă să urce la cea mai înaltă funcție în statul republican. A candidat și în anul precedent, 64 î.e.n., cînd a fost înfrînt decisiv de M. Tullius Cicero[2].

Senatorii dormitează

În vara lui 63, Catilina, acest nobil decăzut, ce se pretinde descendentul lui Enea[3], propune un program politic complet răsturnat față de „vechile" sale convingeri, datînd de un an. Lozincile lui sînt: anularea datoriilor, împărțirea proprietăților funciare ale statului, abrogarea privilegiilor ereditare, care permit unui cerc restrîns de familii să acapareze funcțiile publice etc. Scopul final al lui Catilina este să răstoarne oligarhia senatorială și să dea o nouă pondere cavalerilor. Cu acest program obține consensuri numeroase și în straturi sociale diferite. Sînt gata să-l urmeze cei fără avere, nobilii ruinați, tinerii doritori de noutate și putere, veteranii consulului Sulla, cărora nu le-a mai rămas nimic din prada războiului împotriva lui Mitridate[4] etc. Chiar și sclavii îl privesc cu simpatie. În același timp, Catilina se bucură și de sprijinul unor personaje puternice care, deși rămîn în umbră, încearcă să-l manipuleze pentru realizarea scopurilor lor. Se murmură insistent că el și-a găsit susținători: un senator încă tînăr și mistuit de ambiții (care va candida, dealtfel, la consultat pentru anul următor), Iuliu Cezar, și Licinius Crassus, cel mai bogat patrician al epocii, care, în calitate de creditor, ține în mînă o bună parte din populație, inclusiv pe Cezar și Catilina.

Cicero e neliniștit. În vara trecută, voturile păturilor mijlocii și înalte i-au fost sufi-

[1] Pentru denumirile instituțiilor romane, unele nume proprii și alți termeni de istorie romană, vezi microglosarul din pp. 58, 59.

[2] În 64 î.e.n., au candidat la consulat Cicero, Catilina și C. Antonius Hybrida, unchiul lui Marcus Antonius. Cicero a fost ales în unanimitate, Antonius, o figură stearsă, a fost, de asemenea, ales, dar la o mică diferență de voturi față de Catilina, care a fost respins.

[3] Erou legendar, personaj central al *Eneidei* lui Vergiliu. După căderea Troiei, Enea a plecat spre Italia, pentru a întemeia un oraș, și acolo, după multe peripeții, s-a căsătorit cu fiica regelui Latinus, devenind părintele gintei romane.

[4] În martie 86 î.e.n., Sulla a cucerit și jefuit Atena, care se aliase forțelor lui Mitridate VI — debarcate în Grecia —, cel mai dîrz adversar al Romei republicane, după Hannibal, timp de aproape trei decenii.

ciente pentru a-şi învinge adversarul principal, pe Catilina. De data asta, se teme că lupta nu se va limita la simpla aritmetică a sufragiilor. Ştie sigur că în jurul lui Catilina s-a strîns un grup format în cea mai mare parte din nobili ruinaţi — ca şi conducătorul lor — printre care se distinge, prin personalitatea sa, pretorul P. Lentulus Sura.

Deşi nu deţine probe, consulul Cicero ar pune mîna în foc că anul trecut, după victorie, a existat un proiect de atentat împotriva sa. Acum, din oraşele Arezzo şi Fiesole, au sosit la Roma numeroşi simpatizanţi ai lui Catilina. Provinciile Etruria (azi Toscana) şi Apulia (în sudul Italiei) sînt în fierbere. Ordinea publică e precară, deoarece cele mai bune trupe sînt dislocate cu Pompei în Orient[1]. Cicero a reuşit însă în ultima vreme să infiltreze cîţiva informatori în gruparea lui Catilina. De la ei află despre o reuniune secretă, în cursul căreia s-au pronunţat discursuri incendiare contra autorităţii legale, a celor bogaţi şi a ordinii existente. Pe Cicero îl îngrijorează mai ales masa de oameni sosiţi la Roma. Campania electorală a favoritului lor s-ar putea să-i înfierbînte. Se vorbeşte deschis despre acordarea puterii celor săraci.

În calitatea sa de consul, Cicero convoacă de urgenţă Senatul şi prezintă situaţia care domneşte în Capitală. Sînt necesare măsuri de urgenţă, afirmă el. În special trebuie amînate alegerile, din motive de ordine publică. De fapt, el speră că mulţi dintre cei sosiţi în oraş, în majoritate sprijinitori ai lui Catilina, se vor întoarce la casele lor. Dar senatorii dormitează. În ciuda expunerii lui Cicero, unii sînt de partea lui Catilina; alţii îl disprețuiesc pe orator, considerînd că acest parvenit se agită mai ales în scopuri personale. Lui Catilina îi e foarte uşor să demonstreze lipsa absolută de probe împotriva sa. Cînd Cato (tribun al plebei, fost chestor) îl întreabă direct cît adevăr este în cuvîntul lui Cicero, Catilina răspunde, cu orgolioasă siguranţă de sine, că statul roman se compune din două corpuri: unul slab şi şovăielnic, dar cu cap (aristocraţia) şi unul puternic, robust, dar lipsit de conducător (poporul). Programul său (în limite perfect legale) îşi propune să îndrepte această anomalie, încheie el.

Senatul respinge măsurile solicitate de Cicero. Alegerile se ţin deci la data stabilită, în septembrie. Susţinătorii lui Catilina rămîn în oraş. Dar, ca şi anul trecut, voturile lor se dovedesc insuficiente. Sînt aleşi consuli pentru anul următor D. Iunius Silanus, un nobil foarte bogat, şi L. Licinius Murena, favoritul publicanilor. Situaţia se agravează. Tensiunea creşte, ca urmare a acuzaţiilor de fraudă lansate împotriva lui Murena de către o parte dintre aristocraţi. Catilina, ieşit al treilea în consultaţia electorală, aşteaptă sentinţa în procesul intentat lui Murena. În caz că acesta va fi condamnat, el îi va urma în funcţie (dar Murena va scăpa cu faţa curată). Catilina îşi trimite doi locotenenţi, pe C. Manlius şi C. Flaminio, în Etruria, pentru a recruta cît mai mulţi partizani înarmaţi. Alţi asemenea emisari pornesc spre Apulia. I-ar mai putea veni şi alte întăriri. Roma nu aşteaptă decît un semn al său.

Catilinari şi catilinare

În această situaţie, incertă şi delicată, se petrece pe neaşteptate ceva nou. Protectorii din umbră ai lui Catilina, cei care-l manevrează şi finanţează (ca, de pildă, Crassus) în propriile lor scopuri, ajung la concluzia că jocul devine mult prea periculos. Ţelul lor era de a provoca un incendiu şi de a se erija apoi în cei care-l sting. Dealtfel Crassus are experienţă în acest sens. El a organizat un corp de pompieri, cu menirea aparentă de a stinge incendiile, destul de frecvente la Roma, dar, în re-

[1] În 64 şi 63 î.e.n., Pompei a reorganizat Orientul: Pontus şi Bithynia, Siria, Cilicia au devenit provincii romane; Armenia, Cappadocia, Osrhoene şi Iudeea — regate clientelare.

În faţa Senatului, Cicero (stînga) acuzîndu-l pe Catilina şi adversarul său, pregătindu-se de replică

alitate, de a pune foc, pentru a permite patricianului să cumpere apoi terenurile la preţuri derizorii. Propunerile de abolire a datoriilor şi de redactare a unor noi registre nu pot să-i fie deloc pe plac unui cămătar cum este Crassus. În ceea ce-l priveşte pe Cezar, el vrea să reformeze, nu să distrugă.

În noaptea de 20 octombrie, Crassus primeşte, pasămite, „în mod misterios", scrisori anonime, adresate lui şi altor senatori, în care destinatarii sînt sfătuiţi să plece din oraş, deoarece se pregătesc evenimente grave. Crassus consideră că este de datoria sa să-l anunţe pe consul. Cicero adună epistolele, convoacă Senatul la 21 octombrie şi ordonă fiecărui adresant să-şi citească cu glas tare scrisoarea. Fiecare dintre ele conţine ameninţări şi îi avertizează pe senatori că la Roma se vor instaura în curînd dezordini sîngeroase. Panica creşte, cînd unul dintre senatori, Q. Arrius, prieten al lui Cezar, aduce vestea unor tulburări iminente în Etruria, care vor izbucni efectiv pe 27 octombrie. Cicero, fortînd nota, anunţă şi el că, pe baza informaţiilor sale, pe 28 se prevede un măcel al senatorilor. Între timp, la Capua şi în provincia Puglia se revoltă sclavii. Senatul nu mai ezită: în această situaţie, acordă — printr-un *senatus consultum ultimum* — depline puteri consulilor (ceea ce înseamnă, practic, lui Cicero). Se trimit imediat trupe în localităţile răsculate. În unele zone, grupuri de voluntari se înrolează în masă sub conducerea pretorilor.

La Roma, străzile se golesc. Numai în punctele strategice, Cicero instalează detaşamente înarmate. Oraşul trăieşte sub o mare teamă. În Senat, întrunit în şedinţă extraordinară, începe prima acuzaţie de complot adusă lui Catilina. Acesta se pune la dispoziţia senatorilor, pentru a-i fi verificată poziţia. Nu prea ştie cum să acţioneze, dar ceilalţi conjuraţi se precipită. E limpede că dacă nu se va trece cît mai curînd la acţiune, întreaga conjuraţie riscă să eşueze în mod deplorabil.

În noaptea de 6 noiembrie, în casa lui M. Porcius Laeca, are loc o nouă reuniune a conjuraţilor. Nu se mai poate aştepta. Ei hotărăsc ca în diverse sectoare ale oraşului să provoace incendii şi, profitînd de ele, să ucidă pe cei mai importanţi senatori. Iniţiativele din interior vor fi coordonate cu cele din afară, respectiv cu răzmeriţele din Etruria. În ciuda insistenţelor lui Lentulus, Catilina refuză cu obstinenţă să facă apel la sclavi. După lichidarea oamenilor politici cu autoritate, susţine el, insurgenţii vor putea lua uşor în stăpînire urbea, punînd capăt dominaţiei nobililor (în afara celor din rîndurile lor), bogăţaşilor şi corupţilor. Cea dintîi condiţie ca planul să reuşească este ca Cicero să fie ucis. Se stabileşte ca doi dintre conjuraţi, senatorul L. Vargunteius şi cavalerul C. Cornelius, să se ducă în zorii zilei la Cicero acasă şi să-l omoare. Dar printre catilinari e prezent şi un informator al lui Cicero, M. Curius. Cînd ajung la Cicero, ucigaşii văd casa păzită de gărzi şi se îndepărtează.

Cîteva ore mai tîrziu, Cicero convoacă din nou Senatul, în Templul lui Jupiter.

Adunări ale poporului

Cunoscute şi sub numele de comiţii, grupau cetăţenii pe clase, după avere. Cu începere din 471 î.e.n., Adunările plebei au ales tribunii acestei categorii sociale şi au devenit, treptat, un organism preponderent alături de Senat.

Allobrogi

Popor galic, stabilit în partea de mijloc a văii Ronului (Savoia). Aflat cu Hannibal, el a fost învins de romani în 121 î.e.n., devenind, din acest moment, client al Romei.

Catilina

Lucius Sergius Catilina (cca. 108-62 î.e.n.), descendent al unei vechi familii patriciene sărăcite. În 70 a devenit chestor, în 68 pretor, în 67 guvernator al provinciei Africa. Revenit la Roma (66), a fost, se pare, implicat într-un tenebros complot, eşuat, care viza asasinarea consulilor din anul 65. În următorii doi ani, Catilina a candidat la magistratura de consul, promiţînd anularea datoriilor, reforma sistemului judiciar, o nouă repartizare a averilor. Prozeliţii lui naturali au fost nobilii scăpătaţi, iar masa de manevră — ţăranii, argaţii de ţară, meseriaşii.

Cavaleri

Categorie socială alcătuită din cetăţeni pe care averea lor (censul ecvestru) îi autoriza să servească în cavalerie. Cam din sec. II î.e.n., cavalerii au devenit un ordin, formînd o elită financiară, alături de cea senatorială, căreia, pînă atunci, îi fuseseră inferiori. Cavalerii au obţinut privilegii politice şi onorifice şi au început să joace un rol important în dezvoltarea marilor societăţi de afaceri: bănci, lucrări publice etc.

Chestori

Iniţial, existau doi chestori, consideraţi ajutoare ale consulilor, care aveau în grijă administrarea tezaurului public. Pînă la sfîrşitul republicii, numărul lor a sporit.

Cicero

Marcus Tullius Cicero (106-43 î.e.n.), om politic, orator, scriitor şi filozof. În 69 a fost edil, în 66 pretor, în 63 consul. El şi-a datorat rapida carieră talentului de avocat, abilităţii politice, dar şi faptului că personifica ascensiunea clasei mijlocii. Cuimea ca lerei sale politice a epoxentat-o titlul de pater patriae atribuit în 63 î.e.n. Cinci ani mai tîrziu, în 58, a fost exilat, ca urmare a unui decret cu efect retroactiv, care pedepsea executarea fără proces a unor cetăţeni romani (catilinarii). Rechemat de Pompei în anul următor, Cicero şi-a continuat activitatea, dar influenţa sa politică a scăzut. În decembrie 43 î.e.n., a fost ucis din porunca lui Marcus Antonius, în timpul războiului civil dintre acesta şi Octavian. Cicero a lăsat posterităţii opere imense, cuprinzînd discursuri politice (Filipicele, Catilinarele etc.), tratate şi lucrări mai mici de retorică, opere de filozofie (Despre natura zeilor, Despre bătrîneţe), de filozofie politică (Despre republică, Despre legi), o bogată corespondenţă.

Clienţi

Aflaţi într-o stare de relativă dependenţă personală faţă de patroni, bogaţi şi nobili, clienţii, care nu posedau nici o avere, erau incorporaţi gintei patronilor, cu obligaţia de a-i seconda la război, într-o activitate lucrativă, în viaţa politică. La rîndul lor, patronii aveau datoria de a le asigura securitatea şi de a le oferi ajutor, în caz de necesitate. În evul mediu, aceste raporturi se vor regăsi, cu anumite mutaţii, între suzerani şi vasali.

Consuli

Cei doi magistraţi supremi ai republicii romane, aleşi din sec. V î.e.n., pe timp de un an, de Adunarea poporului. Ei îşi căpătau demnitatea la 1 ianuarie, după o ceremonie oficială, desfăşurată în Capitoliu. Consulii convocau şi conduceau şedinţele Senatului şi Adunarea poporului şi deţineau puterea executivă, reprezentînd autoritatea civilă supremă. Pe cîmpul de luptă, ei comandau armata. În rest, dispuneau de puteri poliţieneşti foarte largi, avînd latitudinea ca, pe propria lor răspundere, să expulzeze din Roma o persoană sau alta, să recruteze trupe etc. Îşi exercitau alternativ puterea timp de o lună, cel puţin cînd se aflau amîndoi la Roma, fapt care se petrecea rar. De cele mai multe

Microglosar

E de față și Catilina, tot în calitate de acuzat. Nici unul dintre cei prezenți nu îl salută. El stă de o parte, pe gînduri. Consulul are cuvîntul: „Pînă cînd, în sfîrșit, Catilina, vei abuza de răbdarea noastră?... Nu înțelegi că planurile tale sînt date pe față?... De mult ar fi trebuit, Catilina, să fii trimis la moarte din ordinul consulului". Începe apoi rechizitoriul propriu-zis, cu enunțarea proiectelor formulate în casa lui Laeca și transmise lui întocmai de către Curius. „Ai împărțit Italia pe regiuni, ai hotărît unde trebuia să plece fiecare; ai ales pe cine să lași la Roma și pe cine să duci cu tine; ai hotărît cartierele orașului în care trebuia să se pună foc; ai afirmat că și tu ești gata de plecare; ai spus că mai zăbovești puțin, fiindcă eu trăiesc. S-au găsit doi cavaleri romani care să te elibereze de această grijă și să promită că mă vor ucide în patul meu chiar în acea noapte, puțin înainte de revărsatul zorilor."

Sub avalanșa de acuzații, Catilina reacționează. Printre urlete și strigăte, îndrăznește să-l întrerupă pe consul de trei ori. E de crezut — se adresează el celorlalți senatori — că el, vlăstar al unei familii dintre cele mai nobile, se gîndește să trădeze interesele republicii, în timp ce un *homo novus*, un arivist (adică Cicero) o apără? Dar acuzațiile de dușman al patriei și de paricid (era suspectat că și-a asasinat tatăl) îl copleșesc.

Cicero nici nu se gîndește să se oprească aici. El știe că, odată arestat Catilina, rămîn încă mulți conjurați în libertate. Oficial, ceilalți catilinari sînt deocamdată necunoscuți; consulul nu poate aduce dovezi împotriva lor. De aceea, ei trebuie determinați să se desconspire, deci Catilina trebuie să părăsească Roma.

„Pe Hercule! Dacă sclavii mei s-ar teme de mine așa cum se tem de tine toți concetățenii tăi, aș socoti că trebuie să-mi părăsesc casa; tu nu crezi că trebuie să părăsești orașul?". Catilina se simte singur. Simpatizanții săi din Senat tac sau au dispărut. Furios și înspăimîntat, strigă: „Împins la disperare, pentru că sînt înconjurat numai de dușmani, voi înăbuși incendiul sub ruinele Romei".

Cicero cîștigă prin discursul său înflăcărat, care va rămîne cunoscut în literatura clasică latină sub numele de prima catilinară. În aceeași seară, Catilina părăsește Capitala, împreună cu 300 sprijinitori ai săi. Înainte de a abandona urbea, el lasă o scrisoare pentru Q. Catulus (princeps adică președinte al Senatului), căruia îi încredințează soarta soției sale, Orestilia.

Au trăit!

Catilina se îndreaptă mai întîi spre Arezzo, răsculînd numeroși coloni, simpatizanți ai lui Sulla, apoi ajunge la Fiesole, unde Manlius a adunat o armată de 12 000 oameni. În acest timp, Cicero adună poporul în For și ține un discurs (a doua catilinară), în care-și justifică măsurile. Plebea, din care o bună parte simpatiza cu Catilina, îl ovaționează. După ce are confirmarea că adversarul său se află la armata lui Manlius, Cicero determină Senatul să-l declare „inamic public" și

ori, unul dintre consuli rămînea în Capitală, pe cînd celălalt primea o misiune în afara ei.

Edili

Magistrați însărcinați cu problemele financiare (încasarea veniturilor statului), întreținerea armatelor, supravegherea edificiilor și instalațiilor publice, aprovizionarea, organizarea jocurilor etc.

Liberți

Sclavi eliberați, care deveneau cetățeni romani, însă cu o poziție subordonată în viața publică și statală. Ei nu erau pe deplin egali cu ingenui (cetățeni născuți liberi) și abia copiii lor dobîndeau toate privilegiile. Deseori liberții rămîneau clienții foștilor stăpîni sau continuau chiar să facă parte din casele acestora, ocupînd funcțiuni foarte diverse (secretari, scriitori, intendenți etc.). Dintre ei se recrutau medicii, muzicienii, arhitecții etc.

Pretori

Data tradițională a instituirii demnității de pretor a fost 367 î.e.n., cînd pretorii au preluat atribuțiile judiciare ale consulilor și au început să asigure interimatul acestora pe timpul absenței lor din Roma. Din 367 pînă în 242 î.e.n., nu a existat decît un singur pretor; în anii următori s-au adăugat alții; Sulla a mărit numărul lor la opt, iar Cezar la șaisprezece.

Publicani

Arendași ai veniturilor statului, aparținînd, de obicei, ordinului ecvestru. Se ocupau cu strîngerea dărilor datorate de provincii, după ce avansaseră statului impozitele pe care urmau să le perceapă. Evident, între sumele avansate și cele încasate exista o mare diferență și, jafurile comise au creat publicanilor o tristă faimă.

Republica

Denumirea regimului politic instituit la Roma în 509 î.e.n., după abolirea regalității, și care a luat sfîrșit după aproape cinci secole, în 27 î.e.n., odată cu instaurarea de către Augustus a principatului, formă deghizată a regimului monarhic imperial. În cadrul republicii, mai toate funcțiile menționate în glosarul de față au suferit mutații, atît ca atribuții, cît și ca număr de posturi.

Senat

Supremа instituție a republicii, al cărei membri aveau drept de control asupra întregii vieți statale: confirmau legile, controlau activitatea magistraților, decideau în toate problemele de politică externă, supervizau administrația provinciilor și desemnau pe guvernatorii acestora, controlau finanțele etc. Senatorii (inițial 300, apoi 600), categoria socială aflată în vîrful piramidei sociale a Romei antice, mari proprietari funciari, se recrutau pe viață dintre foștii magistrați.

Sulla

Lucius Cornelius Sulla (138-78 î.e.n.), om politic și general, chestor (107), tribun militar (103), pretor (97), consul (88). În 88, Senatul i-a încredințat conducerea forțelor romane din Răsărit, în războiul împotriva lui Mitridate VI, regele Pontului. Cînd i s-a retras comanda, Sulla a ocupat Roma prin forța armelor, prima acțiune de acest fel în istoria republicii. La capătul unui război civil de aproape doi ani, el a ocupat din nou Roma în 82 și a instaurat o dictatură personală. 10 000 persoane au căzut victimă represaliilor sale sălbatice, printre care 40 senatori, 1 600 cavaleri etc. În 79, Sulla a abdicat de la putere și s-a retras din viața politică.

Tribuni

Magistrați îndeplinind funcții diferite. Existau tribuni militari și tribuni ai plebei. Primii, în număr de șase, asigurau conducerea cîte unei legiuni. Rolul lor s-a estompat din sec. I î.e.n., cînd comanda legiunii a fost preluată de un legat de rang senatorial. Tribunii plebei, la început în număr de doi, apoi de patru, cinci și zece, erau aleși anual din rîndul plebeilor și aveau ca principală îndatorire apărarea intereselor acestora. Puterea lor înceta în afara zidurilor orașului și în timpul unei dictaturi.

Precizări peste două milenii

Articolul lui Bruno Gallotta a apărut în urmă cu trei ani, în revista italiană Storia illustrata. *În numărul său din septembrie 1981, aceeaşi revistă reia tema, supunînd-o unei dezbateri, la care participă trei istorici: Guido Clemente, Giavanni Ferrara, ambii profesori la Universitatea din Florenţa, şi Ettore Lepore, profesor la Universitatea din Napoli. Din analiza pe care o face această masă rotundă, unde părerile nu au concordat totdeauna, reies cîteva interesante precizări asupra împrejurărilor şi se conturează unele trăsături ale protagoniştilor*

Astfel, Catilina descindea dintr-o familie de viţă foarte veche, care, cu un secol şi jumătate mai înainte, jucase un rol destul de important în viaţa republicii romane. De cîteva generaţii însă, vlăstarele ei fuseseră îndepărtate de la puterea politică. Viaţa lui Catilina a fost marcată de ambiţia de a se reîntoarce în arena politică. El s-a lovit de împotrivirea celor mai tradiţionalişti dintre aristocraţi, aşa-numiţii optimaţi. Aceştia îi zădărniciseră tentativa de a dobîndi consulatul, în 65 î.e.n., invocînd ca pretext un viciu de formă.

În rîndurile eteroclite ale catilinarilor, se manifestau tendinţe şi mai extremiste decît cea a conducătorului mişcării, aşa cum nu lipseau nici susţinători ai unor soluţii mai moderate. Participanţii la masa rotundă ajung la concluzia că nu se ştie exact, şi nu s-a ştiut niciodată, care au fost intenţiile reale ale lui Catilina. Nu se ştie cît de departe vroia el să ajungă cu răzvrătirea sa. Catilina a susţinut cu tenacitate că nu avea intenţia de a recurge la acţiuni dramatice, iar cînd a plecat din Roma a declarat, în esenţă, următoarele: „Părăsesc oraşul pentru a nu cădea victimă duşmanilor mei şi pentru a nu da prilej la învrăjbire şi război civil". Ceea ce, după părerea prof. Ferrara, este o poziţie bizară pentru un revoluţionar care, în momentul-cheie, în loc să se afirme ca atare, se comportă ca un om care nu vrea să dea naştere la dezordini. La rîndul său, prof. Clemente subliniază, ca ceva deosebit de impresionant, faptul că nici unul dintre cei 12 000 luptători ai oştirii lui Catilina nu a dat bir cu fugiţii, în ciuda apelurilor, solicitărilor şi făgăduielilor de amnistie, lansate de Cicero. Ceea ce dovedeşte nu numai fidelitatea lor faţă de conducător, ci şi puternica motivaţie care îi îndemna spre răzvrătire.

În ce-l priveşte pe Cicero, cei trei istorici italieni sînt de acord în a vedea în el un carierist, care se străduia din răsputeri „să se pună bine" cu înalta aristocraţie romană. Cicero l-a acuzat pe Catilina de conspiraţie, în plin Senat, fără să aducă, de fapt, nici o altă probă, în afara delaţiunilor. Pe această bază şubredă, lipsită de valori materiale irefutabile, şi-a construit celebrul orator toate rechizitoriile. Nu întîmplător, Senatul a ezitat îndelung înainte de a se ralia la punctul de vedere al lui Cicero. Cu atît mai mult cu cît acesta s-a grăbit să împroaşte cu noroi pe Catilina şi pe părtaşii săi, dar s-a ferit să facă cea mai mică aluzie la Cezar, la Crassus şi la alţi manipulatori din culise.

Într-un moment cînd Roma antică era sfîşiată de contradicţii sociale, Cicero voia să realizeze un lucru irealizabil — unitatea de clasă, în lupta împotriva „subversiunii". Evenimentele care au urmat eliminării lui Catilina — de la dictatura lui Cezar şi pînă la prăbuşirea republicii şi înlocuirea ei cu imperiul — au dovedit că marea artă retorică şi literară nu s-a însoţit la Cicero de un simţ politic corespunzător.

N. M.

---

trimite pe colegul său, consulul Caius Antonius, în fruntea armatei consulare, pentru a reprima insurecţia. Sînt ultimele zile ale lunii noiembrie.

Totuşi, deznodămîntul acestui episod se decide tot la Roma. În Capitală este prezentă în aceste zile o misiune a galilor alobrogi, pentru a-şi expune unele nemulţumiri cu privire la proasta administraţie romană. Momentul nu este, desigur, cel mai oportun pentru asemenea plîngeri şi alobrogii nu sînt nici măcar primiţi de Senat. Şi fiindcă ei se agită şi ameninţă guvernul, lui Lentulus, catilinarul rămas la Roma, i se pare foarte bună ocazia de a-şi întări rîndurile. Aceşti gali pot să aducă pe cîmpul de luptă o foarte bună cavalerie, cu care să invadeze Italia de Nord şi să se unească cu Manlius şi Catilina. Dar alobrogii cer un răgaz. Trebuie să intre mai întîi în legătură cu căpeteniile lor. În realitate, ei hotărăsc să facă joc dublu şi îl informează pe Cicero despre propunerea făcută. Capcana este pusă la cale repede. Alobrogii se prefac că acceptă şi cer conjuraţilor să le dea în scris planurile şi promisiunile lor. Mai mult, ele să fie autentificate şi prin sigiliile personale ale semnatarilor.

Dar pe drumul spre nordul Italiei, alobrogii sînt blocaţi (mai bine-zis se lasă blocaţi) şi documentele cu sigiliile conjuraţilor le sînt confiscate. În sfîrşit, Cicero are dovezi concrete. La 3 decembrie, Lentulus şi alţi patru complici ai săi sînt arestaţi. Duşi la Templul Concordiei, unde s-a reunit Senatul, sînt confruntaţi cu alobrogii. Lentulus încearcă să-i oblige pe alobrogi să se contrazică, dar sfîrşeşte prin a se resemna şi mărturiseşte adevărul. Probele împotriva sa sînt copleşitoare. Cicero informează imediat poporul adunat în For despre planurile conjuraţilor şi mărturiile lor (a treia catilinară). Plebea este furioasă. Consulul — ovaţionat. Rămîne să se hotărască soarta prizonierilor. Dar situaţia e departe de a se calma. Conjuraţii arestaţi trimit apeluri amicilor lor, clienţilor şi liberţilor. Un catilinar, L. Tarquinius, încearcă în zadar să se salveze, facîndu-l responsabil de conjuraţie pe Crassus. Lucru este, bineînţeles, trecut sub tăcere. De

teama insurecției, Cicero ocupă Capitoliul și, pentru mai multă siguranță, doarme chiar acolo.

5 decembrie. Ședința decisivă a Senatului. Iunius Silanus se pronunță pentru pedeapsa cu moartea. Cezar, care și-a făcut, în sfîrșit, reapariția, cere închisoarea pe viață și confiscarea bunurilor. Cicero mulțumește senatorului pentru intervenția sa, dar susține cererea de condamnare la moarte, rostind a patra catilinară. Senatorii ezită. Dar se ridică apoi Cato, care subliniază necesitatea de a-i suprima pe condamnați. „A-i lăsa în viață, explică el calm, înseamnă, de fapt, a-l întări pe Catilina".

Hotărîrea e luată. Cezar scapă ca prin minune de un grup de cavaleri care vroiau să-l linșeze. Cicero dă dispoziția de execuție. În amurgul aceleiași zile, de 5 decembrie 63 î.e.n., cei cinci părtași ai lui Catilina sînt strangulați. Cicero merge apoi în For și anunță oficial mulțimea despre cele întîmplate, cu scopul precis de a-i descuraja pe cei care năzuiau la revoltă. Îi este de ajuns un singur verb pentru a spune totul: *vixerunt* (au trăit).

Ultimele scene ale dramei se desfășoară în cîmpiile Etruriei. Armata lui Caius Antonius și catilinarii se înfruntă într-o luptă inegală. Catilina a refuzat pînă la capăt sprijinul oferit mereu de sclavi. Ciocnirea este extrem de violentă. El este peste tot în primele rînduri; îi salvează pe cei în pericol, îi înlocuiește pe răniți, se angajează personal în luptă. Pierzînd mulți oameni, se aruncă în desișul rîndurilor dușmane și cade străpuns. Nici unul dintre răsculați nu are răni în spate și nici unul nu rămîne în viață. Soldații lui Antonius regăsesc printre morți rude, vechi prieteni și cunoștințe. Un văl de tristețe se lasă asupra învingătorilor. Ca în orice război fratricid.

În românește de
Petruța RĂDUȚIU

MIZA PETROLULUI

(Urmare din p. 54)

siuni și drepturile obținute legal". Articolul propunea o conferință guvernamentală multilaterală a țărilor producătoare și consumatoare de petrol. În sfîrșit, articolul trei preconiza instituirea unei Comisii mixte anglo-americane care să recomande politica în domeniul petrolului. Britanicii n-au obținut includerea unor prevederi de „asigurare privind o amplă aprovizionare" și de *sprijinire*, nu numai de *respectare* a concesiunilor în vigoare.

Apropierea unei noi campanii electorale pentru alegeri prezidențiale, în care petrolul se considera că va fi un subiect fierbinte, ceea ce îi crea lui Churchill impresia că prin întîrzieri va putea obține asigurările pe care le dorea, îl fac, dimpotrivă, pe Roosevelt să întreprindă noi demersuri pentru finalizarea negocierilor prin trecerea la faza lor ministerială. De la Londra se motivează că, dat fiind însemnătatea problemei, se examinează în diferite comitete ministeriale. Presiunile inclusiv cele publice, sporesc, pentru ca, la 12 iulie, să se anunțe lista celor două delegații, dar britanicii, avînd în frunte pe Lordul Sigiliului Privat, Beaverbrook, sosesc abia la 25 iulie, zi în care încep și tratativele. Acestea durează nouă zile și după „altercații", care urmau fidel precedentele, acordul este parafat, păstrîndu-se substanța „memorandumului de înțelegere". „Cravașa" marilor datorii contractate de Marea Britanie în timpul războiului, dorința de a nu dăuna ipoteticelor „relații speciale" în perioada postbelică, speranța că răsturnări de evenimente vor păstra pozițiile petroliere deținute și-au spus cuvîntul.

Din Acord, ca text juridico-diplomatic, pînă la urmă n-a ieșit nimic. Dar aceasta nu dă-torită opoziției guvernului englez, care reușise să introducă un minimum de asigurări pentru el. Companiile petroliere americane, după cum scrie autorul volumelor de istorie oficială a politicii externe britanice, profesorul L. Woodward „priveau Acordul ca o interferență inutilă a Administrației [Roosevelt] în problema în care doreau să primească sprijin oficial în politica generală (a petrolului) dar nu și control oficial. Companiile petroliere au folosit influența lor împotriva acceptării Acordului, ceea ce a avut ca rezultat în ianuarie 1945, după puternice critici în Senat, că președintele a retras propunerile. El a sugerat revizuirea termenilor în consultare cu guvernul britanic, dar la sfîrșitul războiului Administrația mai era încă angajată în discuții cu companiile petroliere"[1].

Oricum, *Linia roșie* care delimitase împărțirea hărții petrolului Orientului Mijlociu s-a mistuit în tăciunii rugului celui de-al doilea război mondial, în favoarea fostului outsider. Noua hartă a petrolului Orientului Mijlociu avea să fie influențată de această situație, dar și de accesul la independență a multor țări din zonă, de eforturile ansamblului țărilor de aici de a obține și consolida independența economică, inclusiv prin stăpînirea resurselor naturale, de căutările de a folosi pentru obiective politice „arma petrolului", de convulsiile politice, economice, sociale și strategice, provocate și de interferențele din afară, asociate întotdeauna cu „aurul negru" și la care sîntem martori pînă în prezent.

---

[1] Un nou Acord, semnat la 24 septembrie 1945 la Londra, a fost supus Senatului spre ratificare, dar rezultatul a fost același. După aproape șapte ani, la 5 iulie 1952, Acordul a fost returnat de Congres Departamentului de Stat.

POSTA MAGAZIN ISTORIC

MEDALIE CUZA VODĂ

ALEXANDRU M. IONESCU, din com. Voinești, jud. Iași, ne trimite imaginile medaliei emise în 1873, la moartea domnului Unirii din 1859, Alexandru Ioan Cuza (nr. 5/1973).

Ea a fost bătută la inițiativa Elenei Cuza și a fost confecționată în trei variante — aur, argint, aramă. Pe avers,

este reprezentat chipul domnitorului și cuvintele Alessandru Ioan. Domn românilor, iar pe revers o cunună de lauri încadrînd inscripția: Cusa Vodă. 1859-1866. 1873.

DIN AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Eroica participare a armatei și poporului român la zdrobirea Germaniei hitleriste (nr. 1-6/1980) este evocată în paginile primite de la cititorii:

TRAIAN CIOARĂ, muncitor din Sebiș, jud. Arad, scria despre luptele de la Păulișa;

Lt. colonel (r) GHEORGHE MIHĂLCEANU, din Cluj-Napoca, consemnează din faptele de luptă ale elevilor Școlii de ofițeri rezervă infanterie nr. 6 din Ineu;

GHEORGHE MUNTEANU, veteran, din Sibiu, schițează un portret al generalului Virgil Rusu (locotenent colonel în timpul războiului), comandantul Regimentului 1 din Divizia 2 infanterie;

CLEMENTE V. MUREȘAN, expert judiciar-economic, veteran, din Baia Mare, ne trimite un ampin studiu intitulat Contribuții la cunoașterea politicii, diplomației și a armatei române din perioada anilor 1918-1945.

TREI SAU TREISPREZECE RADU?

STAN SIMION, din București, OVIDIU TEODOR, și DUMITRU MOCANU, din Iași, citind nota Trei Radu? (apărută în nr. 8/1981) ne semnalează că în Țara Românească au domnit mai mult de trei domnitori cu acest nume. Este perfect adevărat, numai că nota publicată de noi avea în vedere doar pe cei trei voievozi pe care corespondentul nostru îi considera ca fiind o singură persoană. Iată, spre edificare, lista tuturor voievozilor ce au purtat numele Radu: Radu I (voievod între 1377-1383, cu aproximație); Radu II Prasnaglava (1421-1427, cu întreruperi); Radu III cel Frumos (1462-1475 cu întreruperi); Radu IV cel Mare (1495-1508), Radu V de la Afumați (1522-1529, cu întreruperi); Radu VI Bădica (oct. 1523-ian. 1524); Radu VII Paisie (1535-1545); Radu VIII Ilie Haidăul (1552 nov.-1553 mai); Radu IX Șerban (1602-1611); Radu X Mihnea (1601-1602, 1611-1623, cu întreruperi); a domnit și în Moldova (1616-1626, cu întreruperi); Radu Iliaș (iulie-septembrie 1632); Mihnea III, după încoronare Mihail-Radu (1658-1659); Radu Leon (1664-1669).

Deci nu trei, ci treisprezece voievozi au purtat numele Radu.

DELEGATUL TECUCEAN

IOAN TIMBOLSCHI, din Tecuci: Între delegații participanți la congresul de creare a P.S.D.M.R. (nr. 7/1981) s-a aflat și un delegat tecucean. Numele său este Traian Corodeanu și nu Traian Codreanu, cum scrie autorul, V. Niculac.

După crearea P.S.D.M.R., Traian Corodeanu, împreună cu militanții Ștefan Petică și Petre Crăescu, a întemeiat mai multe cercuri de propagandă social-democrată în satele județului Tecuci.

NEPLĂCERI REZOLVATE

Cititorii FLOREA GH. MARINESCU, din satul Humele, com. Ungheni, jud. Argeș, SERGHI CONSTANTINESCU, din aceeași localitate, ENE BARBU, din Șimleul-Silvaniei, jud. Sălaj, TEREZIA PĂCURAR, din Oțelul Roșu, jud. Caraș-Severin, ne-au comunicat unele deficiențe în primirea abonamentelor la Magazin istoric.

La fel ca și cu alte prilejuri asemănătoare, am transmis sesizările Ministerului transporturilor și telecomunicațiilor, Direcția generală a poștelor și telecomunicațiilor care, sub semnătura directorului general adjunct dr. V. Schiopirlan, ne-a comunicat rezolvarea operativă a deficiențelor semnalate.

Mulțumirilor corespondenților noștri le adăugăm și pe ale noastre.

ROBĂNEȘTI — 65 ANI

Prof. DUMITRU BOTAR, din Caracal, ne trimite o evocare a unui moment de eroism al cavaleriștilor români din primul război mondial: șarja de la Robănești, din ziua de 10 noiembrie 1916, cînd escadronul 3 din Regimentul 9 roșiori a înfruntat cu vitejie, sub comanda căpitanului Alexandru Filitti, o puternică grupare inamică.

A căzut atunci, eroic, și veteranul de la 1877 Gheorghe Doniel (nr. 1/1967). Pe monumentul ridicat în amintirea celor căzuți la datorie (imaginea de mai jos) se află următoarea inscripție: În amintirea vitejilor călăreți, din escadronul 3 al Regimentului 9 roșiori cari, sub comanda căpitanului Filitti C.Al., privind moartea în față, s-au năpustit asupra tunurilor vrăjmașe, pentru întregirea hotarului și unirea tuturor românilor. 10-23 noiembrie 1916.

Despre șarja de la Robănești se subliniază în lucrarea România în primul război mondial (București, 1979, p. 203): Acțiunea lor [cavaleriștilor români], cu adevărat temerară, pune în evidență putcrea de sacrificiu de care erau capabili ostașii români.

CITITORI ŞI ARTICOLE

Pe marginea unor articole publicate în ultimele numere ale revistei, ne-au scris şi următorii cititori, cărora le mulţumim pentru aprecierile, informaţiile şi sugestiile adresate:

VASILE NEGESCU, din Piteşti (În Bucureşti. acum 50 ani, nr. 7-9/1981); prof. LIVIU BOAR, din Miercurea Ciuc şi VASILE PORUŢIU din Lugoj (Drumul artoşului, nr. 6/1981); GH. CUCU, din Ploieşti (Regimentul 115 infanterie în insurecţia din august 1944, nr. 8/1980); A. BRAESTER, din Bucureşti (Moştenirea înaintaşilor, nr. 9/1981); PETRE ZARIOIU, din Arad şi B. RĂDUCANU, din Tîrgu Mureş (Testamentul politic al lui N. Titulescu, nr. 9/1981).

CASA CU LEI

În nr. 9/1975 al revistei dv. aţi publicat o notă despre un frumos edificiu constănţean. Casa genoveză, supranumită Casa cu lei — ne scrie LUCIAN SOTA, din Bucureşti. Aflîndu-mă în această vară pe litoral, în concediu, am fotografiat clădirea (imaginea de mai jos) care a fost restaurată şi care se află în preajma unui atractiv punct muzcistic din Constanţa: Edificiul cu mozaic.

ANONIME

După cum am precizat şi în alte rînduri, redacţia noastră nu ia în considerare scrisorile care nu conţin toate datele expeditorului (nume prenume, adresă, oraş, stradă, număr, bloc, cod poştal etc.), chiar dacă conţinutul acestora ridică probleme interesante, legate de articolele apărute în revistă.

Drept pentru care următorilor corespondenţi nu le vom putea răspunde, pînă nu vor ieşi din anonimat: CONSTANTIN POPA, din Vaslui; DUM. TEODOR, din Braşov; T.N. IOAN, din Bucureşti.

PE SCURT

IANCU PANAITE, din Bicaz, jud. Neamţ, apreciind deosebita importanţă a tezaurului descoperit la Hinova, ne scrie cu entuziasm despre talentatul şi priceputul meşter autohton, pentru care are o stimă deosebită.

Dr. IOAN ANDERCO, din Buşteni: Mulţumim pentru urările şi frumoasele cuvinte de apreciere.

Ing. DORU CONSTANTIN IONESCU, din Bucureşti, emite ipoteza că, iniţial, în limba dacilor, cuvîntul dava a avut sensul de şanţ de fortificare, ulterior, căpătîndu-l pe acela de localitate fortificată.

GHERLAN VIOLETA, din Medgidia; IOAN CHIOREAN, din Şimleul-Silvaniei: Lucrările prezentate în cadrul rubricii Cărţi sosite la redacţie le puteţi procura prin librăria Cartea prin poştă, str. Pitar Moş, nr. 5, Bucureşti.

Nicolae MINEI

CÎŞTIGĂTORII CONCURSULUI CINE? UNDE? CÎND?

(Urmare din p. 55)

6. GEORGE-VIRGILIU HAGI-PANTELEI, Bucureşti
7. VICTOR ANTONIE, sat Delureni, com. Ponoarele, jud. Mehedinţi
8. TOMA GRÜNFELD, Bucureşti
9. IULIANA GRIGORAŞ, Bucureşti
10. JOHAN ROTH, com. Şura Mică, satRuscIori, jud. Sibiu
11. ANA CIOF, Bucureşti
12. GHEORGHE ŞERBAN, Galaţi
13. LEON CONSTANTIN, Bacău
14. IOAN GIURGU, Deva
15. VASILE OLARIU, Paşcani
16. HORIA POPA, Constanţa
17. AUREL WOHLRAPP, Arad
18. TRAIAN SPERLEA, Bucureşti
19. MIRCEA IROD, Iaşi
20. ADRIAN PAVLIUC, Botoşani
21. GÜNTHER SCHATZ. Constanţa
22. NICOLAI BELDEANU, Bucureşti
23. ZENOVIA LUCHIAN, Piatra Neamţ
24. CONSTANTIN GHEORGHE, Braşov
25. SABIN VĂLEAN, Brad
26. GRIGORE POP, Zalău
27. CRISTIAN IVANOF, Bucureşti
28. WILHELM DUMITRU, Ploieşti
29. PETRUŢA V. GEORGESCU, com. Dragodana, jud. Dîmboviţa
30. MARGARETA FERARU, Bucureşti

PREMIUL IX 45 abonamente pe 6 luni la Magazin istoric

1. EUGEN PALADE, Suceava
2. HORIA SCUBLI. Sighetu Marmaţiei
3. DINU I. DUMITRU, Ploieşti
4. VASILE AVRAMOVICI, com. Maşloc, sat Alloş, jud. Timiş
5. GRIGORE ZINCOVSCHI, Braşov
6. ANGELA BULZ, Tîrgu Mureş
7. CONSTANTIN BAICU, Bucureşti
8. CAMELIA DANCIU, Oraviţa
9. BORIS RĂVINEALA, Alba Iulia
10. EUGEN BĂLAN, Călan
11. CODRUŢA ROXANA D. ZAMFIR, Braşov
12. ANIŞOARA-MARIA CHIŢAN, com. Gheorghe Lazăr, jud. Ialomiţa
13. TRAIAN BRATU, Focşani
14. CORNEL DRAI, sat Cîndeşti, com. Mihăileni, jud. Botoşani
15. EMANOIL PETRESCU, Craiova
16. IOAN DRAGOMIR, Brăila
17. VASILE I. STRETENIE, com. Izvoru, jud. Argeş
18. CRISTI EL V. GRIGORE, com. Dolhasca, jud. Suceava
19. AUREL PRISACARU, Roman
20. MARIA STĂNCULEA, com. Călanu Mic, jud. Hunedoara
21. CONSTANTIN CRISTIAN BURICEA, com. Susani, jud. Vîlcea
22. VIRGIL DRĂGULOIU, Rîmnicu-Vîlcea
23. MARIA TIMARIU, Beclean, jud. Bistriţa-Năsăud
24. ELENA NIMEREANU, Bucureşti
25. ILIE OPROIU, Sibiu
26. IOAN MIHAI FOLENTA, Timişoara
27. CORNEL BOJA, sat Şoimu, com. Smîrdioasa, jud. Teleorman
28 CONSTANTIN HÂNCU, Bucureşti
29. MIRCEA VOINESCU, Bucureşti
30. CONSTANTIN GHEORGHE, Braşov
31. TOADER COZACIUC, Bucureşti
32. MARIUS ENEA, Medgidia
33. MIRCEA LEFTER, Tecuci
34. LUMINIŢA ROXANA MORARU, Călimăneşti
35. OPRESCU CRISTEA, Ploieşti
36. FRONO RICARDO, Baia Mare
37. DAN CA TANGIOĞLU, Sfîntu Gheorghe
38. PAVEL MOISA, Timişoara
39. GHEORGHE D. ŞTEFAN, Bucureşti
40. LADISLAU MARGETICS, Buşteni
41. DAN MAZILU, Bucureşti
42. CAROL FORIKA, Aiud
43. ILEANA ADRIANA MOŢIU, Arad
44. LEON ABRAMOVICI, Cîmpulung Moldovenesc
45. DANIELA CÎRDU, Caransebeş

CONTENTS (Romanian History) M. MUŞAT Deep Responsibility of our President NICOLAE CEAUŞESCU towards History ● M. ŞTEFAN, GH. DAVID, I. LĂCUSTĂ The Peace Calling of the Romanian People (III) ● G.G. POTRA, C.I. TURCU Titulescu and Peace ● V. NICULAE The Revolutionary Youth in the XIX-th Century ● E. BĂRBULESCU The Socialist Club in the Village ● 1899. The VI-th Congress of the RWSDP ● I. GAL Chinese Historical Sources on N. Milescu ● I. HURDUBEŢIU Negru Vodă between Legend and History ● M. ANINEANU V. Alecsandri on Al. I. Cuza's Election ● V. CĂRĂBIŞ Ştefan Bobancu, Patriot and Journalist (1855-1940) ● N. COPOIU Ancient Authors on the First Getic King ● V. VLASIU Errors in a Historical Dictionary ● C. POPIŞTEANU, A.M. ŞERBĂNESCU C.O. Carbonell on the XV-th ICHS

SOMMAIRE (Histoire roumaine) NICOLAE CEAUŞESCU — profonde résponsabillté envers l'histoire ● M. ŞTEFAN, GH. DAVID, I. LĂCUSTĂ La Vocation de la paix du peuple roumain (III) ● G. G. POTRA, C.I. TURCU Titulescu et la paix ● V. NICULAE La Jeunesse révolutionnaire du XIX-e s. ● E. BĂRBULESCU Le Club socialiste au village ● 1899. Le VI-e Congrès du PSDOR ● I. GAL Sources historiques chinoises sur N. Milescu ● I. HURDUBEŢIU Negru Vodă entre légende et histoire ● M. ANINEANU V. Alecsandri sur l'éléction de Al. I. Cuza ● V. CĂRĂBIŞ Ştefan Bobancu, un journaliste patriote (1855-1940) ● N. COPOIU Auteurs antiques sur le premier rois Gète ● V. VLASIU Corrections à un lexique historique ● C. POPIŞTEANU, A.M. ŞERBĂNESCU C.O. Carbonell sur le XV-e CISH

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ — глубокая ответственность за историю ● М. ШТЕФАН, Г. ДАВИД, Н. ЛЭКУСТЭ Призвание к миру румынского народа (III) ● Г.Г. ПОТРА, К.И. ТУРКУ Титулеску и мир ● В. НИКУЛАЕ Революционная молодёжь в XIX в. ● Е. БЭРБУЛЕСКУ Сельские социалистические клубы ● 1899. VI-ой съезд С Д П Р Р ● И. ГАЛ Н. Милеску в отражении китайских исторических источников ● И. ХУРДУБЕЦИУ Негру Водэ между легендой и историей ● М. АНИНЯНУ Избрание Ал. И. Кузы, видимое В. Александри ● В. КЭРЭБИШ Штефан Бобанку, журналист и патриот (18 55-1940) ● Н. КОПОЮ Один из первых королей гетов в отражении древних источников ● В. ВЛАСИУ Исправления в историческом лексиконе ● К. ПОПИШТЯНУ, А.М. ШЕРБЭНЕСКУ XV МКИН: интервью с Ш.О. Карбонелл

INHALT (Rumänische Geschichte) NICOLAE CEAUŞESCU — grtindliche Vcrantwortung für die Geschichte ● M. ŞTEFAN, GH. DAVID, I. LĂCUSTĂ Die Friedensveranlagung des rumänischen Volkes (III) ● G.G. POTRA, C.I. TURCU Titulescu und der Frieden ● V. NICULAE Die revolutionare Jugend im XIX Jhdt. ● E. BĂRBULESCU Sozialistische Dorfklubs ● 1899. Der VI. Kongress der SDP der RA ● I. GAL Chinesische gcschichtliche Quellen über N. Milescu ● I. HURDUBEŢIU Negru Vodă zwischen Sage und Geschichte ● M. ANINEANU V. Alecsandri über die Wahl des Al. I. Cuza ● V. CĂRĂBIŞ Ştefan Bobancu, ein Journalist Patriot (1855-1940) ● N. COPOIU Quellen aus der Antike über einen ersten König der Geten ● V. VLASIU Berichtigungen zu einen Lexikon der Geschichte ● C. POPIŞTEANU, A.M. ŞERBĂNESCU Der XV CISI: Interview mit C.O. Carboncil

SÚMARIO (Historia rumana) NICOLAE CEAUŞESCU — profunda responsabilidad frente a la historia ● M. ŞTEFAN, GH. DAVID, I. LĂCUSTĂ La vocación de paz del pueblo rumano (III) ● G.G. POTRA, C.I. TURCU Titulescu y la paz ● V. NICULAE La juvcntud revolucionaria en el siglo XIX ● E. BĂRBULESCU Los clubs socialistas en el campo ● 1899. El VI° Congreso del PSDMR ● I. GAL Fuentes históricas chinas sobre N. Milescu ● I. HURDUBEŢIU El Príncipe Negru entre leyenda e historia ● M. ANINEANU V. Alecsandri sobre la elección de Al. I. Cuza ● V. CĂRĂBIŞ Ştefan Bobancu, un periodista patriota (1855-1940) ● N. COPOIU Fuentes antiguas sobre uno de los primeros reyes godos ● V. VLASIU Correcciones a un lexicón histórico ● C. POPIŞTEANU, A.M. ŞERBĂNESCU El XV° CICH: interviú a C.O. Carbonell

ABONNEMENTS : ILEXIM — Deportamentul export-import presă, Bucureşti, strada 13 Decembrie, nr. 3, P.O.B. 136–137, telex : 11226

magazin istoric

Bucureşti, Intrarea Ministerului, nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poştal nr. 1, Căsuţa poştală 1-702, Cod 70 100, telefon 16 68 72.

REDACTORI : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu-Năstăşel, Ana Maria Şerbănescu, Marian Ştefan
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACŢIE : Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Georgeta Apreotesei, Constanţa Avram

Apare lunar, se găseşte de vînzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamente se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poştali şi difuzorii din întreprinderi, instituţii, şcoli etc., de la oraşe şi de la sate.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" — Bucureşti

42 427

1

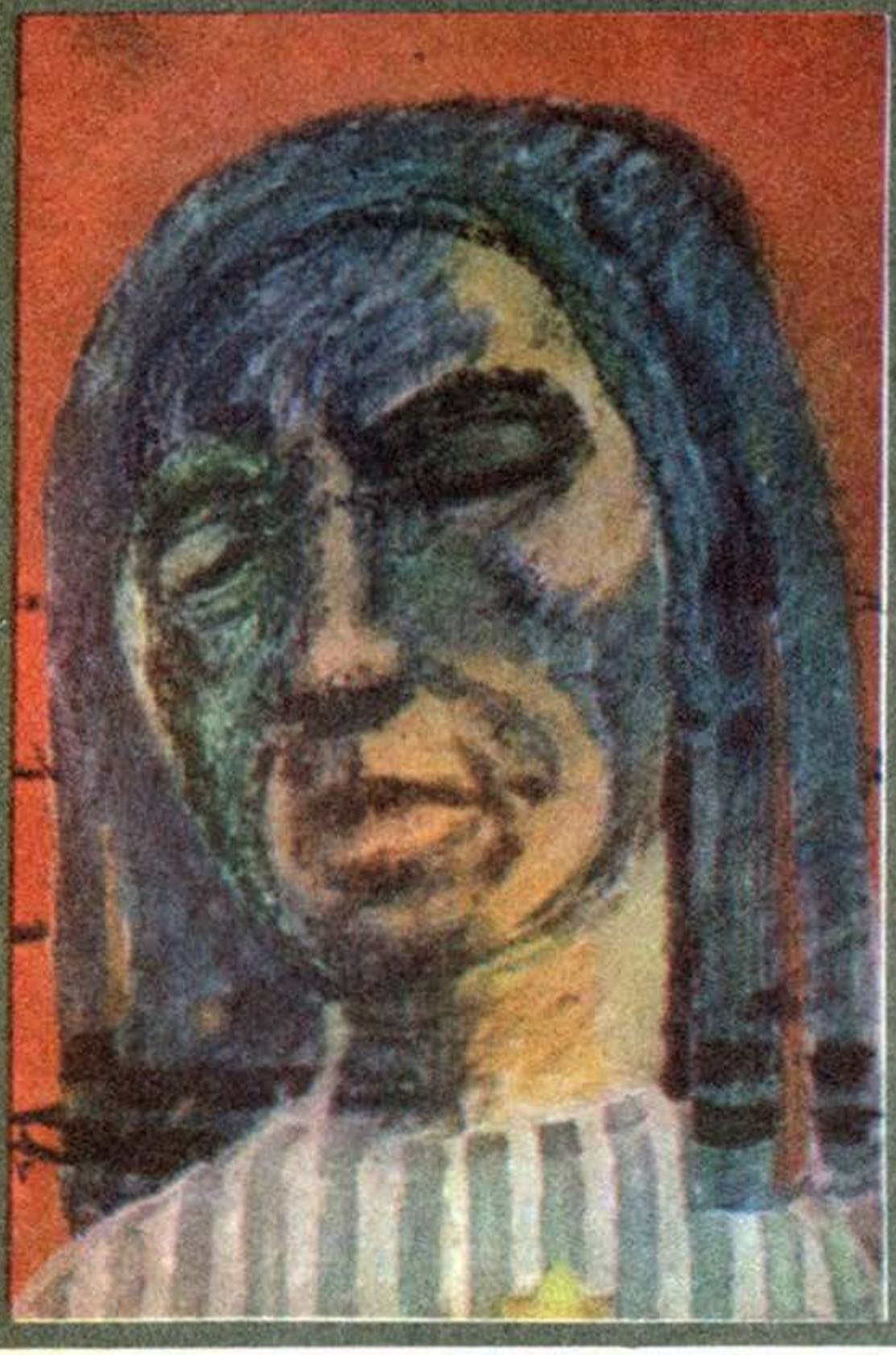

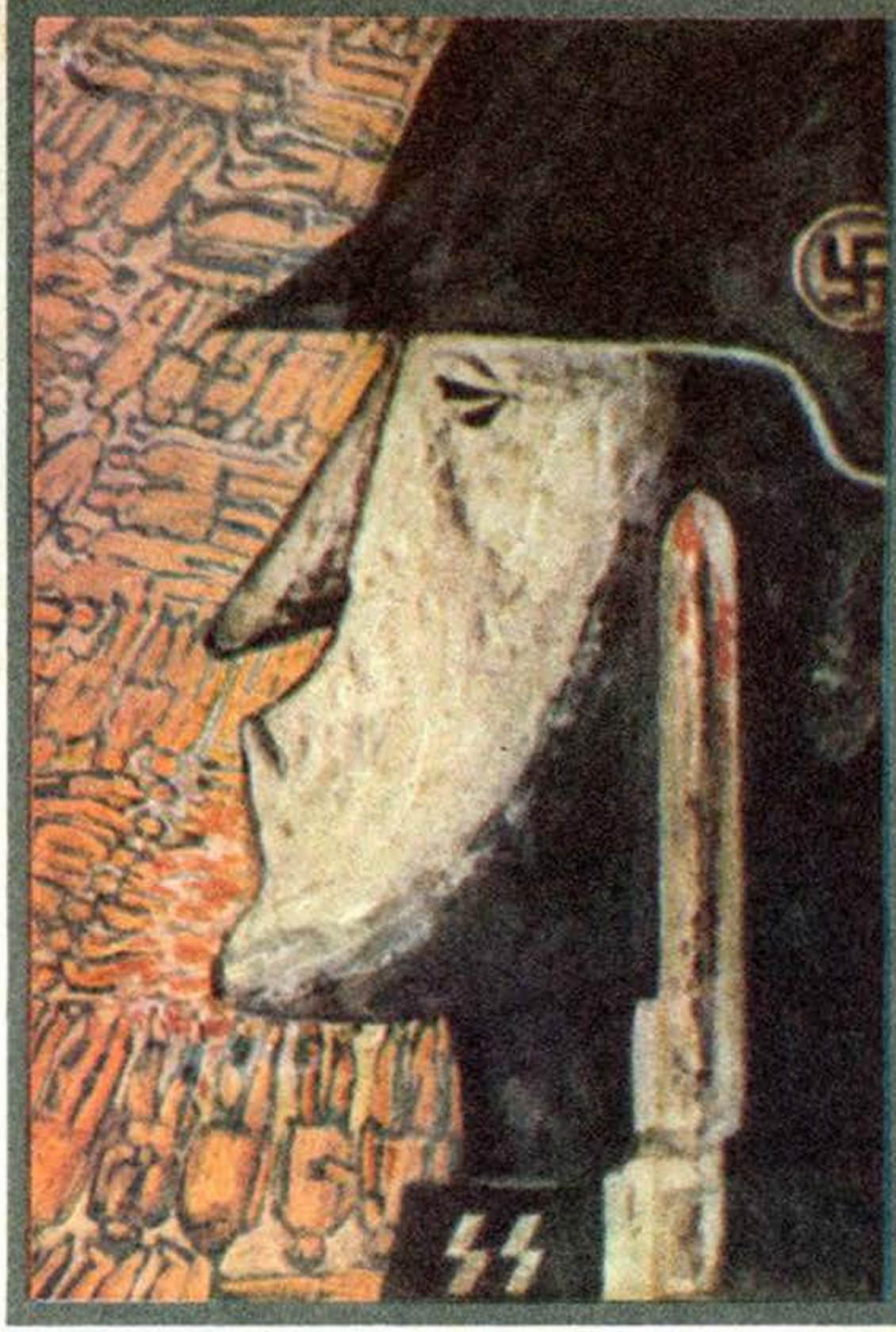

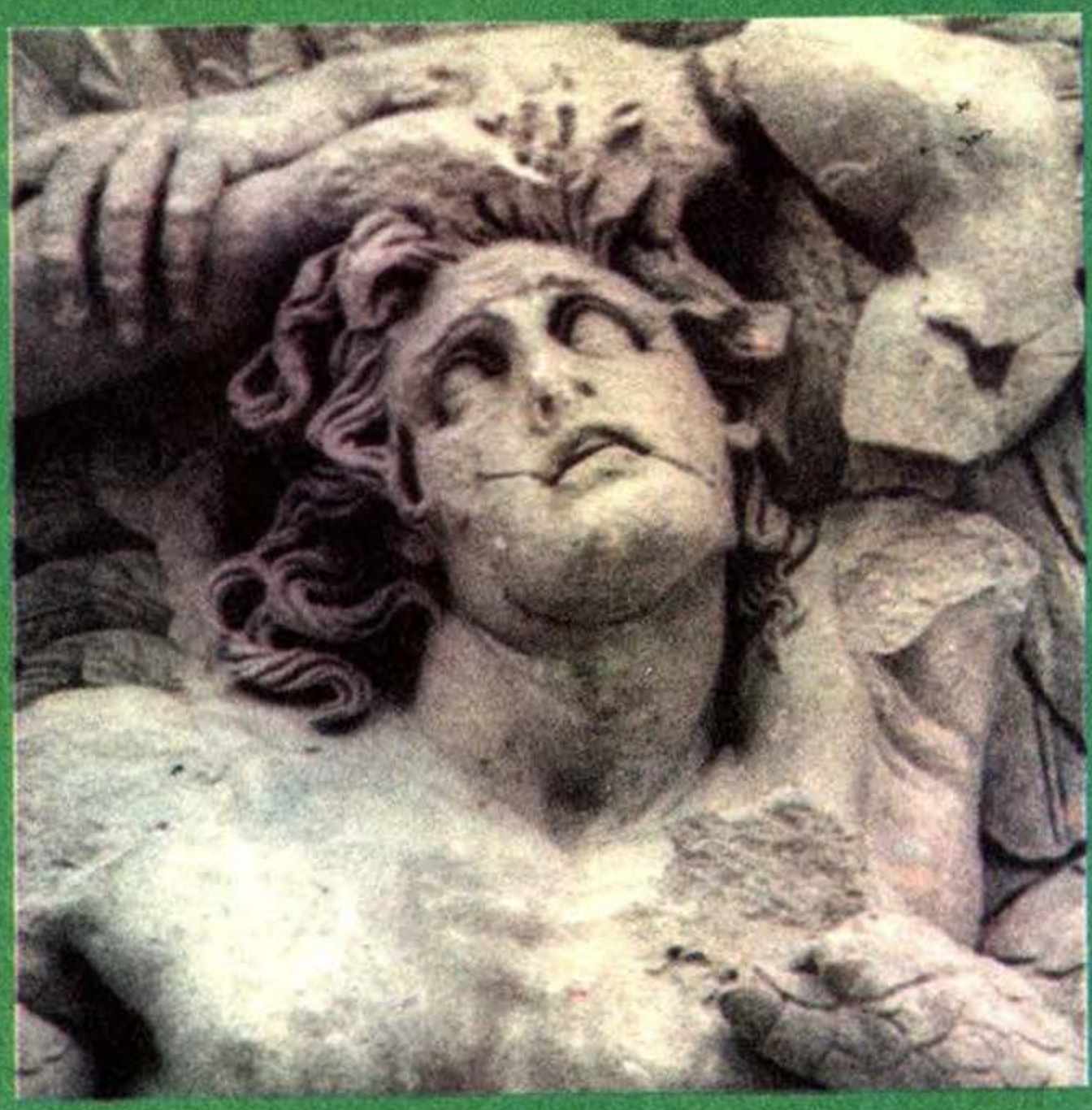

d.

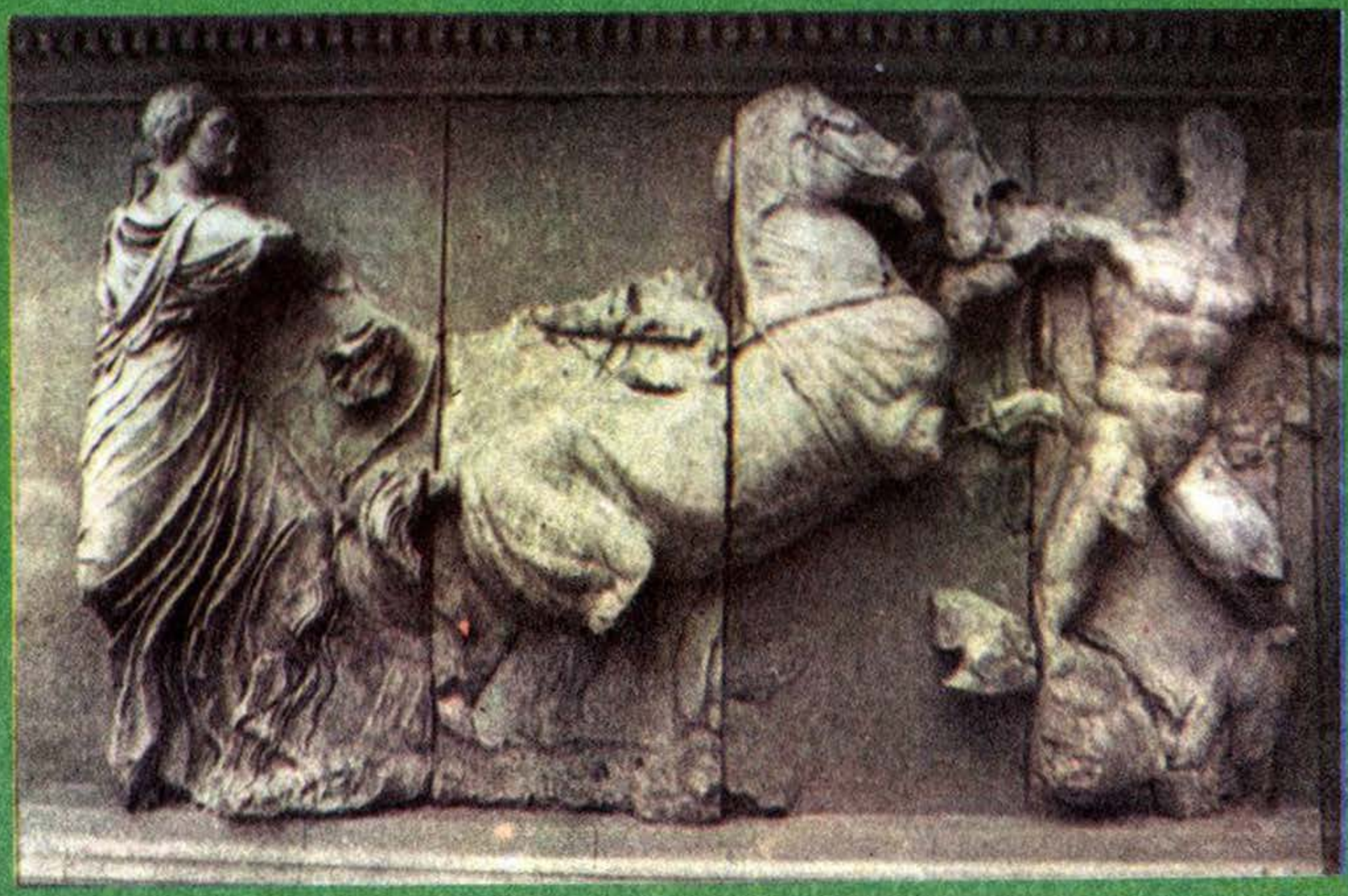

l.